

“આપણા તીર્થધામોમા ઉપાસકોએ કુદરતની આકર્ષતામાં કલાની મનોહરતા ઉમેરી છે, પણ તીર્થનું તીર્થત્વ-પ્રવૃત્તિ મુનિ-વાચમાં-આત્મજ્ઞાનીના વાચમાં અને તે યાત્રાળુને આ આકર્ષતા અને મનોહરતામાં આત્મજ્ઞાનીનો માનસિક મદત્તાસ આપે છે. તેમાં તેની વિશેષતા છે, તેમા તેની કૃતાર્થતા છે.

ભારતીય મંત્રકૃતિના તીર્થો આ પ્રેરણાથી ઉદ્ભવ્યા છે અને આનંદ પામ્યા છે.

શત્રુજય જૈનોનું ગરુડ તીર્થ છે. પંચમહાતીર્થમાનું એક અને એથી પ્રાચીન નદિ તો પણ વંશોમાં વધારે લોકપ્રિય, આ પંચમહાતીર્થમા પણ એ તીર્થ યાત્રાળુને એક જુદી અને આદ્યવાદક દુનિયામાં મૂકી દે છે. શિખર ઉપરનાં મંદિરો અને મૂર્તિઓના વનમાં મનોહર મુલાચ અને મામરાની ભરચક મુલાસમાં ભ્રમતા ઇત્રિયો અનર્થ જાય છે. જાણે કોઈ નવા લોકમાં આવી ગયા હોય એવા અનુભવ કરે છે. આજે પણ શત્રુજય જૈનોનું ચમત્કારી તીર્થ છે. (આમુખમાર્થી)

સસિકલાલ હોશાસાર્થ પર્ણીખ

અમદાવાદ ૧૯૫૨

તીર્થધિરાજ શત્રુંજય

કોટિ કોટિ વંદન

ગરવા ગિરિવંશ ! તારી શીતળ ઝાંપડીમાં કરોડો આ માળોને
ચિત્તન શાંતિ મળે છે

તારા મનમથતા પવિત્ર વાતાવરણ અને પવિત્ર રમકગો
વા મુગર કહે છે !

ગિરિરાજ ! તું જગતના માનવીઓને દૂર-સુદૂર પ્રદેશોમાંથી
આકર્ષી ગયા હોવા ને દેવજનાઓ તારા દર્શન માટે તનમે છે

ગિરિવિદાગ ! તું સૌ જીવાત્માને પવિત્રતા શુદ્ધતા, શાંતિ ને
માત્રમપ્રકાશના દર્શન મેળવી જીવનનું દર્શન કરાવે છે.

તીર્થધિરાજ ! તું જન્યતા મદત્તા, મધ્યમ, તપશ્વર્ધા ને
આત્મદર્શનના અદેશ આપી રહ્યા છે.

તારા લબ્ય મનોહર ગિરિચિખરો, નિરિકેદરાઓ. અનુપમ
મર્તિઓ સૌને તેજી, પ્રદીપ્ત અને સુશીલ બનાવે છે

તાર કાકરે કાકરે, પગલે પગલે, વિસામે વિસામે, કુડે કુડે,
મર્તિ મર્તિ, મૂર્તિઓ મૂર્તિઓ, ટૂંકે ટૂંકે તપશ્વરા, તેજસ્વિતા,
માત્રમસમર્થ, આત્મજ્યોતિ, ને આત્મચાતિના કિરણો પ્રકાશે છે

આધ્યાત્મિકતાના લગાર ગિરિરાજ ! તારે ચરણે તન, મન ધન,
નાદ, ચાહી, હીસ, મોડી, માણેક અને રત્નો સમર્પણ થયા છે

પુત્ર, પુત્રી, માતા, પિતા, પતિ-પત્ની, કુટુંબીજનો, આત્મ
ત્વો કરતા ગિરિરાજની લાક્ષિત મદામૂની છે

ધન્ય જે લક્ષિ ધન્ય જે અદ્ધા, ધન્ય જે આવના, વન્ય એ
ગાથેમ, ધન્ય એ સમર્પણ

કોટિ કોટિ વંદન.

“ મહુવાકર ”

અનુક્રમ

વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રાણપ્રેરક તીર્થભાવના	૧
શત્રુજયગિરિની સમિદ્ધિ	૧
ત્રિગિનગનું ભવ્ય દર્શન	૧૦
પ્રાચીન મંદિરો ને દૃશ્ય	૧૩
યુગયુગાન્તરના દર્શન	૧૯
મહારાજાઓની તીર્થલાક્ષ્મિ	૨૩
કથાનકો	૩૩
ગિરિરાજને માર્ગે	૫૮
પગલે પગલે	૬૭
વાવણ પોત-વિમલ વસદિ	૮૨
તીર્થાધિરાજનો દરબાર	૯૧
મોં રાત્રી નગર	૧૦૦
શત્રુજયની પાગો	૧૨૦
મરથાઓ	૧૩૮

ચિત્ર સચિ

તમામ ઔદ્યોગિક સાહસો
ને

પડકારતાં મશીનો

સ્પ્રે પેઇન્ટીંગ, ફાર્માસ્યુટીકલ તથા નેઇલ મેકીંગ મશીનો,
ખેતી અને ઉદ્યોગ માટે પંપીંગ સેટસ અને વોટર
સીસ્ટમ્સ, પ્લાસ્ટીક ઇન્જેક્શન મોલ્ડીંગ મશીન,
દાર્ઝ પ્રીસીશન મશીન ટુલ્સ, બ્રવેલ્સ
મશીનરી, ડીઝલ એન્જીન્સ,
ઇલેક્ટ્રીક મોટર્સ.
કેમ્પ્રેસ, હોઇસ્ટસ,
લોડ હેન્ડલિંગ ઇકવીપમેન્ટ,
ઇલેક્ટ્રીક ટૂલ્સ, ગ્રાઇન્ડર્સ, હોઇઝરી મશીન્સ
ઇલેક્ટ્રોપ્લેટીંગ ઇકવીપમેન્ટ, ચૂમેઇકીંગ અને ટેનરી
મશીન્સ, ઇલેક્ટ્રીક વેલ્ડીંગ સેટસ, સ્મોલ ટૂલ્સ અને
હાઇવેર ટોર્સ.

સ્થાપિત ૧૮૬૨	સચિત્ર સાહિત્ય-કિંમત અને ડીલીવરી માટે પૂછતા રહો
-----------------	--

સોલ એજન્ટસ:-

ખાટલીખોય એન્ડ કું.

એન્જનીયર્સ એન્ડ મશીનરી ઇમ્પોર્ટર્સ.

ફોર્મસ ગ્રીટ-કોર્ટ-મુબઇ નં ૧.

—: સાખાઓ :—

મદ્રાસ, કલકત્તા, દિલ્લી, કોલમ્બટુર, અમદાવાદ.

Tele:-Drulchuck.

ઓવરસીઝ ટ્રેડિંગ કાર્પોરેશન

૩૧, દાદીચેઠ અગીઆરી લેઇન,
હાલગાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨

બુકન
ઇલેક્ટ્રીકલ
આર્ટિકલ્સ

★ હાઈવેર
★ પાઈપ ફીટીંગ

ખર્ખો ટીક બુક અને

સી. પી. ટીકબુક

★ ટેસ્ટીંગ-કેપીંગ

★ બેલન્સ એન્ડ

★ બેલન્સ-સી ગલ્સ-ડબલ

તથા

ફાઈટિંગ એન્ડ ફાઈટિંગ લેડ્સ

મેન્યુફેક્ચરિંગ એન્ડ સપ્લાયર્સ

વી એ. મહેતાની કું.

૧૧૯ હોદારવાળ, મુંબઈ નં. ૨

ટેલીગ્રામ :- 'પાર્થનાથ' ટેલીફોન નં. ૨૬૭૨૦

તથા

★ મીલજન સ્ટોર્સના

છુટકે તથા

જથ્થાબંધ વેપારી

સ્પેશીયાલીસ્ટ

★ નેટવર્ક્રોલ્ડ સ્ટોર્સ

તથા દરેક

જાતની હાનસ

તથા

સ્ટોકમાંથી

મળાશે.

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનો ઇલેક્ટ્રીકલ તથા પોસ્ટીલીન .

ચુક મળી શકશે.

બરછટ અને બટકણા

અમે દરેક જાતના ઝોઘવો બનાવીએ છીએ, છતાં વ સંખ્યામધ કંપનીઓનાં હેર ઝોઘન મંગારી અનુભવ ક્યો; પણ મારી નાની હિમમગથી જ ખરી પડતાં વાળને ફાયદો થયો જ નહિ તે તો બરછટ, બટકણા અને સફેદ થનાં સાગ્યા. પરંતુ એક દિવસ

અમારી ઝોશીમોમા આવતા ફેટલાક પેપરોમા રામનાથ યોગાત્રમ, દાદર (જ. આંધ્ર પ્રી), મુ બટ-૧૪ના રામનાથ આહો તેવ (સ્પેશીયલ નં. ૧) ૧૭૨૮૬, મેડીકેટ માટેના લોકાના અભિપ્રાય મારા વાંચવામા આવ્યા અને તેથી તેનો અનુભવ કરવા માફ મન લલચાવું.

મેં એક મોટી બાટલી ખરીદી. તેનાથી મગજને ઠંડક મળી વાળ ખરતા અટકી ગયા. વાળ સુંવાળા અને કાળા થયા, આ ચમત્કાર જોઈ મને આનંદ થયો અને રામનાથ આહો તેવ (સ્પેશીયલ નં. ૧) ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ આવી ગયો.

અમે ખુદ હેર ઝોઘલ બનાવનાર હોવા છતાં બીજાની પ્રશંસા કરીએ છીએ. તેના ગુણોની પ્રશંસા ખરેખર સત્ય છે. રામનાથ આહો તેવ (સ્પેશીયલ નં. ૧) સામે કોઈ પણ તેલ ટકી શકે તેમ નથી.

વેપારી બધુઓને બનામણુ છે કે તેઓ રામનાથ આહો તેવ (સ્પેશીયલ નં. ૧) વાપરે, વેચે તથા બીજાને વાપરવા આમ્રહ કરે. કોઈ વખતે મુંબઈ તરફ જઈશ ત્યારે તેમના કારખાનાંની મુલાકાત લેવાની મારી ઘણી જ ધ્વજા છે.

આવું ફાયદાકારક આહો તેવ આટલી જુજ કિંમતે મળને પૂરું પાડવા બદલ યોગાત્રમનાં સચાલકને ધન્યવાદ ઘટે છે.

(સહી) કાન્તીલાલ આશાભાઈ અમીન

આશાભાઈ એન્ડ સન્સના પ્રોપ્રાયટર તથા

વસુંધા સુગંધી સ્ટોરનાં સાગીદાર.

Coty - (૮૫) લીલવાડા (રાજસ્થાન)

ઉઘોગોની મશીનરી

લાકડ કામ, ફર્નીચર, તથા પાટીઆ,
ગાંધોના મશીનો.

વાસણો, ટ્રેકો, પીપ, બાઈટી, ચારગેલન-બેગેલનના ડગા તથા
બીજા અનેક સાર્થજના ટીનના ડગા માટેની

મશીનરી

વર્કશોપ-ગેરેજને માટે લેય, ડ્રીલ, સેપીંગ, પ્લેનીંગ,
મીલીંગ, ગ્રાઈન્ડીંગ, સરફેસ ગ્રાઈન્ડીંગ,
લેક સેપીંગ મશીનો લોખંડ સલીઆ,
બાર, પતરા, એન્ગલ, ટી વગેરે
કાપવાના વાળવાના મશીનો.

ડીઝલ એન્જીનો, પમ્પો અને પમ્પીંગ સેટો
માટે 'મળો અગર લખો

કેમ્પ્સ KIRTIRAJNI.

ફોન 27946

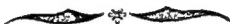
માણેકલાલ એન્ડ સંસ.

૧૧૫ નારાયણ મુવ સ્ટ્રીટ

બારબાઈ મહોલા, મુંબઈ ૩

શત્રુંજય તીર્થદર્શન

પ્રાણુમેરક તીર્થભાવના

પ્રાત મંગલપ્રીય, પરમપૂજ્ય, ત્યાગી, તપસ્વી પુરુષોના જન્મસ્થાનો, ક્રીડાસ્થાનો, તપશ્ચર્યાની ભૂમિઓ, આધનાધામો, વિહારસ્થાનો, જ્ઞાનદર્શન ભૂમિકાઓ તેમજ નિર્વાણસ્થાનો ભક્તોને તીર્થરૂપ મનાય છે.

આવા પરમપવિત્ર પ્રદેશોમાં પ્રત્યેક યાત્રિકના આત્મામાં પ્રકાશ પ્રગટે છે, જીવનની ઉચ્ચ ભૂમિકા પ્રાપ્ત થાય છે, આત્મદર્શનની ઝાંખી થાય છે અને પૂર્વ-પુરુષોના જીવનદ્રશ્યો કોઈ તીર્થસલિલમાં સ્નાન કરતાં હોઈએ તેમ જાણ થાય છે. આત્મા તેજસ્વી અને પ્રકુહિત બને છે.

જૈનતીર્થો સૃષ્ટિમૌઢ્ય અને શિલ્પકળાના ભંડાર તો છે જ પણ આત્માને ઉદ્ધત અને નિર્મળ બનાવવા શાંતિના ધામો અને આત્મકલ્યાણના જીવંત સ્મારકો છે

જૈનતીર્થોના ચરણુમા નરે દ્રો, મહાઅમાત્યો, યેષીએ
અને પ્રજાજનોએ પોતાતુ સર્વસ્વ અર્પણુ કર્યું છે મમત્ર
જૈનસ વની સ પત્તિ અને ભકિત આ તીર્થોની શ્રદ્ધા પાછળ
આપોઆપ રેલાયા છે

તીર્થધામોએ જૈનમ ધને સ ગઠિત રાખ્યો છે જૈનસમાજ,
જૈનધર્મ, જૈનસંસ્કૃતિ અને જૈનશાસ્ત્રને ટકાવી રાખવામા
જૈનતીર્થોના કાળો સવિશેષ છે

દાચ નગરોને નાન થાય, નદીઓ ને સરોવરો સૂકાઈ
જાય, લક્ષ્મી આલી જાય પણ જો તીર્થધામો બચી જાય
તો ધર્મ અને ધર્મી જન્મેનો ઉદ્ધાર થઈ શકે

જૈનમ ધની ઐક્યતા અને જૈનમ ધનુ સ ગઠન જૈન
તીર્થોને જ આભારી છે

તીર્થને વાચા નથી હોતી પણ જો તીર્થધામો ખડા ખડા
મોનદારા હજારો ઉપદેશો જેવી જ પ્રાણુપ્રેરક પ્રેરણા આપે છે
જગતની જીવનકથા અને આત્માની અમરકથા જો તીર્થો
સંભળાવે છે. એક એક તીર્થ જૈનસમાજની પ્રાચીન જાહો
જલાલી, ભવ્ય ભૂતકાળ, જ્વલત ઇતિહાસ, મૂર્તિમત કલા
અને અનુપમ ગૌરવગાથાના મહાન ગ્રંથ છે.

સ ધની પ્રણાલીએ તીર્થભકિતના મૂળમા અમીના મિચન
કર્યા છે સાધુ-માધ્વી, શ્રીમત ગરીબ, સૌને તીર્થયાત્રાને
મહાન લાભ આપવાની ઉદાર ભાવના જૈનસમાજમા ઉત્તમ
ગણાય છે

મધયાત્રાનો ઉદ્દેશ પુરાતન તીર્થભૂમિની સ્પર્શના, વિમ્મત તીર્થભૂમિની શોધ, છર્ણુ તીર્થભૂમિનો પુનરુદ્ધાર, યાત્રિકો, કુટુંબીજનો, નગવાગ્ત્રીઓ કે મ્વામી ભાર્ગવહેનોની એવા, તપશ્ચર્યા, સાધુસાધ્વીનો મંપર્ક, આમાનુષામનો વિકાર અને દેશની પરિસ્થિતિનું જ્ઞાન, લોકએવાના કાર્યો અને આત્મશુદ્ધિ, આત્મશાંતિ અને આત્મદર્શન એ આજે તો ભૂકાતો બાથ છે.

તીર્થયાત્રા પ્રત્યેક માનવીને પ્રાણપ્રેરક બને તો જન્મ જન્માંતરના ફેરા ટળે જ ટળે.

તીર્થસંદેશ—

કવિ 'રેલે' તીર્થમહિમાનો રક્તસ્યપૂર્ણ સંદેશ આપે છે—
 મને મારી શાન્તિરૂપી તર્પણી આપો,
 પ્રવાસ કાળે શ્રદ્ધાનો દંડ આપો,
 આનંદની ઝોળી આપો, અમરતાનું લાથું આપો
 સ્વતંત્રતાનું તુંળીપાત્ર આપો,
 પ્રભાની કક્ષની અને આશાની અમર વેલ આપો,
 આમ હું મારી યાત્રાએ વિચરીશ,
 જ્યાં અમૃતના કુવારા બિડે છે એવો
 રૂપેરી પહાડો ઉપર પરમ સુખની ખ્યાલીને ચુમીશ,
 દૂધ જેડી કુંગરીઓ પર શાશ્વત તૃપ્તિનું પાન કરીશ,
 મારા આત્માને તો ક્યારનીએ ખ્યાસ લાગી છે,
 પણ પછી તે કદી તૃપાતુર નહિ રહે.

‘રેલે’

સંઘયાત્રાઓ—

આજથી સો વર્ષ પહેલાં આજના જેટલી વાહનની વિપુલતા નહોતી, રેલગાડી, મોટર અને એંગેલેટના જમાનાની કલ્પના પણ તે વખતે નહોતી દેશાવજવાનું એક માત્ર માધન વહાણો હતા અને વહાણોદ્રાગ વેષારો ખેડાતા હતા. તીર્થયાત્રાનો નહિમા તો હતો જ એટલું જ નહિ પણ, તીર્થયાત્રા એ જીવનનો એક મગજમય પ્રસંગ મનાતો. તીર્થયાત્રાથી જીવનની માર્થિકતા મનાતી એકલા કે કુટુંબ સહિત પણ દૂર દૂરના પ્રદેશોમા આવવું દુષ્કર હતું રસ્તા પણ લયજનક હતા. પૂર્વાચાર્યોએ તીર્થયાત્રા માટે સઘની ઉત્તમ પ્રજ્ઞાની પ્રતીષ્ઠા અને દૂર દૂરના દેશોથી પળે આસીને છાંતી પાળતો સઘ, હજારો યાત્રિકોને અને જાતની ખાવા પીવા, સૂવા, મેલવાની તેમજ ધર્મક્રિયા કરવા વગેરની બધી અનુકૂળતા અપનો નીકળતો અને તેવો સઘ કાઠી આવનારને તીર્થમાળ પહેલાવી મઘવીનું ણિતક અપાતું.

એ મંઘોથી અને લાભો પણ થતા હજારો સાધારણ સ્થિતિના ભાઈ બહેનો આર્થિક દ્રષ્ટિએ યાત્રા ન કરી શકનારને યાત્રાનો લાભ મળતો એકલા ન નીકળી શકનારને મોટા સમૂહનો અગાધ રહેતો, મઘવીને હજારો પોતાના સ્વામી ભાઈઓની ભક્તિનો લાભ મળતો રસ્તાના અને જામોનો પગિચા થતો. જામે જામના મદિગોની યાત્રા થતી જામે જામના લોકોની પરિસ્થિતિનો અભ્યાસ થતો રસ્તામા અને વાવ, મૂવા, વળાવ, મદિગ, ઉતારા, ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા,

ગૌશાળા, પાઠશાળા વગેરે 'જરૂરી ધર્મસ્થાનોની' યોજના થતી. સાથેના મુનિરાજોના ઉપદેશનો સતત લાભ મળતો. ખુદી હવા, પગપાળા પ્રવાસ, ગામે ગામના હવા પાણીનો લાભ, સમૂહ જીવનનો આનંદ, નિવૃત્તિવિનોદ અને જીવનમાં શાંતિ તથા સંયમ વગેરેનો લાભ આ સંઘવ્યવસ્થાથી જે રીતે મળતો તે આજે આપણે વર્ષમાં દસ વીચ યાત્રા કરવાથી પણ નથી મેળવી શકતા.

આવા સંઘોની પ્રણાલિકા જૈન સમાજમાં વિશિષ્ટ પ્રકારની અને સર્વોત્તમ છે. આવા સંઘો હજારો હજારો યાત્રિક ભાઈઓ અને ગહેનો, શુરુમહારાજો, દેવસ્થાનો, વ્યવસ્થાપકો, ગાડી અને ઘોડાઓ, વાહનો અને રથો વગેરેથી શોભતા, ગામે ગામના દર્શન કરતા અને ધર્મનો ઉગોળ કરતા વારં-વાર નીકળતા અને આજે પણ નીકળે છે.

મહાન મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળ અને વીર મેનાપનિ તેજપાળ, જ્ઞવડશા, કરમાશા, બાહડ મંત્રી, પેથડશા અને તેમના પુત્ર ઝાંઝણશા આદિના સંઘો ઇતિહાસપ્રતિદ્ધ છે.

એ સંઘો જૈન સમાજની એક વિગિષ્ટતા છે. તીર્થ-સલિલનો સાથે લાભ તો એવા સંઘોથી જ મળે છે. આજે આપણે પ્રવૃત્તિમય જીવી ગયા. ઘડીની નવરાત્ર ગહેતી નથી પેદાશ તો હોય તે ખરી પણ આપણે તીર્થયાત્રાને મૂળમંત્ર આત્મશુદ્ધિ, આત્મશાંતિ ન ભૂલીએ તો જીવન ધન્ય જીવી શકે.

શત્રુંજયગિરિની સંસિદ્ધિ

સૂર્યસમ કાંતિવાન, ત્રિલોકના નાથ, પૃથ્વીને પાવન કરતા, લબ્યશ્વોદ્ધ કમળોને વિકસિત કરતા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન શત્રુંજય ઉપર અનેક વાર પધાર્યા છે. શત્રુંજયની વનઘ્રી સોળે કળાએ પ્રકુલ અને પ્રચૂર ખીણેલી રહેતી. કંદપવૃક્ષ, પારિણત. સંતનક, હમ્પિંદન, લવિંગ, આરોળી, આમ્લવૃક્ષ, અંબેલી અને અશોકવૃક્ષના લીલમ લીલાં ઝુંકવડે પર્વતોના રાજા શત્રુંજય મનોહર અને અનુપમ સૌંદર્યશશિ શોભતો હતો. શત્રુંજયની ગિરિમાળાઓ નાળીએરી, નાગરવેલ, દેળ, સલ્લકી, સોપારી અને શાળનાં વૃક્ષોથી હરીભરી દેખાતી હતી. શિખરોના સુવર્ણ કળયોના ઝગમગાટ મનોરંજક હતા, મંદિરોના નગરસમાગિરિરાજની શોભા અંતરિક્ષને ચિત્રવિચિત્ર રંગોથી ભરી દેતી હતી. ઝરણાંઓ, સરિતાઓ, કુંડો, સરોવરો અને વાઘીઓ સમૃદ્ધિના સ્વચ્છ નિર્મળ જળથી ગિરિરાજ અપૂર્વ આહ્લાદજનક દેખાતો હતો. જળાશયોના વિકસિત કમળોના હાસ્યથી સ્વર્ગની શોભાને એ પવંતરાજ હસી

રહ્યો હતો. કિન્નર-કિન્નરીના યુગલો કલ્પવૃક્ષની મીઠી મધુરી છાયામાં આદીશ્વર ભગવાનના દર્શન કરી જન્મજન્મમાંતરને સંકળ કરતા હતા.

દર્શનમાત્રથી જગતના તમામ જીવોને પવિત્ર કરનાર, સ્પર્શમાત્રથી પાપ-પુંજને બાળી દેનાર, પૂજન અર્ચનથી કર્મનાં દળો વિદારનાર, સ્તવનગાનથી આત્મશુદ્ધિ અર્પનાર અને તપશ્ચર્યા તેમજ ઉચ્ચભાવનાથી મોક્ષના ચિરંતન સુખો આપનાર એ ગિરિવર દિવ્ય અંબનરૂપ છે.

ગાંધર્વો, સિદ્ધિધરો, વિદ્યાધરો, દેવો, કિન્નરો, દાનવો, મનુષ્યો, પશુઓ અને પક્ષી વગેરે જીવાત્માઓ મોક્ષસુખની અભિલાષાથી શત્રુંજયનું સેવન કરે છે

સૌરાષ્ટ્રની પુણ્યભૂમિ, તીર્થભૂમિ, ધર્મભૂમિમાં સમુદ્રના રત્નોથી દેદીપ્યમાન, વૃક્ષરાજીથી સમૃદ્ધ, દિવ્ય ઔષધિઓથી ભરપૂર, દેવો અને કિન્નરોથી નિત્ય નિત્ય પૂજીતો અને મંદિરોના નગરથી દેદીપ્યમાન શ્રી શત્રુંજય જગતના તીર્થોમાં મહાન પ્રભાવક અને ચમત્કારથી સુક્ષ્મ પાદલિપ્તપુર નગરમાં આકાશના લાખ લાખ તારકોમાં અંદ્ર શોભી રહે તેમ શોભી રહ્યો છે. તે ગિરિવરનું માહાત્મ્ય અપૂર્વ છે. પુણ્ય-પુંજનું તે ધામ છે. ભાવનાશાળી ભવી જીવ ક્ષણમાત્રમાં મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

શત્રુંજયના દક્ષિણ ભાગમાં શત્રુંજયા નામની પવિત્ર નદી છે તે માહાત્મ્યવાળા જળથી ભરપૂર છે, તેનું પાણી તીર્થ-સલિલ હોવાથી સર્વ રોગોને હરનારું, સુગંધીદાર, ચમત્કારી,

દિવ્યાન્ત જેવું અમૃત તુલ્ય છે. ગંગા-જમના અને સિંધુ નદીના દેવતાઈ જળથી પણ વિશેષ ફળદાયી છે તે પવિત્ર જળમા મ્નાન કરવાથી મહાગા પાપોનો નાશ થાય છે શત્રુજયામા કમળના પુષ્પો હોવાથી શત્રુજયા તીર્થના ગસ્તકેતી મનોહર વેણી હોય તેમ દેખાય છે ગંગાની જેમ પૂર્વ દિશામા વહેતી થનારી છે અત્યંત પુણ્યની પૃથ્વીરૂપ, નાના પ્રકારના ધગને લીધે માહાત્મ્યવાળી તથા દુતુલ્ય પ્રકટાવનારી છે શત્રુજયા, જાન્હવી, પુંડ્રિકા, પાપકયા, તીર્થભૂમિ તથા હમી એવા વિવિધ નામોથી તે પ્રખ્યાત છે. ગિરિરાજ શત્રુજયની આમયાગ એક વખત શત્રુ ૭, તાત્ત્વ ૧૬૭, એન્દ્રી, નાગેન્દ્રી, ઠપદિકા (કેરી), ચમલા, યક્ષાંકા, પ્રાક્ષી, માહેશ્વરી, ભદ્રા (ભાદર) અને આગ્રમતી, શગલા, વગતાયા તથા જયતિલા એ એકે મોટી નદીઓ નિર્મળ જળ તરંગો ઉછાળતી વહી રહી હતી

અમુદ્રના તરંગો શત્રુજય ગિરિરાજના ચરણો પખાળતા હતા.

શત્રુજયાનું જળ તેજ તથા યશને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે. તે જળના માહાત્મ્યથી ભૂત, પ્રેત તથા વાતપિત્તનો રોગ આદિ ટળે છે તે જળની ખૂબી એ છે કે તે જળમા જતું ઉત્પન્ન થતા નથી

એટલે આ શત્રુજય તીર્થ કામકોષાદિક અતરંગ શત્રુઓનો નાશ કરનાર, સર્વ પાપ હણનાર અને મુક્તિનું રમણગૃહ છે તે કામકુલ મરણા સર્વ કલ્યાણનું કારણ અને મોક્ષમુખનો દાતા છે

જ્યારે ચોવીશ તીર્થ કરો મોક્ષે જશે, અને ધર્મને હાસ થતો દેખાશે ત્યારે આ શત્રુજય તીર્થ સર્વ જીવોના કલ્યાણને કરનારું થશે

તેઓ આ તીર્થનું દર્શન, સ્પર્શન, ચિંતન, કીર્તન, મનન અને ધ્યાન કરશે, તેઓ થોડાજ સમયમાં કર્મદગોને વિદારી અજરામર થવારૂપ પુણ્યને ઉપાર્જન કરશે.

શત્રુજય તીર્થમાં અનેક તીર્થ કરો પધારેલા છે એથી એ તીર્થ મહિમાવાન અને પવિત્ર છે. શત્રુજયના તીર્થમાં અનેક તીર્થ કરો સિદ્ધિને પામ્યા છે, તેમ અમંજ્ય મુનિવરો પણ સિદ્ધિ પામ્યા છે, તેથી તે તીર્થ મિદ્ધભૂમિ ગણાય છે.

ભગ્ય જીવો ! તમારા હાથમાં ચિંતામણી રત્ન આગ્યું છે તો પછી દીનતા શા માટે ? સૂર્યનો ઉદય થવાથી અંધ-કારનો ભય જ શાનો ? મેઘની વૃષ્ટિમાં દાવાનળથી વન કેમ બળી શકે ? અગ્નિ સમિપ હોય તો શીનનો ભય શા માટે ? કેમરીમિહ હોય ત્યાં હઝિલુથી ડરવાનું શાનું ? ગરુડનું અવલંબન કરનારને સર્પ શું કરી શકે ? આગણામાં કલ્પવૃક્ષ પછી કમીના શાની ? તેમ તીર્થાધિરાજ શત્રુજય મમીપ હોય તો દુઃખ, દર્દ, દારિદ્ર, દુર્ગતિ, શોક, રોગ અને પાપ આવે જ કેમ ?

ગિરિનગરનું ભવ્ય દર્શન.

પર્વત ઉપર જતા બે લાગ દેખાય છે અને ૩૮૦
ગજ લાંબા છે અને સર્વત્ર મહિરમય દેખાય છે મહિરોના
જુદા સમૂહને ટૂંક-ઠોડે છે દરેક ટૂંકમાં એક મુખ્ય
અને બીજા અનેક નાના નાના મહિરા હોય છે.
નીચેના પ્રત્યેક ટૂંકને એક મજબૂત કોટ હોય છે અને
એક એક કોટમાં બે આઠ દરવાજા પણ હોય છે

પર્વતના ઢોળપણ લાગમાથી ઊભા રહીને તમે જુઓ
તો હજારો મહિરોનું બહુ જ સુંદર, દિવ્ય અને આશ્ચર્ય-
જનક દૃશ્ય દેખાય છે

આજે જગતમાં લાગ્યે જ એવો કોઈ પર્વત હશે
જેના ઉપર આવાં પાંચે પાસે અગણિત અને બહુમૂલ્ય
મહિરો આવી રહ્યા હોય આ મહિરોનું નગર કહેવાય
છે તે યથાસ્થિત છે. પર્વતના બહારના પ્રદેશોના દરદરના
દૃશ્યો પણ રમણીય અને આનંદપ્રદ દેખાય છે.

નિર્મળ આકાશ અને પ્રકાશિત ચમકતા મૂર્ચના અજવાળામાં શત્રુ જય પર્વતના શિખર ઉપગ્રથી પશ્ચિમ દિશા તરફ દૃષ્ટિ દોડાવતા ત્રી નેમિનાથ લગવાનની તપોભૂમિ શ્રી ગિરનાર પર્વતના રમ્ય રૂપામવર્ણના આકાશ સાથે વાતો કરતા શિખરો દેખાય છે ઉત્તર દિશા તરફ નદી બ્રહ્મ થયેલા પ્રાચીન વલ્લભીના અવશેષો તરફ અજલિ આપવા નજર દોડે છે અને શિવોરની આમપાસના પહાડો પાસે જ આવેલા દેખાય છે પાલીતાણુ શહેરના સ્ટેશન મુખીના રમણીય મકાનો, સ્વચ્છ સ્તાઓ અને વિવિધ રંગી પુષ્પોથી ખીલી ઉઠતા જંગીઆઓ અને હવામહેલ, પાવન હાઉસ, દ્વિગંભર ધર્મશાળા, જીવન પ્રીત, જૈન નગર અને આગમ મંદિર આદિ દર્શનીય સ્થાનો એવા તો નાન ઠંડા અને રૂપાળા લાગે છે કે દૃષ્ટિને આનંદ અને આરામ મળે છે.

જરા દૃષ્ટિ ફેરવતા રૂપેરી જળપ્રવાહથી ભરી ભરી શત્રુજયી નદી, તેનો વાડોચુડો પ્રવાહ, વિશાળ પટ અને નાના મોટા જેતંગના જેતરો જોઈને હર્ષ થાય છે સામે જ તાલધ્વજગિરિના ધવલ મંદિરોનો સુમતી અનુપમ તોરણ માળ રમણીય દૃશ્યો ખડા કરે છે સ્વચ્છ હવામાન હોય તો ગોપતાય અને પ્રાચીન મધુમતી-મહુવાનો ભૂમિને પખા જતી ઉછળતા મધુદ્રતી લહેરો જોતા આજો ધરાતી નથી

પર્વત પરના મોટા કોટમાં પ્રવેશને માટે માત્ર બે જ મોટા દરવાજા જોવા ઇ કોટમાં પ્રવેશતા જ એક ચોકની

પછી ખીજો અને ખીલ પછી ત્રીજો એમ એક મંદિર પછી
 ખીલુ અને ચોક-મંદિર મળેલા ચાના આવે છે મંદિરોની
 કારીગરી, તેનું શિપ, તેની સજ્જવટ, તેનો એક એક ગોખ
 અને એક એક મથક બહુમૂલ્ય ગણાય છે એક શ્રદ્ધાળુ
 જ્યાં જ્યાં નજર દોડાવે છે ત્યાં મુક્તા આત્માઓના પ્રતિ
 બિંબ દેખાય છે ચોડા સમયને માટે તો તે મુક્તિનગરીનો
 એક મુસાફર-પથિક હોય તેમ લાગ્યા કરે છે

પ્રાચીન મંદિરો ને દૂંડો

આજે જે દૂંડો, મંદિરો, મૂર્તિઓ, દેવકુલિકાઓ, વિમામા, કુડો અને પવિત્ર સ્થાનો છે તે સિવાય બીજાં ઘણાં સ્થાનો શત્રુજય ગિરિરાજને શોભાવતાં હતાં. એ મંદિરો ઐતિહાસિક કળાના નમૂના હતાં પણ મુસલમાન રાજ્યમાં મંદિરોને લૂંટવા અને તોડવાનો જે સમય હતો તે વખતે ઘણાખરા મંદિરોનો ધ્વંસ થયો હશે તેમ લાગે છે. ઉપરાંત જીર્ણોદ્ધાર સમયે મૂર્તિઓ અને મંદિરોના નામો બદલાયાં હોય તેમ લાગે છે.

સં. ૧૬૬૬ માં પં. શ્રી દેવચંદ્રજીએ યાત્રા કરીને ‘શ્રી શત્રુજય તીર્થ પરિષાદી’ લખેલ છે તેમાં આજના મંદિરો ને દૂંડો સિવાય નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખો મળી આવે છે.

પાલીતાણા ગામ લલિતાસર નામના સરોવરને કિનારે વસેલું હતું. એ લલિતાસર છ માર્ગેલ મોડું હતું. મંત્રીવર્ય વસ્તુપાળ-તેજપાળે તે બંધાવ્યું હતું. એવું જ

એક જનપદના મંદિર પલ્લવ બાંધાનાં ઉદ્દેશ્ય છે આ સરોવરની તળાવની પાળે શ્રી વીરગજુ અને ગામના નેમિનાથનું મંદિર હતું. જામવાગીના દરવાજા બહાર બોડીજીના પગલા છે તેમજ રણસી દેવરાજની ધર્મશાળા પાછળ આ સરોવરની બેખડ તથા તેને કાઠે પગલાં સાથે ફેરી છે. ઉપરાંત કંકુભાઈની ધર્મશાળા પાળે વિજયતળાટીનો ઓટલો પ્રભુની ચમણપાદુકા સાથે વિદ્યમાન છે.

નીચેના નામો ને મંદિરો બાજે દેખાતા નથી, મોઢકા-વસહી, ટોટરવિહાર, નેમિનાથનું મંદિર, ગિરનાર રથના, જયમહાપ્રભાદ, તેજપાળ મંદિર, તિલકાતોરણ, સ્વર્ગારોહણ-પ્રાસાદ, ધર્મગિહવિહાર, લાધુવસહી, સિંહનાદપ્રાસાદ, નર-સિંહવિહાર (પેદાશાના બાણનો બધાવેલ), વેશ્યાવસહી, (આ આશ્વર્થજનક નામ છે), ઇદ્રમડપ, (વસ્તુપાળ તેજ-પાળનો બધાવેલ), શામ્ભુપ્રદુર્ભ, અળી, ઘોડા ચઢકી, ગઢિય મઠ, પેઢક ઢેઢિલ, નદીસર, પાવડી મમળીવિહાર, દેસલવિહાર, બોખાવસહી, મોખલવસહી

આ ગ્રામો પુરાતત્ત્વના અભ્યાસી અને સ્થાપત્યના જાણકાર ચોખી કાઢે તો અનેક પ્રતિષ્ઠાસના પૃષ્ઠો સોનેરી બની શકે.

આપણને બાણીને વિશેષ આનંદ થશે કે સુપ્રસિદ્ધ લોકકથા સદેવંતસાવળીંગા પાલીતાણામાં મળતી છે.

પાલીતાણામાં દરમાગઢની પાછળના ભાગમાં સાવળી-જાની મોટી વાવ છે અને પાલીતાણામાં આવળીંગાનો ગરબો

ગવાય છે. જે કાલિકામાતાના મંદિરમાં સાવલોંગા અને સદેવંતનું મિલન થયું હતું તેના અવશેષ મળતા નથી પણ તે કાળગળની દૃષ્ટિએ ક્વંસ થયું હોય તેમ લાગે છે. સાવ-
ળોંગા એક જૈન શ્રીમંતની પુત્રી હતી તે વાત પણ ઐતિ-
હાસિક છે. વિદ્વાન સુપ્રસિદ્ધ લેખક જેઈમ્સ ટોડના પ્રવાસ-
વર્ણનમાં આ લોકકથાનો ઉલ્લેખ છે.

પર્વતો પણ ખસે છે

આશ્ચર્યજનક વાત છે કે પહાડો પણ પૃથ્વીના પડ
ઉપર ખસવા લાગ્યા છે. હમણાં જ તા. ૧૯-૧૧-૪૫ ના
રાજ નેશનલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સાયન્સના અધ્યક્ષ ગી. ડી.
એન વાડીયાએ એક ભાષણમાં જણાવ્યું કે પૃથ્વીના તળની
મજબૂતાઈ અને નળગાઈના દારણે પર્વત ખસી રહ્યા છે.

તેઓએ જણાવ્યું કે પૃથ્વીનું પડ ૭૦ માઇલ જેટલું
જાડું છે. હિમાલયનું વજન લિંચકી શકે તેમ છે, પણ સતત
દળાણને લીધે તે નમે છે. વળી પર્વતોની હારમાળા પોતાની
ગતિએ ચાલે છે. પંજાબમાંના મીઠાના પહાડોએ મેદાન
પર ૨૦ માઇલની સુસાફરી કરી છે.

જર્મન વિજ્ઞાની વેન્જરના શબ્દોમાં શ્રી વાડીયાએ
જણાવ્યું કે અગાઉ તમામ ખંડો એક બીજા સાથે જોડા-
યેલા હતા અને આ ખંડો દર સો વર્ષે ૪૦ થી ૪૫ મીટર
દૂર ખસી રહ્યા છે.

આ ઉપરથી એમ માનવાને કારણ છે કે શત્રુજય પર્વત પર વલ્લભીપુરથી ખત્રી ધીમે ધીમે આગના સ્થાને આજ્યો હાય તો તેમાં નવાઈ જેવું નથી

શત્રુજયમાં ગુફાઓ

કહેવાય છે કે શત્રુજયથી નાલધ્વજ મુખી તથા છેક ગિરનાર મુખીની ગુફાઓ હતી એ ગિગિશુફાઓ શાંતિ ને શાધનાના પ્રાપ્તિ અગતી અને માધુ, સતો, ચોગી પુરુષો આવા સ્થાનમાં રહી ચોગની આધના કરતા હતા.

શત્રુજયના પાછળના ભાગની ખીણોમાં, સાણાના ભોંચળ તથા ગિરનારની ગુફાઓ અને ઓસમની પાંડવ ગુફાઓમાં માર્ગે મુખી ભોંચળ છે. તેમાં રસ્તાઓ, અંજવાળી-અંધારી બારીઓ અને કેલીયો મળી આવે છે

ગિરિરાજની ઝોરન ગાથા

હિંદુસ્તાનમાં આજે તરફથી—મિન્ધુ નદીથી તે પવિત્ર મંચ મુખી અને હિમાલયના હિમમય મુકુટધારી શિખરોથી તે દંપાકુમારી મુખીમાં એક પલ્લ નગર એવું નવિ હાય, જ્યાંથી એક અથવા બીજી વેળાને પાકીતાણી તીર્થને વિરાજમાન કરનાર મંદિરોને ધનસમૃદ્ધિનો ભેટ ન મળી હાય.

x

x

x

શત્રુજય ખરેખર પૂર્વ ભૂમિની અદ્ભૂત સ્થાના એક સ્વિપ્ત જિન્નિગરની પટ્ટિન દીને ઉપમા આપી શકાય તેવો છે.

તેના હેવાસીઓ જાણે ચોકાએડ આરસની મૂર્તિઓ બનશે
ગયા હોય અને અમરાઓનો હાથ મર્વ મરવ અને ચક્ર-
ચક્રિન ગખતા હોય તેમજ સુગ ધીવાળા પદાર્થોના ધૂપ કરતા
હોય તેમજ ત અમરાના મુસ્વરો દેવના ભક્તિભર્યા ગીત
ગાઈને હવાને ભરી દેતા હોય એવો ભામ વાય છે

x

x

x

શત્રુ જય ધણુ જ પ્રાચીન અને જૈનવર્મનુ અતિ પવિત્ર
ધામ છે સર્વ તીર્થ ઠરતા એ અગ્રેમર ગણવામા આવ્યું છે
નિરત શાન્તિ અને એકાગ્રતાદાય, સુખસ્થાન ગણાય છે.
મુમુક્ષુઓનુ મહામંદિર મનાય છે અગ્રેમેના પવિત્ર અર્થોનાની
જેમ દુનિયાના ન શના સમયે પવુ એ ગિરિવરનો નાશ થવો
સરળથો નયો એમ કહેવાય છે.

ઓનરેબલ અલેક્ઝાન્ડર ટ્રીલોક કાર્પેસ.
(રાસમાળા)

યાત્રિકોની અનુકૂળતા—

જેન તીર્થ યાત્રાળુઓની તમામ જાતની અનુકૂળતા
માટે ઘણી જ સુદર મગવડો રાખે છે તેમા ખામ કરીને
પાલીતાણામા મિદ્ધશ્વેત્રના દર્શને હજારો યાત્રિકો આવતા
હોવાથી લગભગ બધી જાતની મગવડો ગખવામા આવી છે.

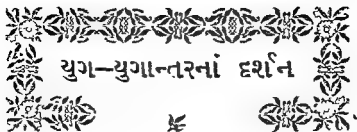
ધર્મશાળાઓ—ઉતારા માટે ૪૦ જેટલી નાની મોટી
ધર્મશાળાઓમાં નાના મોટા કુટુંબોને ઉતરવાની સગવડ છે
ગાદલા, ગોદડા અને વાસણો પણ હોય છે. જે યાત્રાળુઓને
વાસણ, ગાદલાં, ગોદડાની સગવડ ન મળે તેઓ માટે શ્રી
આણુદણ કચ્છાણની પેઢી તરફથી સુદર વ્યવસ્થા છે.

લોજનશાળાઓ—જે ગૃહસ્થોએ સ્વોછ્છ જનાવવી
હોય તેઓને માટે ધર્મશાળાઓની આસપાસ મોટીખાનાની

દુકાનો છે અને ત્યાંથી બધી સરમામાન મળે છે. ભોજન-
શાળામાં જમવું હોય નો ભોજનશાળાઓમાં વ્યવસ્થા છે.
પહેલેથી જાગર આપવાથી મિષ્ટ ભોજન માટે પણ વ્યવસ્થા
ચર્ચ શકે છે

વાહનો—રેલ્વેનેથી આવવા જવા માટે, તલાટીએ
જવા આવવા માટે ઘોડાગાડીઓ બહુ વ્યાજબી લાવે મળે છે.
ગાડીના આઠ આના લગતગળેસે છે અને ગાર જણુ તેમાં
બેસી શકે છે તકાબ, કટંગિરિ કે મોખડકા જવા માટે
પણ ઘોડાગાડીઓ મળી રહે છે. જાનકાગાડીઓ પણ મળી રહે છે.

યુગ-યુગાન્તરનાં દર્શન

[કવિગમ્રાટ ન્હાનાલાલનો મણિમહોત્સવ ચાલતો હતો તે વખતે તેઓશ્રી મોનગઢ આવ્યા હતા. મે. દિવાન સાહેબશ્રી મૂળરાજનિ હના રનેહબર્યા આગ્રહથી અને પાટી-તાપ્પાની પ્રજાની વિનંતિનો સ્વીકાર કરી કવિરાજ તારીખ ૧૪-૬-૩૬ ના દિવસે પાટીતાળા આવ્યા અને તેઓશ્રીની આર્પવાણીમાં યુગયુગાન્તરના દર્શન કરાવ્યા તેને આજે આપણે ફરીથી યાદ કરી કવિના સ્વર્ગસ્થ આત્માને અંજલિ આપીએ.]

કનકસેનનો આવડાસંઘ વહુશીને ઘાટે ન્હોતો પડ્યો, ચન્દ્રગુપ્તનું મૌર્યકુલ ગિરિનગરની તળેટીમાં ન્હોતું પથરાયું; એ પૂર્વના યુગનું કોક પ્રભાત ઊગ્યું છે, અને શત્રુનજયના ગિરિપગથારે દેવનાં તેજ ઢાળી રહ્યું છે ઉદય થઈ ગયો છે, પણ રહવારનો પ્રહર જામ્યો નધો, આગલી સન્ધ્યાએ તળેટીની એક વૃક્ષછાયામાં આ ભૂમિની મહેમાનાં માણેલો એક અતિથિ કીડીને વેગે પણ સિંહના આત્મનિષ્ઠ પગલે, આ ગિરિરાજની કેડીએ ચડે છે: જાણે કૂંકી કૂંકીને પગલાં ભરતો ન હોય. તેજનો પાંખો જેવું એનું પીળું તેજસૂવસ છે, પદ્મપાંખડી-સમા એના અડવાણા પાય છે, દેહના ને આત્માના આધાર

મમો ગેનો ધર્મદંડ છે, ધર્મના અગ્રીયા સામે એનો મુખચન્દ્ર છે એનો દેહ આત્માનિષ્ઠ છે, આત્મા દેહનિષ્ઠ છે. જિય ને જિય એનો પ્રયાણમાર્ગ ? જાણે આભને આરે જઈને જાલશે કે શુ ? કાલે સાય કાળે એ તમેટીનો અતિથિ હતો આજ મધ્યાહ્ન એ શિખરને નહેમાન થશે મિદ્ધાચળે મહુડી, તપશ્વર્યા રી, પત્રી તો અને મિદ્ધો મિદ્ધિને પાનેના છે. આ સાધુ હતા મિદ્ધાચળે, રૂડનારા તપશ્વર્યાથી પ્રવચસિદ્ધ એમનો પગથી પગનીએ મિદ્ધાચળ પવિત્ર થતો કે મિદ્ધાચળને સ્પર્શે નપરો એ પાવન થતા એ પાપુત્વ કે તો ઉડલવાનો સ્વક ધર્મ જાયડો હતો.

એ સાધુવર મધ્યક શોધના હતા ગાગરન્થને જવાને એમણે પાટનીપુત્રેથી પરિચાલ્ય પીધાકત વર્ધમાનપુરી વટાપી, વહુભીની ખાડીઓ ઓળંગી, વનભીથી એ ગિગ્ગિનગરના વટેમાર્ગ હતા માર્ગે મિહપુરનું ગિરિમંડળ વીધીને તરશિ ગડાની છાયા ઝીવતા ઝીવતા, એ મિદ્ધાચળે આવ્યા હતા એમણે મહાકાય હિમાવચને દોઢા હતો, પણ લલાટ વચ્ચેના ચન્દ્રક જેવા મોઝઠના ડુંગરાઓ નીરખી એ ઓગ આનંદ અનુભવતા મહાભાગરની વાટના એ વટેમાર્ગ હતા હવનમાધી ખોયેલું કર્મક પ્રકૃતિમાધી એ શોધતા હતા બ્રહ્મમૂળના પ્રથમ સૂત્ર મળાતો મહાજિજ્ઞાસાના પ્રશ્નતેજ એમની કીકોઓમા ગળખા હતા. યુગયુગાન્તરના એ દર્શન વાહતા હતા.

દિશાઓને શોધતા શોધતા તે ચડતા હતા. પર્વતની પ્રથમ ધારીએ સ્કરી ગેદા હાથીના કુબચ્ચગ શી ખોજી

ઘાટી એમણે રહડવા માડી મિદ્ધાચક્રને શિખરે ત્યકારે ન હતા મન્દિર કે સુગન્ધ, ત્યકારે ન હતા ધૂપ કે કેમચ દનના સુગન્ધ ગિરિરાજ સ્વયં કુદરતનું મકામ દિર હતું, તરુવરો સુગટ હતા, ગિરિદૃવડા અને ગિરિગૌપધિઓ ઢાળતાંતા ધૂપ કેસરના, સુગન્ધ એ રહડવા જાય ને વાતાવરણ નિર્મળું ને પારદર્શક થતું જાય આદીશ્વર ભગવન્નું - ૧૪ મન્દિર છે એ શિખરની ધારે જમને માધુવર જિભા પૂર્વમાથી પોતે પધાર્યા હતા, વનણીથી ગિરિનગર ભણી વિચરતા હતા પશ્ચિમની ક્ષિતિજ પાળે યુગયુગાન્તરના દર્શન માધુવર શોધતા હતા

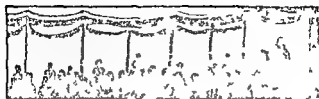
આજે છે એટલો માગતો ત્યકારે આવે ન હતો ગોપનાથની ભૂશિરને બદલે તગાજના કુગર ખભાતના અખાતના ને અરજાની મમુદ્રના ત્રીમાડા પાડનો એ હજાર પગલાની જીઓઝએથી એ સાધુવરે પશ્ચિમની દિશામા દટિ પરોડી પ્રથમ તો એમણે દીકી પગલા નીચ ઢાળાતી રૂપાની રેફ સમી, શત્રુનૃપ્ય ગિરિરાજના ભગિની શત્રુનૃપ્યી નદી ચોકની કુગ ગીઓમાથી નીમરી તાવધ્વજ તળાજ્યા કુગગની પ્રક્ષિપ્તિએ જતી હતી મોરકના વિશાળા ડેના મયદાનપટના આરા ત્યકા માગરમા ઢગી જતા હતા. ઉપર આસમાનનો પગથાર હતો એવો નીચે ધરતીનો સમધાનજી પગથર પથગનો માધુવરે તળાજ્યાના શિખરે નેથુ -યા એક ગકડગજ ખેડો હતો, તેણે આકાશ માપવાને ગગનમ ડળમા ઝપલાવ્યું ધરતીની વાદળિયા ડોર જેવી દરિયાનો ઝાલર માધુવરે દીકી વર્ષો સમાછાટા અને ઐકાઓ સમી બિર્મિમાળા ત્યકા ઉછળતી

પણ પેખાની ન હતી દગિયો ચે ખોળી ખાડી મમોવડ હતો.
સાધુવરે હથેળીની છાત્રનો ડોધી અને દષ્ટિ ઊડી પડેલી.
દરિયાની પાગ પાછળના પાળી એમો જોયા, એ પાણીપગ
થારને ણી ત મહાપાણીપગથારમા વડી જતા જોયો, અને
પછો માથે આથે, માગરને ધગ્તીની ઝૂનો શુ થાતી હતી રહ્યા
એ નમસ્ત દગિયાવને આમમાનતા અતરમા મમાઈ જતો
હોઠો એમો વીતેવા વોને જોયા, એકાએક જોયા, યુગપત્ન
જોયા યુગયુગાન્તરને જોયા મન્વન્તરને જોયા અને સુની
પાછળ મૃતનપ્રલયની મહાલીવાને જોમ મિદ્ધાથગને શિખરે
જોવા એ સાધુવગની આખડીમા વિતટ આવીને જોમો અનન્તા
મા એમને અણપરમાણ થમ જ્યો જન્મમગ્ધની ભવભૂવ
ભૂવામણી એમને રાજમાર્ગ મમો ભામી 'નિર્વાણ',
'મહાનિર્વાણ', પોકાગતા સાધુવરે એ યુગયુગાન્તરના દર્શનને
દડવત્ પ્રણામ કીવા આજના દગ્વા ત એમને ઠધડી ગયા.

સજ્જનો ! મિદ્ધાચળના એ પ્રથમ મિદ્ધદેવ નયભદ્રેવજી

એમો પ્રથમ િધુ એ યુગયુગાન્તરનું દર્શન, તે પછી
મને સાધુવરોએ િધુ ઠે, અને સિદ્ધાચળને શિખરે અનન્તા
મિદ્ધવો થઈ ગયા ઠે એ હતા યુગયુગાન્તરના પ્રથમ વટેમાર્ગી
એમલો વાટ પડી અને પુણ્યના પુણ્યશાળાઓ પ વયા

મહારાજ્યોની તીર્થભક્તિ

મહારાજા શ્રેણિક, સગવાન મહાવીરના પરમ ભક્ત હતા તેમણે શ્રી શત્રુજયના બુદ્ધા બુદ્ધા શિખરો ઉપર જિનાવયો બાંધાવ્યા હતા આ પ્રમાણે શુભવશના મગધ મહારાજયના સમ્રાટ મંપ્રતિએ, આર્ય મુકુન્દમહારાજના હૃદયેશ્વરો ગિરનાર અને શત્રુજયની યાત્રા કરીને શત્રુજય ઉપર અને આસપાસના ગામોમાં પણ જિનાવયો બાંધાવ્યા હતા.

શ્રી શત્રુજય ઉપર ચૌમુખી તરફના ભાગને શ્રી મરુદેવા શિખર પણ કહે છે તેમાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુનું દહેરાસર તથા મરુદેવી માતાનું મંદિર, સપ્રતિ રાજાનાં ગણાય છે. આજે જે મંદિરો છે તે હર્ષોદ્ધાર થયેલા છે. ગિરનારમાં સપ્રતિ રાજાની દૂક છે.

x   x   x   x

વહ્નવીપુર એક વખત મમૃદિગામી મહાન નગર હતું કોડાધિપતિએ અહીં વસતા હતા વહ્નવીપુરમાં લબ્ધ અને

મનોહર વિનાયકો અને માત લડારો હતા શ્રી શત્રુજય તવાટીનું સ્થાન પણ વહ્નલીપુર ગણાય ૮ વહ્નલીપુરના શ્રોમતોએ પણ શ્રી શત્રુજય ઉપર મંદિરો બંધાવ્યા હશે

અહીંસેન રાજાના વખતમાં શ્રી વહ્નલીપુરમાં શ્રી-નમ્પલ-દેવ મંદિરની દેશદેશાતરોમાં એટલી બધી પ્રસિદ્ધિ હતી કે અસંખ્ય યાત્રાળુઓ તે અમલકારી પ્રતિમાના દર્શનાર્થે આવતા. આ મંદિર નંદીદાર હતું અને બહુ જ વિશાળ હતું. ભૂગર્ભમાં એક અથાવય પણ હતું.

વખત જતા બોદ્ધ લોકોએ વહ્નલીપુરનો કળાને લીધો. જૈનો નગર ઘેરી પચાસર, બાણુના ઉત્તરે મારવાડમાં જઈ રહ્યા એક ભાગ ખલાત અને બીજા ગયો પણ અદ્વિતીય વિદ્વાન મહાવાદી આચાર્યશ્રીએ શિલાદિત્યની કથેરીમાં બોદ્ધો માથે વાદવિવાદમાં જીત મેળવી શિલાદિત્યે જૈન મંદિરને વહ્નલીપુર બોલાવ્યો, શત્રુજય જૈનોને અવાધીન કર્યો એટલું જ નહિ પણ શિલાદિત્યે શત્રુજયનો ઉદ્ધાર કરવામાં મહાયતા આપી અને તીર્થબક્ષિતલું દ્વાર પૂરું પાડ્યું.

x   x   x   x

કનોજના આમ રાજા આચાર્યશ્રી નમ્પલદસૂરીશ્વરજીના ઉપદેશથી બટોગા મંઠામાં યાત્રાર્થે નીકળ્યા તીર્થશિરો-મણિ શત્રુજયના દર્શન કરી આનંદ અમુલ્યો જીર્ણ થયેલ ભાગોનો ઉદ્ધાર કરવા પ્રગટ કર્યો

x   x   x   x

મહારાજ સિદ્ધરાજ, સબ્જન મંત્રીની પ્રાર્થનાથી ગિરનારની યાત્રાએ ગયા હતા. સબ્જન મંત્રીએ ગિરનાર ઉપર સિદ્ધરાજના પિતાના નામથી બવ્ય મંદિર બંધાવ્યું હતું. આ મંદિર અને સબ્જન મંત્રીની કાર્યદક્ષતાથી આનંદિત થઈને આ પ્રાસાદનો સઘળો ખર્ચ રાજ્ય તરફથી આપવા પ્રબંધ કર્યો.

અહીંથી સિદ્ધરાજ, સિદ્ધાચલ તરફ પધાર્યા. શિહોર મુકામ કરી, સિદ્ધાચલ આવ્યા. શત્રુંજય તીર્થનો યાત્રા કરી. અહીં પણ તીર્થરક્ષણ અને પૂજન માટે બાર ગામનો બક્ષીસ કરી, સિદ્ધરાજના મહામંત્રી આશુક જ્યારે સિદ્ધાચલનો યાત્રાર્થે આવ્યા ત્યારે તલાલીમાં છાવણી નાખી હતી, ત્યાં એક વાવ તથા શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું ચૈત્ય બંધાવ્યું હતું. સં. ૧૧૭૬માં શત્રુંજયના ખર્ચ માટે બાર ગામનો પટો સિદ્ધરાજ મહારાજએ કરી આપ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

x

x

x

બાહડમંત્રીએ, કુમારપાળના પિતા ત્રિભુવનપાળના સ્મરણાર્થે પાલીતાણાની તળેટીમાં ત્રિભુવનવિહાર બંધાવી, ત્યાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. કુમારપાળ મહારાજએ આ વાત જાણી ત્યારે એ ત્રિભુવનવિહાર જોવાની અને શત્રુંજય તીર્થના દર્શનની ભાવના યદ્ય, દેસદેશાવરના સંધાને કંકેત્રી લખાણી.

સંઘમાં આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી પરિવાર સહ પધાર્યા હતા. સાધ્વીમંડળ, હજ

શ્રાવિકાઓ, ૭૨ સામંતો, ૨૪ મંત્રીઓ, ૧૮૦૦ શ્રીમંતો, મહારાણી ભોપળદેવી, રાજપુત્રી લીલુમા અને સર્વ સામંતોનો પરિવાર હતો. સંઘ સ્થિત આનંદપૂર્વક યાત્રા કરી, પોતાના પિતાના સ્મરણમાં જાંધાવેલ પ્રાગ્રાહ જોઈ અત્યંત હર્ષિત થયા. હીંગલાજના હડા પાસે કુમારકુંડ જાંધાઓ, દાંદાના મુખ્ય મંદિરે ક્ષ્વબદંડ, કાગશાદિ ચઢાવી પ્રભુ-પૂજાને દહાવો લીધો. તીર્થયાત્રાની યાદમાં કુમારવિહાર નામનું મંદિર જાંધાવ્યું, જે હાથીપોળનો પાસે આજે પણ છે. આ ઉપરાંત તીર્થસેવા માટે ૨૪ ગામના પટો કરી આપ્યો.

x

x

x

x

વસ્તુપાળ-તેજપાળે એક વખત ખંભાતનું મંદિર ખીલવવાનો દૃષ્ટિએ ખંભાતમાં રિયરતા કરી. જે ત્રણ વર્ષ પછી એક વખત મુલતાન મોઝુદીનનાં માતૃશ્રી કુમ્મીદા બેગમ મક્કાની હજ માટે ખંભાતથી વહાણમાં બેસવા માટે આવ્યા હતાં.

વસ્તુપાલની બુદ્ધિ અને દીર્ઘદૃષ્ટિએ આ તક ઝડપી લીધી. બેગમને પોતાને ઘેર ઉતાર્યાં એટલું જ નહિ પણ પોતાના તરફથી મકકે જાંધવા માટે આરસનું તોરણ બેટ મોકલ્યું. મુસાફરો માટે ઉત્તમ વહાણની સગવડ કરી આપી. આ રીતે કુમ્મીદા બેગમ સાથે ઘનિષ્ટ સંજોગ ધર્યો. પાછા આવતાં આઠ-દશ દિવસ આગ્રહપૂર્વક રોક્યાં એટલું જ નહિ પણ તેમને દિલ્લી સુધી પહોંચાડવા સાથે ગયા.

દિલ્લી પહોંચતા જ મુલતાન ચાર ગાઉ આગે આવ્યો. માતાને યાત્રાના કૃતજ્ઞ સમાચાર પૂછ્યા. માતાએ કંઈ:

‘બેટા, દિલ્હીમાં તું અને શુશ્રુષાતમાં તારા જેવો વસ્તુપાલ હતા અને તો જ્યાં ગઈ ત્યાં આનંદ મંગળ હતાં’

માતાએ વસ્તુપાલની સેવા-ભક્તિનાં ખૂબ વખાણ કર્યાં અને તે મારી ગ્લા માટે અહીં ખૂદ આવેલ છે તેમ જણાવી તેમને ઘોલાવવામાં આવી.

જન્મે મળ્યા, પરિચય વધ્યો પોતાની માતાના પ્રિય-પુત્ર જેવા વસ્તુપાલને મહેલે તેડાવી સન્માન કર્યું. પહેરામણી કરી અને ગમે તે માગી લેવા અગ્રહ કર્યો.

વસ્તુપાલને કયા સમૃદ્ધિની ભૂખ હતી ! તેણે ત્રણ માંગણીઓ રજૂ કરી ૧. અમારી અને તમારી વચ્ચે મીઠો સંબંધ જળવાઈ રહે તે માટે શુશ્રુષાતના રાણા સાથે મેત્રી રાખવી. ૨ હિન્દુ અને જૈન મંદિરોનો નાશ ન કરવો ૩. દિલ્હીમાં કે નજીકમાં એક જિનમંદિર બાંધવા મંજૂરી આપવી.

આ ત્રણે નિઃસ્વાર્થ માંગણીઓ સ્વીકારવામાં આવી. માનપૂર્વક તેમને વિદાય આપી.

સમરાશાએ સં. ૧૩૭૧ નાં શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો તેમાં દિલ્હીના બાદશાહની સમ્પૂર્ણ સહાનુભૂતિ હતી.

x   x   x   x

સમરાશાના પિતા દેશલશા, વૃદ્ધાવસ્થા હોઈ પાટણમાં રહેતા. સં ૧૩૬૯ માં ગ્લેસ્થ મેનાએ ડુંગર ઉપર લક્ષ

લક્ષ્મી કે તે આલમી ઉપર ચઢી ભાગદાડ કરી ભણુ પહેલેથી મૂર્તિગો વગેરે માછલે રમ્નેથી પોન્ન બેટમા મોન્ની દીધી હતી તેથી પીણુ નુકશાન ન થયું

આ વાતના સમાચાર દેશલથાએ સમરાશાને દિલ્હી પ્રહેવરાબ્યા સમરાશા તે વખત દિલ્હીમા ગેલતા અદ્વાઈદીનનો તેમના ઉપર સારા પ્રેમ હતો તે મમરાશાને પોતાના મલાક ડાર માનતા

આ મમાન્વાર સાલમી, મમરાશા બાદશાહ પાસે ગયા અને “આપણી મેનાએ હિન્દુઓની હજ લાગી નાખી છે અને આ સમાચારથી બાદશાહ જનાગ માટે હુનિયા નિરાશ થઈ જાય તેથી અત્યંત દુઃખ વાય છે ”

મમરાશાના આ વચનોથી બાદશાહ ઉપર ઉડી અમર થઈ મેલે લાગી નાખેલ હજ રાજ્ય તન્દથી મમરાશી દઈ ફરી તીર્થ માઠવામા મદદ કરવા કરમાન થયું

આ ફરમાન લઈ મમરાશા પોન્ન આ યા શત્રુ જયનો તીર્થોદ્ધાર કરવા પોતે આદેશ માખ્યો અને કાર્યની શરૂઆત થઈ ગઈ ગુજરાતના સૂબેદાર અલખખાને સમરજિ હને બધી જાનની અનુશૂનતા આપી અને મોટા સઘ સાથે આવી સમરાશાએ પ્રતિષ્ઠા કરાવી

આ ઉદ્ધાર માટે સુદર મૂર્તિઓ કરાવવા આરાસણની ખાણનો પત્થર બેઠાએ તેથી ત્રિસગપુરના રાજા મહીપાળ દેવને સમરાશા લેખણું ધરીને મળ્યા અને ફેલક-પત્થર માટે માગણી કરી.

મહીપાળ ધર્મગ્રેમી કુતો અને આવાં ધર્મકાર્ય માટે ફલક આપવામાં પોતાનું ધનભાગ્ય માનીને પોતે જતે સાથે આવી આરામણમાંથી માગ્યા કરતાં સવાયું ફલક આપવાને હુકમ કર્યો. એટલું જ નહિ પણ આ ફલક માટે કર લેવાતો હતો તે આજધો માફ કર્યો

આ મહીપાળરાજની મૂર્તિ સમરાચાર્યે કરાવીને સિદ્ધાંચળમાં એ ગોખમાં મૂકી છે.

x   x   x   x

બાદશાહ અહમદશાહે જૂનાગઢ અને થાંપાનેગનો કિલ્લો છુટ્યો. રા. માંડલિકને અમદાવાદ લઈ જઈ મુગલમાન કરવામાં આવ્યો જૂનાગઢનું નામ સુરતકાબાદ રાખ્યું. સોનગઢ મુઘી થાણાં ગોઠવ્યાં, પણ ૧૫૧૨ ના દુષ્કાળ વખતે હડાળાના ચેઠ ખીમા દેહરાણીએ જોઈતું અનાજ પૂરું પાડેલું તેથી બાદશાહે ખુશી થઈ જૈનતીર્થોનું રક્ષણ કરવા વચન આપેલું તેથી શત્રુજયના મંદિરોને જરા પણ અડચણ આવી નહિ એટલું જ નહિ પણ બાદશાહે શત્રુજયના સંઘમાં રહાતું ભૂતિ આપી હતી,

ચિતોડના રાણા સંગ્રામસિંહના મંત્રી તોલાચાહે ચિતોડમાં બે લગ્ય જિનાલયો બંધાવ્યાં હતાં. તોલાચાહના પુત્ર કરમાશા મંત્રીપદે આવ્યા. એકે વખતે અમદાવાદના મુજદ્દરશાહ સુલતાનનો નાનો પુત્ર બહાદુરશાહ રીસાઈને ચિતોડ આવ્યો. આ પ્રસંગે મંત્રી કરમાશાએ તેને સંભાળી મોટી રકમની મદદ આપી. એ ઉપરથી સં. ૧૫૮૨ માં

મહામદશાહને ગુજરાતની ગાદી મળી ત્યારે તો તે કરમાશાને બોલાવી તે માને તે આપવા ઈચ્છા બતાવી

કરમાશાને તો શત્રુજય તીર્થના ઉદ્ધાગની ભાવના હતી. તેના ઉદ્ધાર અને રક્ષણ માટે અભય વચન આપવા માગણી કરી એટલે સુલતાન બહાદુરખાને પોતાના મોરકના સૂળા મધાદખાન ઉપર કરમાશાહને શત્રુજય તીર્થના ઉદ્ધાર-માં દેવક જાતની મદદ કરવા શાહી ફરમાન લખી આપ્યું.

આ ઉપરથી તોર્થોદ્ધાર માટે કાર્ય ગત કરાવ્યું. મં. ૧૫૮૭ ના વૈશાખ વદી ૬ ના રાત્રી શત્રુજય તીર્થોદ્ધાર અને પ્રતિષ્ઠા કર્યા. આમા કરમાશાહે સવા કરોડ દ્રવ્ય ખર્ચ કર્યાની ઉલ્લેખ છે

x

x

x

મં ૧૬૧૨ માં અકબર બાદશાહ દિલ્હીની ગાદીએ આવી. જૈનાચાર્યશ્રી હીનવિજયસૂરિના પરિચય સાધવા તેમની ભાવના થઈ સૂચિત ગુજરાતમાં હતા અમદાવાદના સૂળા મારફત તેઓશ્રીને આમત્રણ મોકલી દેનેહપુર-સીકી તેડાવ્યા.

આચાર્યશ્રીની વિદ્વતા, પ્રભાવ અને ધર્મ-અર્થથી અકબરને બહુ જ આનંદ થયો ખાસ કરી જૈન આધુની આકરી રહેલીકવળીની વિશેષ આકર્ષણ તેમને ‘જગદ્ગુરુ’નું બિરુદ આપ્યું એટલું જ નહિ પણ મોગલ શહેનશાહતની અંદર આવેલા શ્રી સિદ્ધાચજી, શ્રી ગિરનારજી, શ્રી તારંગાજી, શ્રી કેશરીનાથજી, શ્રી આણુ અને રાજગૃહી, ગમેતશિખર

વિગેર જૈનતીર્થો ઉપર જૈનોની સ્વતંત્રતા તથા ચાવચ્યંદ્ર-
દિવાકરો અગાધિત કળવ્વ લોગવટાનો ખરીતો આપ્યો
અને તે સમાચાર શહેનશાહત તાબાના સઘળા મુલકોના
સૂબાઓને મોકલ્યા.

અકબર જાદશાહની પુત્રીના લગ્ન પ્રસંગે દેગદેશાવરના
ઝવેરીઓ આવેતા. જાદશાહે ૧૫૪૫માં ઝવેરીઓને પૂછ્યું
કે-આ હીનાની સાથે મારી કિમત આકો જોઈએ, આથી
જાધા અકિત થઇ વિચાર કરવા લાગ્યા પણ અમદાવાદના
શાંતિદાસ શેઠે ઝવેરાત તોળવાના કાટામાં એક તગ્દ હીરા
મૂક્યો, બીજી તગ્દ ગતી વાલના તોડા મૂક્યા જાધા જોઈ
રહ્યા. શાંતિદાસ શેઠે ખૂબ વિચાર કર્યો હતો. જાદશાહ હજૂર
આ હીરા કરતા આપનામાં રતી (જાદશાહી તેજ) વધારે
છે, જાધા આ જવાબથી અકિત થઈ ગયા જાદશાહે
રાજઝવેરીનું માન આપ્યું.

તીર્થની સ્વતંત્રતાનો જાદશાહી ખરીતો અકબરે સંધ-
વતી શ્રી હીરવિજયસુરિ, તે પછી શ્રી જીતચંદ્રમૂરિને આપેલો.

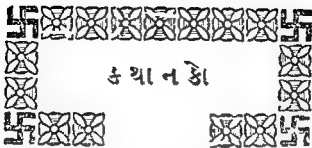
x

x

x

જાદશાહ જહાંગીરે અ. ૧૬૬૪ માં તાબુ દરમાન
કરી આપ્યું અને તે અચાર્ય વિજયએનસુરિ, આ વિજય-
દેવસૂરિ તથા જતિ પરમાનંદજીને કરી આપ્યું.

તે પછી ફિદ્દીની ગાદીએ શાહજહાંન અવતાં કોના
નામથી દરમાન કરવું તે પ્રશ્ન થયો શાંતિદાસ શેઠની શાહી

દાનગૂર બધવખેત્રડી

જગપ્રસિદ્ધ આણના કળામય મહિરના મજાદો, શુભ-
સાતના મહામત્રીઓ અને તેન શામનના જ્યોતિર્ધરોએ
શત્રુજયની યાત્રાના મધ્યે કાઢી મહાન લાલ લીધા છે મ
૧૨૮૨ મા જે સઘ આળ્યો હતો તેમા ૪૫૦૦ ગાડા, ૭૦૦
ખાલખી, ૧૮૦૦ ઉટ, ૨૧૦૦ મહેતા, ૧૨૧૦૦ પ્રવેતાળરો,
૧૧૦૦ દિગળર, ૪૫૦ ગધર્વ, ૩૩૦૦ કાળ તથા બકોળી
રીયાસત હતી

વસ્તુપાળે લલિતમાગર અને અનુપમા એમ બે મોટા
સરોવરો બધાવવા ઘણું ખર્ચ કર્યું હતું આજે તે એ
સરોવરોના અવશેષો બેવા મળે છે

વસ્તુપાળે શ્રી શત્રુજયના પગથિયા-પાગ બધાળ્યાનો
શિલાલેખ દોલાખાડીની હીવાલે છે શત્રુજય ઉપર શ્રી નેમિ
નાથ અને શ્રી પાર્શ્વનાથના લબ્ધ ચૈત્યો તવા ઇંદ્રમહા
બધાળ્યાનો ઉલ્લેખ છે

તેજપાળે શ્રી નંદીશ્વર દ્વીપની રચના કરાવી હતી. શ્રી આદિનાયના મુખ્ય મંદિરની બંને બાજુ શ્રી મંદિર-સ્વામીનું તથા નવા આદીશ્વરનું જિનાલય છે, તે મૂળ વસ્તુ-પાળ-તેજપાળે બંધાવ્યાનું કહેવાય છે.

કહેવાય છે કે-શ્રી વસ્તુપાળ તેજપાળે શત્રુજયની બાર વખત યાત્રા કરી હતી. સં. ૧૨૯૬માં વસ્તુપાળે અંતિમ જીવન મિદ્ધાચળની છાયામાં વીતાવવાની ઇચ્છા દર્શાવી અને તેરમી વખત યાત્રાએ નીકળ્યા પણ અકેવાળીયા પાસે દેહમુક્ત થયા. તેમનાં શબનો અગ્નિસ્પંડકાર શત્રુજયની છાયામાં કરવામાં આવ્યો.

આજુ, શત્રુજય અને ગિરનારનાં મંદિરો બંધાવવામાં તેમણે ૪૪ કરોડ અને ૩૬ લાખ જેટલું દ્રવ્ય ખર્ચ્યું હતું. ધન્ય એ બંધવજેલડી!

મંત્રીશ્વરની પ્રતિજ્ઞા

મહારાષ્ટ્ર કુમારપાળે પોતાના મંત્રી ઉદયનને સૌરાષ્ટ્રના એક માંડલિકને હતવા માટે મોકલ્યા. વઢવાણ શહેરની પાસે આવ્યા ત્યારે પાસે જ આવેલા શ્રી શત્રુજયગિરિની યાત્રાની ભાવના બાળી. લશ્કરને યથાસ્થાને રવાના કરી મંત્રી યાત્રાએ આવ્યા દર્શન-પૂજન કરી સ્તવનાર્થે બેઠેલા મંત્રીએ જોયું કે-એક ઉંદર દ્વીપકમાંથી વાટ લઈને પાસે જ મંદિરના પરિઘરમાં જીપાઈ ગયો. મંદિરનું પરિઘર સપ્તમય હતું, જીર્ણ પણ થવા આવ્યું હતું. મંત્રીએ મનથી નિર્ણય કર્યો કે આ યુદ્ધમાંથી વિજય મેળવી આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરીશ.

ગત્રુજો નાથે બાગે ચુદ્ધ ઘયુ મ રીએ રીરતા ગનારી
ગત્રુનેા મહાર કયો, પણ મ રીને ઘણા પ્રહારો થવાથી તે
ઘાયલ થયા જન અન્નિમ ઘડીએ આવી પહોંચી તેમ
લાગવાથી પોતાના સેનાનીઓને ધ્રુ કે 'હુ' માગ મ્વાગીનુ
જન્ય જાતવી જાઉ છુ નેવી અને અત્યત આનંદ ધાય
છે પણ પગ પવિત્ર ગત્રુ જય ગિગિગજના ઉદ્ધાગની મારી
પ્રતિજ્ઞા પૂરી ન કરી શકવાને કારણુ અને દુખ ધાય છે.
જેર, જેવી ભવિતવ્યતા ! પણ માગ પિતાવત્સલ પ્રિય પુત્રને
માગે અન્તિમ મદેશ કહેશે.

મત્રોવર્ધના અગ્નિમ સ્કારની ક્રિયા કરીને મૈન્યે પ્રયાણુ
કર્ધુ, વિજય અને મત્રીજની વીરતા તથા દેહત્યાગના
મમાચાર ગાયે જાને પુત્રો બાકડ તથા અમ્મડને મત્રીજનો
અન્નિમ મદેશ કહ્યો જાને પુત્રોએ મદેશ શીરોધાર્ય કર્યો.

ગત્રુજયના ઉદ્ધાગની તૈયારી થવા લાગી એ વર્ધમાં
મદિર તૈયાર થઈ ગયુ. પ્રતિષ્ઠાના દિવસની શકુ નેવા
લાગ્યા. તેવામા એકાએક મમાચાર આગ્યા કે પવનના મપ્પ
અપ ટાથી મદિરમા ચિરાડ પડી છે કુમારપાળ મહાગજની
આજ્ઞા લઈ ચાર હજાર ઘોડેસ્વારોની સાથે શત્રુજય આગ્યા
કારીગરોને પૂછતા જાણ્યુ કે મદિરની અદર પ્રદક્ષિણાને
માટે જવા આવવાનો જે માર્ગ જાનોવ્યો છે તેમા જોરદાર
હવાના અપાટા લાગવાથી મધ્યભાગ ફાટી જાય છે વગી
શિખશામ્ર પ્રમાણે જો તે માર્ગ ન રાખવામા આવે તો
મદિરના નિર્માતાને સતતિને અભાવ ગ્હે એવુ વિધાન છે.

મંત્રીએ કહ્યું “મને લલે સંતતિ ન થાય પણ મંદિર
એવું અનુપમ અને મજબૂત બનાવો કે કદાપિ ફાટવા-
તૂટવાનો ભય ન રહે”

મંત્રીવરનો તીર્થપ્રેમ, ધર્મપ્રેમ તથા ત્યાગ અને
પ્રતિજ્ઞાને ભૂરિ ભૂરિ વંદન !

મંદિર તૈયાર થઈ ગયું અને પાટણથી કળિકાળસર્વજ્ઞ
શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય અને મોટા સઘ સાથે સં. ૧૨૧૧ માં
અનુપમ પ્રતિષ્ઠા કરી પિતાની અંતિમ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન
કયું. આ મંદિર બનાવવામાં બાહક મંત્રીને એક કરોડ
અને સાઠ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો.

રત્નોનાં દાન.

મહારાજા કુમારપાળ શત્રુજયની યાત્રાએ સંઘ સાથે
આબ્યા એટલે તીર્થમાળ પહેરવી જોઈએ, પણ તીર્થમાળ
પહેરનાર માળ પહેરવા માત્રથી કૃતકૃત્ય થતા નથી; પરંતુ
માળ પહેરવા પછી સંઘનાં કિત માટે, સ્વામીભાઈના કલ્યાણ
માટે તથા શાસનના ઉદ્યોત માટે દિનરાત પ્રયત્નશીલ રહેવું
જોઈએ. યથાશક્તિ તો થોડું ઘણું થશે પણ ખંડીયા રાજ્યો
ધર્મદ્રઢતાનો લાભ લઈ માથું ઉંચકશે એ દૃષ્ટિએ તીર્થમાળ
માટે જેને લાભ લેવો હોય તેને લેવાની ઉદારતા દર્શાવી.

આ વખતે મહુવાના હંસ મંત્રીના પુત્ર જગદુશા
પણ આવેલા. જગદુશાના પિતાને પરિશ્રદ્ધ પરિમાણવત હતું.
લક્ષ્મી વધવાજ લાગી. એ અઢળક સમૃદ્ધિનો તીર્થસેવા માટે

ઉપયોગ કરવા પ્રતિજ્ઞા કરી પણ મંત્રી તો પુત્રને પ્રતિજ્ઞાની પૂર્તિ કરવાની આજ્ઞા કરી સ્વર્ગે સ્વીકાર્યા. આચાર્યશ્રીએ જગડુને તેની યાદ આપી અને તીર્થમાળ પહેરી તીર્થસેવાનો લાભ લેવા ઉપદેશ આપ્યો.

જગડુના આનંદનો પાર ન હોતો. મહારાજા કુમાર-પાળની સમક્ષ પોતાને તીર્થમાળનો લાભ મળે એ અનુપમ ગણાય. તે શુરુની આજ્ઞા સાંભળતાં બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે આનંદ ભિર્મિદો દોડ્યા અને જ્યાં સ્ત્રીઓનો સમૂહ બેઠો હતો ત્યાં પહોંચ્યો અને માતાનાં ચરણમાં શીર સુકાવ્યું. તીર્થમાળનું મુહૂર્ત આવ્યું. ગદા શોધવા લાગ્યા અહીં જગડુ માતાના ચરણ હાથોથો પખાળી રહ્યો હતો. માતા કહે 'તીર્થમાળ તું પહેર અને તીર્થપતિની ભક્તિનો લ્હાવો લે.' જગડુ કહે 'માતાજી, એ તીર્થમાળ તો તમે જ પહેરો. મારાં એવાં લાભ ક્યાંથી કે મારા માતૃશ્રી તીર્થ-માળ પહેરે તે હું જોઈજોઈને મારું જીવન ધન્ય માનું. મારા પિતાની સમૃદ્ધિનો મારાં ધાડે માતાના હાથથી જ ઉપયોગ થાય તેમાં જ મારું કલ્યાણ છે માળ પહેરવાનો હક્ક મને નથી પણ મારાં માતૃશ્રીના છે. હું તેનો ઝિંકર છું. મને તો તેમના મંગળ આશીર્વાદ જોઈએ '

આ વખતે તીર્થસેવા માટે પાંચ મહુમૂદ્ય રત્નો જગડુએ આપ્યા અને મધુમાવતી-મહુવાના નામને ઉચ્ચત્ત કહ્યું. મહારાજા કુમારપાળ તો આ તીર્થપ્રેમ જોઈ આનંદ આનંદ પામ્યા એક એક રત્ન સવાલક્ષ દ્રવ્યનું હતું.

લીમા કુંડલીનું ભાગ્ય

બાહડમંત્રી સંઘ સહિત પાલીતાણા આવ્યા છે. તળે-
ટીમાં વિશાળ તંબુઓ ખેંચાયા છે. ‘ગાહડપુર’ નામનું
નાનું ગામ વસી ગયું છે. આસપાસથી શુજરાતનો સૂરો
શત્રુજયનો ઉઠાર કરવા આવેલ છે તેવી વાત સંભળી
હતરો માણસો યાત્રાએ આવી રહ્યાં છે ટીમાણા ગામના
લીમા કુંડળીયાને યાત્રા કરવાની ઈચ્છા થઈ. ધીની કુંડળી
ગામમાં મૂકીને તે શત્રુજયની તળેટીએ આવ્યો. યાત્રા
કરી લીમા પણ બાહડમંત્રીના દર્શન કરવા ગયો. તંબુ-
ઓની પાસે તીર્થલક્ષિતો દહાવો લેવા ફાળો ચાલતો હતો.
ભૂત ભડકામણા વેશવાળા લીમાને ભેટને કેટલાક યુવાનો
મસ્કરી કરવા લાગ્યા. ‘કેમ શેઠ! પાંચે પૂરવાનો વિચાર
કરો છો કે શું?’ લીમાએ લોળા બાવે જવાળા આપ્યો:-
‘ભાઈ! મારી પાસે તો સાત રૂપા (દામ) ની માયા-
મૂકી છે. જો તે આમાં વપરાય તો મારે મન લાખું છે.
દહો તો આપી દઉં.’

મસ્કરીમાં તેને બધા બાહડ મંત્રી પાસે લઈ ગયા.
‘મંત્રીરાજ! આ શેઠ પોતાની સાત દામની માયા શત્રુ-
જય ઉપર ખર્ચવા આવ્યા છે.’ મંત્રીને આશ્ચર્ય થયું.
પોતાની પાસે લીમાને બેસારી નમ-ગામ પૂછ્યું. લીમાએ
જે હાથ ભેડી કહ્યું કે ‘મહારાજ, હું ટીમાણાનો રહીશ છું.
આસપાસના ગામડામાં ધીની ફેરી કરું છું. આપ પધાયાં
તો ને જાણી યાત્રા કરી આવતા દર્શનાર્થે આવ્યો છું.’

અમારા ગંગીગનુ શું ગળુ પણ મારી માયામૂડી ને આ તીર્થના પાયામા પડે તો બેડોપાર થઈ જાય મારી ભૂત થઈ હોય તો માફ કરથો.” બાહુડ આ મરલ ભાવના બેઠને મુગ્ધ થઈ ગયો ભીમાને ધન્યવાદ આપ્યો.

ભીમા વેગ ગયો એટલે સ્ત્રીને વાત કઠી એટલામા ગાયે ખીચો તોડાવ્યો ને ભાગી પત્નીની આખમા આમુ આવી ગયા ડે-આ ગાય પણ ચાલી જુઓ તો ખરા, પણ જ્યા ખીવા પાસે જાય તો ધનનો ચરૂ દેખાયો તે લઈને ગયો બાહુડમત્રી પાસે મત્રી તો આ હુકીકન બાણી આનંદિત થયા ભક્તિનુ ક્ષણ તાદૃશ બેઠને તેમની શ્રદ્ધા વધી ભીમાએ આ લક્ષ્મી પુણ્યકાર્યમા વાપરી ધન્ય એ શ્રદ્ધા.

સવા સોમાની કથા

વણથત્રીના મવચદશેઠ અગ્રગણ્ય વેપારી પ્રામાણિકતા પ્રતિષ્ઠા અને શુભનિષ્ઠા એ એમનો મુદ્રાલેખ મોટા ગગસ-હાથે અને શેઠ-શાહુકાર બધા તેમને પોતાની મિત્રતા આપતા અને શેઠને ત્યાથી અર્ધી ગતે તે પાછી મેળી શકતા એક વખત એક ગરામદારને ઈર્ષાજોર વેપારીએ બંભેર્યો મવચદ શેઠ જોટમા છે. તમારી મૂડી પાડી મગી નહી ગરામદાર મુજાયા સવચદને ત્યા આવ્યો પોતાના કુમાર સાથે મનહૂ ખ થયુ છે અને કુમાર બધી મૂડી આપવા કહે છે તેમ બહાનુ દાઢી માગણી કરી લાખ બાગાશાહીની વાત હતી પેઢીમા આજે એટલી સીવજ નહોતી વહાણે આવ્યા ન હોતા ઉપરાણી જલદી મગે તેમ નહોતી.

પ્રતિધાનો સવાલ હતો. થોડી ઝુંઝવણ થઈ. થોડીવાર વિચાર કરી અમદાવાદના પ્રતિષ્ઠિત સોમચંદ શેઠ ઉપર હુંડી લખવા બેઠા. હુંડી લખતાં પોતાની શાખ કેવી રીતે રહેશે તેનો કંપ અનુભવ્યો. બે આંમુનાં ટીપાં પણ હુંડી પર પડી ગયાં. ગરાસદાર સોમચંદ શેઠની પેઠીનું નામ પૂછતો અમદાવાદ આવ્યો. શેઠ બહાર ગયેલા. મુનીમે હુંડી ભેઈ મચચંદ શેઠનું ખાતું શોધ્યું પણ આખી ખાતા-વહીમાં સવચંદ શેઠનું નામ ન મળે. ગરાસદારને શેઠ આવે ત્યાંરે આવવા સૂચના કરી ગરાસદારને શંકા પડી. લાખ બાળાશાહીની રકમની ચિંતા થવા લાગી. ન ખાધું, ન પીધું, બે કલાક આંટો ભારી પાછો આવ્યો. સોમચંદ શેઠ હુંડી લખામતા બેઠા હતા. મુનીમે સવચંદ શેઠના ખાતાનો ચોક્ખી ના સંભળાવી દીધી. હુંડી વાંચતાં વાંચતાં ધુમેલા હાથે લખેલું લખાણ અને આંમુનાં ટીપાનાં ઠાઘથી વસ્તુ-સ્થિતિ સમજી ગયા. કોઈ ખાનદાન પ્રતિષ્ઠિત વેપારીએ મારા પર વિશ્વાસ મૂકી આ હુંડી લખી છે. શેઠ મુનીમને જણાવ્યું કે-મારે ખાતે લખીને હુંડી સ્વીકારી આપો. જમીનદાર નાણા લઈને આનંદિત થઈ ચાલી નીકળ્યો.

થોડા દિવસો પછી સોમચંદ શેઠનું નામ લેતા કોઈ મહેમાન આવ્યા છે કોઈ આટલીયા હશે એમ ધારી શેઠ ચેર લઈ ગયા જોખમ ગાલીમાંથી પટારામાં મૂકાવ્યું. જમીને પાન મોપારી લેના મહેમાન શા માટે આવ્યા છે? શું ખરીદી છે? તેમ વાતો ચાલી. મહેમાને વાત ચર્ચ કરી. મોચ-ચંદ શેઠ! તમારા રૂપીઆ વ્યાજ સહિત લઈ લ્યો. ખાતું

ચૂકતું કરે. શેઠને આશ્ચર્ય થયું. શેના રૂપીઆ ? શેની વાન ? મહેમાને યાદી આપી થોડા દિવસો પહેલાં આપે મારી લાજ રાખી હતી. મારી હુંડી તમે સ્વીકારી આપી મને ઉજળો કર્યો. સોમચંદ શેઠને વાત યાદ આવી. સવચંદ શેઠને દૃઢ્યું “મેં મારી ફરજ બજાવી છે. વેપારી બીજા વેપારીની શાખ રાખે તેમાં શું નવાઈ ? પણ એ રૂપીઆનો તો જમે ખર્ચ ન ખાઈ ગયો છે. એ રૂપીઆ મારાથી તો હવે નહિ લેવાય. સવચંદ શેઠે આગ્રહ કર્યો પણ સોમચંદ શેઠે રૂપીઆ ન લીધા તે ન લીધા. હવે શું કરવું ? રૂપીઆ પાછા લઈ જવાની વાત તો સવચંદ શેઠને ગમી નહિ. તેમની ધર્મનિષ્ઠ લાવનાએ સુંદર માર્ગ શોધી કાઢ્યો અને તે પવિત્ર શત્રુજય પર એ લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરવાનો. એ જ સવા-સોમજીની હુંક. આ રકમમા લાખો રૂપીઆ વધારીને આ અનુપમ અને બિંચામા બિચી દુકળાંધવામાં આવો છે, જે જોઈને આપણને આનંદ આનંદ થાય છે.

મોતીવસી-શ્રદ્ધાનું જનસંત દર્શન

મોતીચંદ શેઠ મુંબઈના વેપારી, વહાણવટીનો ધંધો. ધીમે ધીમે બાઠેક વહાણ ધરનાં કર્યાં. એક વખત વહાણ ચીન જતું હતું. તેમાં દાણચેરીનો માત-અપીણ છે એવો સરકારને વહેમ પડ્યો. વહાણને પકડી પાડવા સ્ટીમલોંચ મૂકી શેઠે વાત બહાણી. તેમણે સંકલ્પ કર્યો કે વહાણ ગયી બચ તો કુલ ઉત્પન્ન થોને શ્રી શત્રુજય તીર્થ ઉપર ખર્ચશે શુદ્ધ શ્રદ્ધાના ણે વહાણ ગયી ગયું. શેઠને

બાર તેર લાખ રૂપીઆની આવક થઈ, એ રકમ સિદ્ધાચળ ઉપર ખર્ચવાનો હઠ નિર્ણય કરી બુદ્ધી કાઢી નાખી

‘ શેઠ ! માની લાવના મિલ્કતિગિ ઉપર એક ટૂંક બાધવાની ઠેકાણ મુદત જગ્યા શોધી આપશોને ? ’

‘ તમાની લાવના તો ઉત્તમ છે પણ શત્રુજયગિ મિલ્કતિ શોધી એવો ભવ્યક છે કે જગ્યા મળવી મુશ્કેલ છે ’ હેમાબાઈ શેઠે મોતીચંદ શેઠની લાવનાની સફળતા માટે શંકા બતાવી

‘ પણ શેઠ માગે પ્રતિજ્ઞાનુ શુ ? હું તો ગમે તે જગ્યા શોધીને ટૂંક બાધાથી જ ’

‘ શેઠ ! એ તો બનાગર છે તેમા માગે ક્યા ના છે ? ’

‘ આ ખાડ નો આપશો ને ? ’ મોતીચંદ શેઠે હાથ માધી પૂછ્યું

‘ અરે આ ગામી ત શે પૂરાન ? પણ તમારું ધ્યાન પડતું હોય તો જુઓ ? ’

‘ બનાગર છે અમને તો ખાડોજ આપશો ને ? પણ મે ખાડ ઉતરજ મિલ્કત મેલે ’

હેમાબાઈ શેઠે મોતીચંદ શેઠની આવો જવાબ શ્રદ્ધા બેઠને મુદત થઈ ગયા

મોતીચંદ શેઠ વ્યાપારી હવડા દત્તા શ્રદ્ધાનુ બાગ વિશિષ્ટ પ્રજાનુ હનુ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવાની તમન્ના હતી હુગર ઉપર તપાસ મની તો પોતાની ઇચ્છા પાત્ર પડે એવો વિશ્વાસ જગ્યા તેમના ધ્યાનમા ન આવી

તેમની નજીક કુતામરની ખાડ ઉપર પડી શત્રુ જયતા બે શિખરો-ચોમુખજીની દ્વંધવાળુ અને ધીબુ આદીશ્વર ભગવાનના મૂળ દેરાસરવાળુ, એ બેની વચ્ચે કુંગાની ગાળી હતી ગાળી એટલે ખાડ એ એટલી જીડી હતી કે નજર નાખતા તમ્મર આવે એઠને ભિમિં જાગી ક ધીજી જગ્યા ન મળે તા આ ખાડને પુગવી અહીં મદિરો બધાવવા.

હેમાલાઇ શેઠ તો આ કટપનાની વાત માલગી હતી પડયા

‘શેઠ, આ હવાઈ દિલ્લા જેવી વાત છે. આ બિરાલુને આરોવારો નથી ઉપવ્ય નીચે જતી નીસરણીની હારોની હારો જોઈ કે ?’

‘અરે! આ તો શું કરે? સુગઈ દૂર પડી! જે નજીક હોત તો મારો વખારોની ચીની-ચીનાઈ માકરથી આ ખાડો પૂરી દેત.’

મોતીશા શેઠે તુરત જ ખાતમુહૂર્ત કર્યું

એ ખાડો પૂરવા માટે દેશદેશના મજૂરો ભાલાવ્યા. પાણીની તગી ભાલાણી તો શત્રુજી નદીમાથી એક હાડાના ચાર આના આખી પાણી પૂરું પાડ્યું. કામ ધમધોકાર ચાલ્યું કડીયા મજૂરો જરીગરો ને મળેલાઓ રાતદિવસ કામ કરવા લાગ્યા જોતજોતામાં ખાડો પુરાવા લાગ્યો કામ એવું મજબૂત કર્યું કે મો વર્ષ પછી જોની છે તોડતા છીણીની ધારો તૂટે પણ એ ધગતી ન તૂટે

એ ખાડો તો આજે અદૃશ્ય થઈ ગયો છે પણ એ ઉપરના પામ પાયા ઉપર વિમાન આકારની મંદિરાવનિ કળા અને આપત્યની દૃષ્ટિએ લબ્ય અને મુગ્ધકર લાગે છે એ મંદિરો અને મૂર્તિઓને જોઈને આનંદોદ્ગાર નીકળે છે અને શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને પ્રેમનું જ્વલત દૃષ્ટાંત હૃદયમાં ડોલરાઈ જાય છે

દહેરામરો તેવાજ થયા મોતીયા શેઠની હોસનો પાર નહોતો. મરોત્મવના મુકૂર્તો નક્કો કર્યા બ્રહ્મી સોરઠનો મધ કાઢવાનું નક્કી થયું પણ માણસનું ધાર્યું કયા થાય છે? શેઠની તળીયત નરમગરમ ચાલતી હતી પોતાના પુત્ર અને મિત્રોને બોલાવી મંદિરનું દામ પૂરું કરી દામ ધૂમપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરવા બવામણ કરી મ. ૧૮૮૨ ના ભાદરવા સુદ ૧ ને રોજ શેઠ સ્વર્ગે સીધાવ્યા

ખીમચંદ શેઠના ઉપર ગંધો બેજો આવી પડ્યો. શેઠનો અતિમ ઈચ્છાને માન આપવાની દૃષ્ટિએ મોતીયા શેઠના મિત્રો જમચંદ દમણી અને કુનચંદ કસ્તુરચંદની મવાહથી શોધને વિચારી પ્રતિષ્ઠાકાર્ય કરી લેવા નિશ્ચય કર્યો

સોરઠનો મધ નીકળ્યો મ. ૧૮૮૩ ના પોષ વદી એકમે મધ પાનીતાણા પહોંચ્યો. સુઘમા શેઠ હેમાલાઇ આવ્યા હતા એક હજાર સુઘનીઓ અને મવા લાખ યાત્રાળુઓ હતા અદ્ય દિવસ પાલીતાણામાં જાપે ચોખા મૂગયા, દોઈને ધૂમાટો ન ધર્યો પડે એવી વ્યવસ્થા કરી એવો મોગે પ્રતિષ્ઠા મરોત્સવ કરવામાં આવ્યો કે આજ

સુધી લોકો યાદ કરે છે દરરોજનો જમણનો જ રૂા ૪૦૦૦૦) ખર્ચ હતો. પ્રતિષ્ઠા પછી તુરતજ મોતીશા શેઠના પત્ની અને ખીમચ દલાઈની માતા દિવાળી શેઠાણી સ્વર્ગે સીધાંબ્યા. જાણે કે પુત્રે શેઠની અંતિમ લાવનાને સમજી કેવી અનુપમ રીતે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેની વધામણી આપવા સ્વર્ગમા શેઠ પાંચે ગયા.

આ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમા અમાધારપુ મેદની, ધમા લનો પાંગ નહિ પણ કોઈની પણ નાખોરી ફૂટી નથી, કોઈનું મરણ થયું નથી, એ એક અમત્કાર ગણાય.

આ મહિરો બાધવા માટે એ રી હજાર રૂપીઆના દોરડાનો ખર્ચ થયો હતો.

ધન્ય એ તીર્થપ્રેમ, ધન્ય એ લાવના, ધન્ય એ થડા, ધન્ય એ લક્ષ્મી અને ધન્ય એ ભક્તિ !

સઘ જમણ

શેઠ મોતીશાના પુત્ર ખીમચદ શેઠ સઘ મહિત આવ્યા છે અમદાવાદથી પ્રેમાલાઈ શેઠ ત્રયા જુદી જુદી દુકાના મહિરોની મૂર્તિઓની અજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા માટે બાવન સઘ એકઠા થયા હતા. લલિતમાગરને તીરે એક નગર વસી ગયું હતું. પુરનાઈની ધર્મશાળા હાલ છે ત્યાં એક ચોતરા ઉપર મઘવીની બેઠક ગોઠવવામાં આવી હતી, તથા સઘવીની હાજરી બણવા વાવડો ચડાવી રાખવાની સુદર વ્યવસ્થા કરી હતી. સાજના દરેક સઘવી અહીં મળતા હતાને બીજા દિવસના જમણનો આદેશ અહીં અપાતો.

એક દિવસ શત્રુનો ગમય હતો ધીમે ધીમે સઘવીઓ તથા આગેવાનો આવવા લાગ્યા બીજા દિવસના જમણુ માટે દોને આદેશ આપવો તેની વાતો ચાલતી હતી આદેશ આપનાર જુદા જુદા ગૃહસ્થોને પૂછતો હતો એક મારવાડી ડોશીમા સામાન્ય કપડામા એ બાજુ બેઠા હતા જમણુના આદેશની વાત સાંભળીને ચમચા

‘ભાઈ ! શેનો આદેશ આપો હો ?’

‘માડી ! આવતી કાલના જમણુનો’

‘ભાઈ ! મને એ લહારો લેવા દોને ? મારી કાલના પૂરી થશે ?’

‘પણ માડી ! આ તો આવતી કાલના જમણુવારની વાત છે તે કાઈ આગતી મગજદિવાની જોની નથી મમજ્યા માડી !’

‘ભાઈ સમજુ છું ! મારા એવા ભાગ્ય કયાથી કે સઘસઘુદાય મારુ આગણુ પાવન કરે ને પ્રમાદી આખે ?’

‘પણ ડોશીમા બાણે છે આ જમણુમા કેટલું ખર્ચ આવશે ?’

‘ગગા ! ઇતો હું શું જાણું ! પણ જે થાય તે ખર્ચ તેની શીદ શીકર કરવી ? ભલેને લાખ થાય !’

આ સાંભળી સઘવીઓ અને આગેવાનો સ્તબ્ધ થઈ ગયા ડોશીના દેહાર જોતા તેની આટવીબધી શક્તિ જણાતી નહોતી

‘ માતાજી એટલા બધા રૂપીઆ ભેઈશે, કે ન પૂઠો પાત, એ કયાથી કાઢશે ? ’

‘ ગગા ! કેટલા બધા રૂપીઆ તારે ભેઈએ, લે માડ ગણવા ને માડ ઉપાડવા ’ કહીને પાનેની ગોઢડીને ગાનો ચીરી તેમાંથી સોનામહોરનો વરસાદ વરમાવ્યો. બધા આશ્ચર્ય અકિત થઈ ગયા અને ધન્ય ધન્ય બોલવા લાગ્યા.

બીજે દિવસે તે મારવાડી ડોરીનું જ જમણું થયું અને ડોશીમાનો શ્રદ્ધાની વાત પાલીતાણાના જન્યાજન્યામાં થવા લાગી.

બહાદુર જીવાનને ઓળખો છો ?

શ્રીખમ્જીતુના દિવસે હતો જાપોરનો સમય, તાપ અસહ્ય હતો. એક યુવક ધોયેલા ઢપડા અને હાથમાં ઢપડા ધોવાનો મોઢો ધોકો લઈને ઘેર આવ્યો. જરા આરામ લેવા આડો પડ્યો.

એ યુવક ભાવસાર જાતિના ટીમાણીયા ગોત્રનો હતો. શત્રુ જયગિરિની શીતળ-છાયા પાલીતાણામાં રહેતો હતો. હજી પ્રેક્ષ્યારી હતો. ભાઈ અને ભાભી સાથે ગ્હેનો હતો. ઢપડા રજવાણુ કામ એટલે હમેશા નદીએ ઢપડા ધોવા જવાનું રહેતું.

ભૂખ ખૂબ લાગેલી, હાથ પગ ધોઈ રસોડામાં ગયો. તો રસોઈને વાર હતી થાક અને ભૂખથી અટળાયેલા જીવાનને ગુરસો આવી ગયો. ‘ જાપોર સુધી રસોઈ નથી થઈ

ઘર બેઠાં બેઠાં એટલું ચે નથી થતું? બીજું કામ પણ શું છે? હવેથી એ નહિ ચાલે "ભાણી પણ દિયરના આવા તીખા શબ્દો સહન ન કરી શકી. "ઓહો! રસોઈને થોડો વાર લાગી એમાં તો શુન્સો આસ્માને ચઢ્યો એટલું બધું જોર થેતું બતાવો છે? હજી તો તમારા ભાઈ કામે છે અને તમે બેઠા બેઠા તાગડધિત્રા કરો છો. બળ બહુ હોય તો શિદ્ધાચ્છની ભત્રા બંધ છે તે છોડાવોને? સિંહને મારો તો ખરા શૂરવીર કહું?" ભાણીનું મેલું સાંભળતાં જ ધોકાને હાથમાં લેતોડને ચાલી નીકળ્યો. પ્રતિજ્ઞા કરી "ભાણી! જ્યાં સુધી સિંહને મારીને ન આવું ત્યાંસુધી ઘરમાં પગ મૂકીશ નહિ."

દેટલાકે લોકો તો મરકરી કરતા રહ્યા ને યુવક ચાલી નીકળ્યો. તળેટી પાસે મિત્રોની વિદાય લીધી ને ચાલી નીકળ્યો. તેણે જણાવ્યું કે "ઉપર જઈ સિંહને મારી ઘંટ વગાડું તો જાણ્યો કે સિંહ માર્યો છે, નહિ તો મને મરી ગયેલો ભણ્યો."

દહતા અને નિર્ભયતાથી ચઢવા લાગ્યો. નશીળયોગે સિંહ એકે આડ નીચે સૂતો હતો. વિચાર થયો કે સૂતેલાને કેમ મરાય? દરધો લલકાર કરી અને સિંહ જ્યાં જાયું જોવા જાય છે ત્યાં પોતાનો ધોકો એવો તો ઝીંક્યો કે સિંહ ત્રાડ પાડી ઊઠ્યો.

સિંહને અખત ફટકો લાગ્યો, થોડોવાર બેભાન થઈ ગયો. વિક્રમન્ત્રી સિંહને પહેલોજેઈ ઘંટ વગાડવા દોડ્યો. જેવો ઘંટ વગાડવા જાય છે ત્યાં પાછળથી સિંહે અપટ.

મારી અને યુવાન પડી ગયો, પણ મિંહની ખોપરી તૂટી ગયેલી એટલે તે બેભાન થઈ પડ્યો ખીજી ણાણુ યુવાન પડ્યો યુવાનને ઘયુ કે સિહ તો માર્યો પણ ઘટ કેમ વગાડવો. તમામ શક્તિ એકઠી કરી, કપડાઓ ઘાને મજબૂત બાધી, ધીમે ધીમે લઘડતે પગે જિભા થઈ ભેરભેરથી ઘંટ વગાડ્યો રાહ ભેતા લોકો ઘટ સાલળી ઉપર આવી પહોંચ્યા એક તરફ સિહ અને એક તરફ વીર વિક્રમસી, યાત્રા છૂટી કળનારે પ્રાણ આપ્યા.

એ વીર વિક્રમભીનુ સ્મારક કુમારપાવના મદિર સામે લીળડાના વૃક્ષ નીચે આજ પણ મોજુદ છે

આપણે એ વીરને ન ભૂલીએ ધન્ય એ વીર, ધન્ય એ વીરતા.

પોપટનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન

મારી માતા વર્ષોથી એક પૌત્ર માટે ઝંખતા હતા, પણ પુત્રીના જન્મથી તેમની આશાઓ લાગી પડી મૃત્યુ પહેલા પૌત્રનુ મુખ ભેવાની લાવનાથી તે જીવન ટકાવી રાખતા હતા ચાર વર્ષ પછી આશાનુ કિરણ ફેખાયુ અને માતાજીનુ હૃદય નારી ઊઠ્યુ પર્યુપણ પર્વમા પૂજા અને વ્યાખ્યાન પછી આનંદ ઉત્સવ અગે કુટુંબના આસ જનોને બેલાવી માતાજીએ કહ્યુ “ પરમાત્માએ મારી પ્રાર્થના સાલળી છે મારી છેલ્લી વાસના જરૂર પૂરી થયે તો મારુ જીવન સાર્થક પણ થઈ જશે તમને જવાને સુખી-નીલ્

વાડીમાં જોઈને મારો આત્મા અનેરો બાનંદ અનુભવે છે. મારી ઇચ્છા તે મારા લાલ પૌત્રનું નામ આજથી નક્કી કરવાની બાગી છે હું તેના મુખારવિંદને તો જોઈશ ત્યારે ખરી પણ નામ તો નક્કી જ કરી લઉં”

કુટુંબીજનો તો વૃદ્ધ માતાની આવી આશ્ચર્યજનક વાતથી વિસ્મિત થયાં કેાઈ શું જોલે ? પણ એક દસ વર્ષની બાલિકા બધાની વચ્ચેથી આગળ આવી માતાજીના જોળામાં બેસી ગઈ અને કહેવા લાગી ‘અમાજી ! એક સોનાની સીંદી બનાવરાવી તેના ઉપર તમારે ચઢવાનું, તે સીંદી દાનમાં આપવાની અને મિષ્ટ લોજન કરી અમને બધાને જમાડવાના, ગિરાદરીમાં લાડુ વહેંચવાના અને દહેરાસર-જીમાં પૂજા લણાવવાની અને આપણે શ્રી સિદ્ધાયજી હમણાં જઈ આવ્યા, તેની યાદમાં પુત્રનું નામ ‘સિદ્ધાયજી ઉપરથી જ પાડવું’ બધાં આ બાલિકાની વાત સાંભળી મુગ્ધ થઈ ગયાં. મારી સૂચના પ્રમાણે સિદ્ધરાજકુમાર નામ રાખવાનું નક્કી થયું.

૧૯૦૮ માં હું મુંબઈમાં સમેતશિખરના મુકદ્દમામાં રોકાયેલ હતો અને પુત્રજન્મના બાનંદજનક સમાચાર મળ્યા મારી માતાના હર્ષનો પાર નહિ હોય. તેરાની પ્રાર્થના ફળી દસમે દિવસે હું જયપુર પહોંચ્યો અને બાળકને જોળામાં લીધો કે અત્યંત રડવા લાગ્યો અને અમારા બધા પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા મારો માતાએ કેાઈ મુંદર સ્તવન ગાવાની સૂચના કરી અને નીચેનું સ્તવન ગવાયું.

કયું ન ભયે હમ મોર વિમળગિરિ કયું ન ભયે હમ મોર
સિદ્ધવડ રાયણ રૂપરી શાખા, બુલત કરત ઝંકાર, વિમળગિરિ
આવત સંઘ રચાવન અંગીયાં, ગાવન ગુન ઘમ ઘોર ,,
હમ ભી છત્ર કલા કરો નીરખત, કટને કર્મ કઠોર ,,
મુરત દેખ સદા મન હરખે, જૈસે ચંદ્ર ચંકાર ,,
શ્રી રીખવેસર દાસ તિહારો, અરજ કરત કર જોર ,,

સિદ્ધવડનું નામ ગાળકને કાને પડતાં ગાળક રોતો!
ગિલકુલ પાંધ થઈ ગયો અને બહુ જ ધ્યાનપૂર્વક આપું
સ્તવન સાંભળવા તદ્દતીન થઈ ગયો. અગ્યાર દિવસના
ગાળકની આંખોમાં અને મુખારવિંદમાં, હૃદયમાં અને મનમાં
આ સ્તવને એવી ભૂમિ જગાડી કે જ્યારે-જ્યારે ગાળક
અસ્વસ્થ જણાય ત્યારે આ મધુર ગાયન તેના આત્માની
શાંતિ માટે સંજીવની બની ગયું.

સિદ્ધરાજ ત્રણ વર્ષનો થયો. એક દિવસ સોના કાઠી
સાથે વાલકેશ્વર દર્શન કરવા ગયો. મૂળનાયકજીની પ્રતિમા
જોઈ સિદ્ધરાજ બોલી ઉઠ્યો 'આદીશ્વર ભગવાનની પેલી
પ્રતિમા આ પ્રતિમાથી મોટી હતી '

સોના—કુમાર, તું, કયા આદીશ્વર ભગવાનની વાત
કરે છે?

કુમાર—સિદ્ધવડના આદીશ્વર ભગવાન.

સોના—તું તે કયાંથી જાણે?

કુમાર—મેં તે પ્રતિમાની પૂજા કરી છે.

સોના—જૂઠો કહીનિ! તારા જન્મ પછી આપણે,

સિદ્ધાચળ ક્યાં ગયા જ છીએ.

કુમાર—હું જૂઠું બોલતો નથી. હું સાચું બોલું છું.
સોના—એટલે તેં મું ભગવાનની પૂજા કરી છે ? કે
સ્વપ્નમાં જોયા છે ?

કુમાર—મેં પૂજા કરી છે

સોના—તે બને જ કેમ ? ક્યારે પૂજા કરી બોલ
મારા વત્સ !

કુમાર—પહેલાં.

સોના—એ કેવી રીતે ?

કુમાર—હું પોપટ હતો.

સોના—ક્યા રહેતો હતો ?

કુમાર—મિઢવડમાં

આ આશ્ચર્યજનક વાત હતી માની મનાતી ન હોતી
અને કુમારના વારંવારના સિદ્ધાચળના સ્મરણથી જૂઠી
માનવાને પણ કારણ ન હોતું. તે વારંવાર મિદ્ધાચળ જવા
હક લેતો અને સિદ્ધાચળમાં વાપગ્વાની દ્રષ્ટિએ થોડા
રૂપીઆ લુહા એકઠા કરવા પણ લાગ્યો હતો.

ઇ. સ. ૧૯૧૨ ના બન્યુઆરીમાં અમે પાલીતાણા
આગ્યા સોનગઢથી ગિરિરાજના શિખરે જોતાં બાળક
ઉત્સાહથી બોલી વીકર્યો કે—એ મિદ્ધાચળ દેખાય ! શિહોર
સ્ટેશન આવ્યું અને ગાડી બદલવા એટલેકેમ ઉપર ઉતર્યા

કે કુમાર સિદ્ધાચળ તરફ બેઠને ગિરિરાજને પગે લાગ્યો. અને કહેવા લાગ્યો. બુઝો ! બુઝો ! કાકા સાહેબ ! પેલો કાળો પર્વત દેખાય છે ને એ જ સિદ્ધાચળ. હવે જલદી ઉપર જવાનું થાય તો કેવું સારું ?

પાલીતાણા આવ્યા અને બીજે દિવસે યાત્રા માટે ગયા. મારી ઉપર ચડવાની અશક્તિને લીધે હું ડાળીમાં બેઠા. મેં કુમારને ડાળીમાં મારી સાથે બેસવા વિનવ્યો પણ તે બેઠો નહિ અને મારા ભાઈની આંગળી પકડી ચાલવા લાગ્યો.

મારા ભાઈએ જણાવ્યું કે રસ્તામાં ઉપડામણીએ બાળકને ઉપાડવા કહ્યું પણ કુમારે ના પાડી. એક પણ વિસામે બેઠા સિવાય તે આનંદથી ચડી ગયો. તેની ભાવનાથી તેને માટે પહેલી પક્ષાળ, ચંદનપૂજા, ફૂલપૂજા વગેરેનું ધી બોલી તેને પૂજા કરાવી. પૂજા કરતાં તેનો આનંદ અનુપમ હતો. અમે ચૈત્યવ હન કરવા બેઠા ત્યારે તે કાઉસગમાં બેઠો હોય એમ બેસી ગયો અને આસપાસ યાત્રાળુઓનો અવર-જવર, સ્તવનોના સરોદો કે પૂજાની ધમાલ છતાં તે અડધો કલાક ધ્યાનમાં બેસી રહ્યો.

યાત્રા કરીને તે અત્યંત આનંદી દેખાતો હતો. હંમેશા યાત્રાએ આવવાનો તેણે વિચાર દર્શાવ્યો અને યાત્રા કરીને એક બે વાગે તે નાનો ચારેક વર્ષનો બાળક જમતો હતો. ડુંગર ઉપર તો પાણી સરખું લેતો નહિ.

સિદ્ધવડ-તેનું પ્રિયસ્થાન બેવાનું નક્કી કર્યું ત્યાં તેણે જે વૃક્ષ ઉપર તે રહેતો હતો તે બગાડ્યું અને અમારા

બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે તેને મુનિરાજશ્રી મોહનવિજયજીએ પૂછ્યું કે-આ સિદ્ધવડમાંથી બીજી કોઈ જગ્યાએ નહિ પણ જયપુરમાં ઢઢાણને ત્યાં જ જન્મ લેવાનું કેમ પસંદ કર્યું? આના જવાબમાં તે બાળકે મારા તરફ ફરીને જણાવ્યું કે- જ્યારે તમે અને મા સાહેબ અહીં યાત્રા કરવા આવ્યા ત્યારે મા સાહેબે મને જોઈને પૂછ્યું હતું કે-પોપટ-પોપટ, તું મારે ત્યાં આવીશ? અને મેં ચાચવતી હા પાડી હતી.. તે વખતે મેં તેમને ત્યાં જવાની ભાવના કરેલી.

શાંતમૂર્તિ મુનિમહારાજશ્રી કર્પૂરવિજયજી, મુનિમહારાજશ્રી હંસવિજયજી તથા મુનિમહારાજશ્રી મોહનવિજયજી-એ બાળકની ગંધી વાતો જાણી તથા બાળક સાથે વાતો કરી જણાવ્યું હતું કે ખરેખર બાળકને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે.

હજારો યાત્રાળુ ભાઈ બહેનો કુમારને જોવા આવતા

આજે એ સિદ્ધગજકુમાર ઢઢા ટલકતા બ્યાપારી-ચેમ્બરમાં મોટા પગારથી સાગ હોદ્દા ઉપર હતા ત્યાંથી રાષ્ટ્રીય ભરતના અંગે જેલ મહેલમાં હતાં. હમણાં છૂટયા છે.

કેવી અદ્ભૂત સત્યકથા! કેવો એ ગિરિરાજનો મહિમા: એક પોપટ જેવું પક્ષી, ભાવથી એકાદ બે વખત કે પાંચ દસ વખત પૂજા કરી, મનુષ્ય જન્મ પામી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન મેળવે છે, તો આત્મશુદ્ધિ અને આત્મશાંતિથી વારંવાર યાત્રા કરનાર કેવું મહંક પુણ્ય ઉપાર્જન કરી, આ મનુષ્ય ભવનું સાર્થક કરી શકે?

જાવડશાનો ઉદ્ધાર.

કાપિલપુરમાં જાવડ અને જાવલા-પતિ-પત્ની દરિદ્ર સ્થિતિમાં હતા, પણ ધર્મજાવના સતેજ હતી જોયગીઅર્થે આવેલા એ મુનિગજેને વદન કરી યથાશક્તિ સેવા કરી. મુનિરાજ પતિ-પત્નીની ભક્તિથી આનંદિત થયા પ્રસન્ન થિતે આગીર્વાદ આપ્યા કહ્યું કે-આજે એક જાતવત ઘોડો વેચાવા આવશે તે ખરીદી લેજો ઘોડો ખરીદી લીધી. ઘોડા અમય બાદ ઘોડોએ એક અશ્વરત્નને જન્મ આપ્યો. આવા ઉત્તમ રત્નને જોઈ એક ગામએ તે અશ્વને ત્રણ લાખ રૂપીઆમાં વેચાતો લીધો પછી તે જાવડે અશ્વોનો વેપાર કર્યો વિક્રમ રાખતે જાવડે આવા ઉત્તમ અશ્વો ભેટ મોકલ્યા. વિક્રમ ગામએ મધુમાવતી-મહુવા વગેરે ગાર ગામ આપ્યા

મહુવામાં પ્રવેશ કર્યો અને મગળ શુક્રત થયા તેની પત્નીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો મહામહોત્સવ કરી જાવડ નામ પાડ્યું જાવડ મોટી ઉમ્મરનો થયો ત્યારે તેના લગ્ન થેટી ગામના શૂર નામના એકીની પુત્રી સુશીલા સાથે થયા

ઐ. સમયે કાળપ્રભાવે શત્રુ જયનો અધિપ્તાયક રૂઢ્યો હતો ઠોઠ યાત્રાએ આવી શકતું નહિ તીર્થની આશા-તના થતી હતી જાવડના મૃત્યુ પછી જાવડ ધર્મજાવ ટકાવી છવન શુભરતો હતો કેઈ ચોગીરાજે જાવડને શત્રુ જયના ઉદ્ધાર માટે પ્રેરણા કરી જાવડે ચક્રેશ્વરી દેવીનું ધ્યાન ધર્યું દેવી પ્રમત્ત થયા તદ્દસિવાથી અર્હત પ્રતિમા ગાવી, ઉદ્ધાર કરવા સૂચન્યું મહુવામાં આવતા જ વહાણો આવી

પહોંચ્યા શ્રી વજ્રસ્વામી પણ વિચરતા ત્યાં પધાર્યાં. તીર્થ-
ઉદ્ધાર માટે શ્રી વજ્રસ્વામી શત્રુજય પધાર્યાં. અનેક વિઘ્નોને
હઠાળી અધિષ્ઠાયકની સહાયતાથી નવા જિંજની પ્રતિષ્ઠા
કરવામાં આવી.

પણ પતિ-પત્ની કવજદંડ ચઢાવવાને પ્રાસાદના શિખર
ઉપર ચઢ્યા ત્યાં અપૂર્વ આહ્વાહ અને આનંદમાં મગ્ન, પ્રભુની
પ્રાર્થના-સ્તુતિ કરતાં કરતાં પોતાના જીવનને ધન્ય માની
અપૂર્વ વિચારશ્રેણીએ ચઢી જતાં મૃત્યુ પામી દેવલોકે ગયા.

સૂર્યકુંડનો પ્રભાવ.

આજ્ઞાપુરીના રાજા વીરસેનને ચંદ્રકુમાર નામનો પુત્ર
હતો; પણ અપરમાતા વીરમતીએ વિદ્વેષથી ઔચરિત્રથી
કુકડો બનાવી દીધો. ચંદ્રકુમારની બીજી પત્ની પ્રેમલાલમ્હી
વિભજાયળની યાત્રા કરવા આવે છે. યાત્રા કરી સૂર્યકુંડ
પાસે શીતળ જળ અને શીતળ પવનનો આનંદ લેવા બેસે
છે. કુકડાને એકાએક પૂર્વજન્મ યાદ આવ્યો, “અહો! તિર્યંચ
અવસ્થામાં સોળ સોળ વર્ષ વહી ગયાં ક્યાં મારી ગુણાવલી?
ક્યાં મારું રાજ્ય? ક્યાં મારા સંજ્ઞન? અરે! માતા પિતા જ
ચેરણ બની અહા! નટો સાથે દેશદેશાંતર કર્યો. છેવટે પ્રેમલા-
લમ્હી મળી. પણ તેની સાથે રાત-દિવસ રહેવા છતાં કેવો
વિયોગ? આ જિંદગીનો શો અર્થ? તિર્યંચપણામાં ક્યાં
મુખી રહેવું? કેાની માતા, કેાની પત્ની, કેાનું રાજ્ય?
આમ વિચારી તેણે એકદમ સૂર્યકુંડમાં જંપાખાત ઠર્યો.
પ્રેમલા ગભરાઈ ગઈ. તે બોલી બિટી—અરે! આ શું થયું?

અરેરે ! હું ક્યાં જઈ ? શું કરું ? એમ કરતાં તે પવ્વ કૂદી પડી. કુદડાને પકડવા જતાં અપરમાતાએ બાંધેલો છર્ણ દોરો હાથમાં આવતાં તૂટી ગયો અને આશ્ચર્ય વચ્ચે કુકડો મનુષ્યત્વને પામ્યો. જાને તરવામાં કુચળ હોવાથી જહાર નીકળ્યા, એક બીજાને જોળખ્યા અને આનંદ આનંદ પ્રસરી રહ્યો. સૂર્યકુંડનો આ પ્રભાવ હજારો યાત્રિકોએ જાણ્યો અને અંદરાજીને જોવા માટે માતવમેદની ઉભરાઈ ગઈ.

પ્રેમલાલચીની ભાવનાથી અંદરાજીએ તીર્થાધિરાજ શ્રી આદીશ્વર ભગવાનની પૂજા જલ્દી ભક્તિભાવથી કરી.

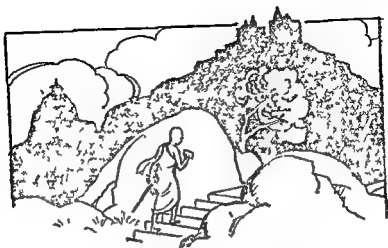
ધન્ય ધન્ય સુરજકુંડ જળ, કલિમલ મલ હણનાર;
દીધો અંદ જાણી દેરી, માતવનો અવતાર.

આ સુરજકુંડના પવિત્ર જળનો પ્રભાવ અસૌકિક છે. પાપરૂપી મળને દૂર કરનાર તરીકે તે પ્રસિદ્ધ છે. તેના પ્રભાવથી પક્ષી બનેલા અંદરાજી મનુષ્યપણું પામ્યા.

એ પવિત્ર જળની અંજલિ સૌ યાત્રિકોને પાવન કરે છે.

પાલીતાણાના રમણીય સ્થાનો

મહારાજ સાહેબનો હાથમહેલ,	પંચળીબીનો રાજો,
શૂરવીરોના પાળીઆ,	ઓવન પૂર,
ભૈરવનાથનું મંદિર.	ભવ્ય દરબાર હોલ.
સાવલીંગાની વાવ,	લોડલાંજન મહાદેવ,
શ્રી નંદકુંવરના અનાચાથમ,	શ્રી જાત્રમંદિર
દસનામી અખાડો,	કાનાળાવાની ચેતનસમાધિ
શુરુ દત્તાત્રેયની ચરણપાહુકા,	જૂની તલાટી,

ગિરિરાજને માર્ગ

અદ્ભૂત જોન કથા તરંગવતી તથા નિર્વાણકલિકા, પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિ અને જોન નિત્યકર્મ તેમજ જોન હીક્ષાના વિદ્યાન કર્તા શ્રી પાદલિપ્તસૂરિ એક અપૂર્વ શ્રુતસાગર અને યુગપ્રધાન હતા તેમને સિદ્ધિયોગ હતો. ગાદાશ ગામિની વિદ્યાના બળે તેઓ તીર્થયાત્રાઓ કરી શકતા તેમ દહેરાય છે. તેમના શિષ્ય નાગાર્જુને ગુરુના નામઋણને માટે શ્રી શત્રુજયની તળેટીમા પાદલિપ્ત નામે નગર વસાવ્યું તે પાદલિપ્ત એ જ આજનું પ્રાતઋણીય બનેલું પાલીતાણા.

સોગપ્ત્રમા ગોહિલવાડ પ્રાતમા પાલીતાણા એક નાનકડું શહેર છે દેશપદ્ધેશના હજારો યાત્રિકો આ શહેરમા દરવર્ષે ગિરિરાજ શત્રુજયની યાત્રાએ આવે છે પાલીતાણા નાનું પણ સ્વચ્છ, મુંદર અને રમ્ય શહેર છે.

પાલીતાણાની શોભા, પાલીતાણાનું ગૌરવ, પાલીતાણાની પ્રસિદ્ધિ અને પાલીતાણાની પ્રતિષ્ઠા એ ગરવા ગિરિરાજને લોધે જ છે

વિધવિધ માર્ગો-

પાલીતાણા આવવા માટે વિધવિધ રેલગાડીના માર્ગો છે.

- (૧) મુળર્ધ, અમદાવાદ, વિરમગામ, વડવાણકેમ્પ, શિહોર
- (૨) દિલ્હી, મારવાડ, આણુ, મહેસાણા, વીરમગામ, ,,
- (૩) મુળર્ધ, અમદાવાદ, ધોળકા, ધ ધુધા, ગોટાદ ,,
- (૪) બામતગર, રાજકોટ વડવાણકેમ્પ ,,
- (૫) વેરાવળ, જુનાગઢ, જેતલમર, જેતપુર, ઢસા, ધોળા ,,
- (૬) રાજકોટ, જેતલમર, જેતપુર, ઢસા, ધોળા, ,,
- (૭) મહુવા, તળાજા, ભાવનગર ,,
- (૮) મહુવા, કુડલા, ઢગા, ધોળા ,,

આલો આલો વિમળગિરિ જઈએ,
ભવજળ તરવાને.

શિહોરથી ગાડી ઉપડતાં જ ગિરિરાજના દર્શન માટે ણાળકો અને વૃદ્ધો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષો, મારવાડી કે પંજાબી બધા અત્યંત ઉત્સુક બને છે હંસીયાળા હીલમહીલા મેદાનો-માથી વળાંક લેતી ગાડી જેમ આગળ વધે છે તેમ તેમ મંદિરોના નગર સમા એ તીર્થરાજ ધવલ મંદિરોથી આરછા દિત નજરે પડે છે અને ગગનચુંબી શિખરોના સુન્દર દેખાશે આકાશમાં અમરતા તેમની તારલા જેવા હીપી ઉઠે છે અને

ભાવિક ભક્તોના કંઠમાંથી “ જાત્રા નવાણું કરીએ વિમળગિરિ,
જાત્રા નવાણું કરીએ ” તથા “સિદ્ધાચળ ગિરિ બેઠ્યાં રે ધન્ય
ભાગ્ય હુમારાં ” તેમજ “ સિદ્ધાચળના વાસી જિનને કોડો
પ્રણામ ” જેવાં ગીતો સરી પડે છે અને દૂરદૂરથી જ એ
ગિરિરાજને હજારો મસ્તકો પ્રણિપાત કરે છે.

રોશનની સામે જ શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના
ભવ્ય મકાનો શોભી રહ્યાં છે

પાલીતાણા રોશને ઘોડાગાડીઓ દરેક સમયે તૈયાર
મળે છે અને એક ગાડીના આઠ બાર આના ધર્મશાળા મુધીના
એસે છે મેળાના દિવસોમાં બહુ યાત્રાળુઓ ઉતરી પડ્યા
હોય છે ત્યારે વધારેમા વધારે સવા દોઢ રૂપિયો લેવાય છે.
સામાન વિશેષ હોય તો બળદગાડી પણ આઠેક આને મળી રહે છે.

પહેલાં જગતના નાકે યાત્રાળુઓને સામાન વિગેરે
જેખાડવાની બહુ તકલીફ રહેતી પણ મહારાજ સાહેબના
રજત મહોત્સવ પ્રસંગે જગત કાઢી નાખવામાં આવી છે,
તેથી ઘણી મુશ્કેલી ઓછી થઈ છે.

પાલીતાણામાં યાત્રાળુઓને માટે મગવડ અને અનુ-
કૂળતાવાળી ઘણી ધર્મશાળાઓ છે ધર્મશાળાઓની યાદી
પાછળ આપવામાં આવી છે. કલ્યાણ ભુવન, આનંદ ભુવન,
પ્રશાન્ત ભુવન, નર્કાર બીડીંગ આદિ અગત્યની સગવડવાળી
ધર્મશાળાઓ છે બીજી ધર્મશાળાઓમાં પણ વ્યવસ્થા સારી છે.

તળેરી માર્ગ—

શત્રુજય જેમ મંદિરોનું નગર છે, તેમ પાલીતાણા

ધર્મશાળાઓનું નગર મનાય છે. શહેરના મધ્યભાગમાંથી ધર્મશાળાઓ શરૂ થાય છે તે છેલ્લી ધર્મશાળા નહાર બીલ્ડીંગના નામે ઓળખાય છે ત્યાં પૂરી થાય છે. અહીંથી આગળ વધતાં પચીસ કદમ દૂર જતાં શ્રી કલ્યાણુવિમળની દહેરી બિંબા ઓટલા ઉપરની ધુમટવાળી આવે છે, પાણીની પરળ પશુ અહીં ખેસે છે. વિમળગચ્છના શ્રીમાન મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણુવિમળ અને શ્રી ગજવિમળ મુનિરાજોના આજગ્યાએ અગ્નિ-સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત મુનિરાજોના પગલાં સાથે કુલ પગલાં જોડી ત્રણ છે.

તળેટીમાં તમામ યાત્રાળુઓને લાતું આપવાની મંગળ શરૂઆત આ મુનિરાજ, શ્રી કલ્યાણુવિમળના ઉપદેશથી રાય-ખાણુ સ્ત્રીતાળચંદણ નહારના ઠાઠાએ શરૂ કરેલ છે.

રસ્તામાં ખાલમંદિર અને શ્રી સિદ્ધલેખ જૈન ખાલાશ્રમ આવે છે.

રાણાવાવ-

આગળ ચાલતાં રાણાવાવ આવે છે. આ વાવ સુરત-નિવાસી શ્રી લુખણુદાસ શેઠે યાત્રિકો અને પશુ આદિની તૃપ્તિ શાંત કરવા માટે બંધાવી છે. અહીં કોસ આવે છે અને હવાડામાં પાણી ભરાય છે. આ વાવ પાસે એક ઉંચા ઓટલા પાસે દહેરી છે તે મેઘમુનિનો સ્તંભ છે. તે ત્રણ જોડી પગલાં છે.

જન નગર-

શ્રીમંતોને માટે હવા ખાવાના સ્થળો તો માથેરાન અને મહાબળેશ્વર જેવાં ઘણાંય છે. પણ પાલીતાણાની સુંદર હવા અને શત્રુજય ગિરિરાજની યાત્રાનો લાલ ઉપરાંત ધર્મશાળામાં ગૃહસ્થને અનુકૂળ સુખ-સગવડો ન જ મળી શકે તે દૃષ્ટિએ ગિરિરાજના ચરણે એક જૈન નગર વસાવવાની રાવળહાદુર શેઠ શ્રી જીવાભાઈ પ્રતાપશી તથા રાવળહાદુર શેઠ અમૃતલાલ કાળીદાસ વગેરે ગૃહસ્થોને જાવના જાગી. નામદાર કાકોર સાહેબે બહુ જ આનંદપૂર્વક ૯૯૯ વર્ષનાં પટે વિશાળ જમીન આપી અને આજે જૈન નગર તલાટીની પાસે જ વસી રહ્યું છે. તેમાં અદ્યતન પદ્ધતિના અનેક જાતની સગવડોવાળા વિલાઓ બની રહ્યા છે. રસ્તા અને સડકો તથા વીજળીની રેશની વગેરેથી તે સુંદર દેખાય છે. હરેક વિલામાં નાના નાના બગીચાઓ થવા લાગ્યા છે. યુદ્ધની અસહ્ય મોંઘવારી તથા કન્ટ્રોલને લીધે થેડા જ વિલાઓ થયા છે, હવે બીજા બંગલાઓ થશે ત્યારે જૈન નગરનો દેખાવ રમણીય લાગશે.

રાણાવાવથી ચાર ક્લર્કિંગ ફર જતાં ગિરિરાજનો તળેટી આવે છે પ્રાચીન સમયમાં આ ગિરિરાજ કાઠિયાઆડના જુદા જુદા નાના મોટા પર્વતોને આવરી લેતો મોટો વિશાળ-

કાય પર્વત હતા અને તેની તળેટી શ્રી વલ્લીપુર નગર પાસે હતી કાળના વહેવા સાથે નાના મોટા પર્વતો ખંડિત થતા ગયા. વસ્તી વધવા લાગી, મમુદ્ર દૂર આપો ગયો અને તળેટીનું સ્થાન બદલાઈ ગયું.

ટાળી કે ઉપડામણીઆ—

શહેરથી તળેટી સુધી ઘોડાગાડીઓ વધારેમા વધારે એક યાત્રાળુના બે આના લાડુ લઈને આવે છે. બળદ ગાડીઓ પણ આવે છે અને જાય છે અહીં ગિરિગંજ ઉપર ચઢવા માટે જે લાઇ બહેનોને ટાળીમાં બેસીને જવું હોય તેઓ માટે ટાળી લઈને જનાર તૈયાર હોય છે ટાળીના લાવ નિશ્ચિત નથી હોતા મેળાના દિવસોમા રૂા ૪ થી ૮ એક જણના લેવાય છે સાધારણ દિવસોમા રૂા. દોઢથી બે સુધીમાં પણ ચઢવા ઉતરવાની ટાળી થાય છે નાના બાળકો માટે ઉપડામણીઆ મળે છે જે એક છોકરાને ઉપાડવાના આડથી બાર આના જતાં આવતાના લે છે.

૧ ગિરિગંજ શત્રુજયનો વિસ્તાર અત્યંત વિશેષ હતો આખો પ્રદેશ પહાડી અને કુંગરાળ હતો આજે પણ ચાપનાથ, ઇસાલવા, શિહોર, મઢડા, સોનગઢ પાસેની ટેકરીઓની દારની દાર, ખોખરાનો કુંગર, કદ મગિરિ, હસ્તગિરિના શિખરો તથા તાલધ્વજની ટેકરી; પૂર્વમા બાડવો કુંગર, હાથસણી, જાપરીવાળી તથા રાણુનાના દાર-બધ ટેકરાઓ લોચ અને માણના ગુફાઓવાળા કુંગરા, પનાણીયો નાતીઆગાના પહારો, સાઠ માર્છના વિન્નારનો ગિરિદેશ અને ગિરનારનો વિરતૃત પહાડ, બરડાનો કુંગર અને ઢાકનો પહાડ, સર ધારની ખાર અને ચોટીવાના કુંગરો બધાં એક જ મહાકાય પર્વતના છૂટા છૂટા પડેલા વિભાગો છે.

૨મ્મ વિશ્રામસ્થાન-

તળેટીના પર્યાર ઉપર ૩૫-૪૦ વર્ષ પહેલાં મોટું વટવૃક્ષ હતું. તે યાત્રાળુઓને જાંયડો આપતું પણ તે અકસ્માત તૂટી પડવાથી યાત્રાળુઓ માટે લાકડાનો માંડવો કરવામાં આવ્યો. પછીથી આજુઠણ કદયાણીની પેઢીના પ્રમુખ શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈના પૂત્ર્ય માતૃશ્રી શ્રી ગંગાળાઈએ સારા ખર્ચ કરી રોનકદાર કમાનોથી સુશોભિત છત્રીવાળું મનોહર વિશ્રામસ્થાન ધનાવરાવ્યું છે. આ ભાતા તળેટીના નામથી જાળખાય છે; કારણ કે અહીંયા યાત્રા કરીને આવનાર દરેક યાત્રાળુને ચોમાસાના ચાર મહિના સિવાય હંમેશાં કમીના લાડુ અને ગાંડીયાનું ભાતું મળે છે. કેાઈ કેાઈ વખત ચા, દહીં, ઢેગરા કે ખીણ વિધવિધ મીઠાઈ પણ ભાતામાં અપાય છે.

જે કેાઈ ભાઈ બહેનને એક દિવસનું ભાતું આપવાની ઈચ્છા હોય તે શેઠ આજુઠણ કદયાણીની પેઢીએ નોંધાવે. તે પેઢી તરફથી તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા થાય છે.

સાધુ-સાધ્વીઓને પણ ગોચરી-પાણીને લાભ મળી શકે તે માટે જાણુમાં બગીચાને લગતા અગાસીમંધ ત્રણ મોટા ચોરડાઓ ખાંધવામાં આવ્યા છે.

અહીં ચતુર્વિધ સંઘની દરેક વ્યક્તિને ભાતા તળેટીમાં મુખ, શાંતિ અને વિશ્રામ મળે છે. ઠંડા પાણીની પણ વ્યવસ્થા બહુ જ સારી રીતે રાખવામાં આવેલ છે.

સતી વાવ—

ભાતા તળેટીની પાસે જ એક મોટી સુંદર વાવ છે. અમદાવાદના નગરગેઠ શાંતિદાસના ભાઈ સુરદાસ શેઠના પુત્ર શ્રી લક્ષ્મીદાસભાઈએ યાત્રિકોના માટે સં. ૧૬૫૭ માં બધાવી છે, તેનું નામ ‘સતી વાવ’ છે આ વાવનું પાણી નીરોગી, હલકું અને સ્વાદિષ્ટ ઉપરાંત ચક્રિતપ્રદ ગણાય છે.

વાવથી થોડા પગલા દૂર એક જાળના વૃક્ષ નીચે શાંતિદાસ શેઠની બધાવેલી દેરી છે તેમા ગોડીશ મહારાજના પગલા જોઈ એક છે. વીસેક પગલા આગળ જતાં એક ઓટલા ઉપર પાળીયો છે.

આગમમંદિર—

આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રી સાગરાન દસૂરીચરના ઉપદેશ અને પ્રેરણાથી તળેટીની પાસે અને શનુ જયતા સુખદાર-રૂપ જામનગજના નગરશેઠશ્રી પોપટલાલ ધામશીભાઈ તરફથી સં ૧૯૬૬ ના મહા વદી ૧૦ ના શુભ દિને ભવ્ય કલામય દેવરાજ શાસ્ત્રવત જિનપ્રાસાદ શ્રી વર્ધમાન જૈન આગમમંદિરનો પ્રતિષ્ઠા કરવામા આવી હતી

જૈનશાસ્ત્રમાં સુપ્રસિદ્ધ પીસ્તાલીસ (૪૫) આગમોની વાણી આ આગમમંદિરમા સગેમરમર ઉપર મનોહર રીતે કોતરવામા આવી છે અને આખાએ મંદિરમા આગમોના

શિલાલેખો કળામય અને કલ્પનાના લવ્ય સ્મારક સ્વમા આખોને અકિત કરી દે છે.

લવ્ય દેવપ્રાસાદમા શ્રી ચૌમુખજીની મનોહર મૂર્તિઓ છે શિલાલેખોની આમપાસ ૪૩ દેરીઓ છે.

ગાજીમા ગણધર મંદિર મોઢે છે અને તેમા ગણધરની પ્રતિમાની રચના ગહુજ કળામય રીતે ઢરવામા આવી છે. આ ગણધરમંદિર જામનગરનિવામી શેઠ અમૃતલાલ કાળીદામ તત્કાલીન ગાધવામા આજીવ્યું છે.

આ મંદિરમા એક મોટું સુંદર લોયર છે અને તેમા અનેક મૂર્તિઓ ગિરાજમાન છે

પૂજા માટે દરેક જાતની સામગ્રી રહે છે અને આ મંદિર સાથે એક જૂહત પુસ્તકાલયની પણ યોજના છે, હામા હસ્તલિખિત અને મુદ્રિત પુસ્તકોની ગહુ મોટી સંખ્યા વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવી રાખવામા આવી છે

પગલે પગલે

જય તળેટી-

શત્રુ જય-અ તરંગ શત્રુઓ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ આદિનો જય કરવાની ભાવનાથી આત્મશુદ્ધિ, આત્મશાંતિ અને આત્મમુક્તિની પળે પળે, ક્ષણે ક્ષણે, પગલે પગલે અને વિસામે વિસામે ચઢતા ઉતરતા, એ જ ભાવના, શત્રુઓનો જય કરવાની હોવી જોઈએ, તે લક્ષ્ય ધ્યાનમાં રાખવા માટે યાત્રાને પ્રથમ પગથીએ “જય તળેટી”નાં સૂચક નામનો આપણને ઠઠાચ આપે ખ્યાલ હશે.

એ જય તળેટીના પગથારમાં બન્ને હાથો ચો આપણને આવકારે છે ઠાળી બાજુનો મંડપ અમદાવાદના નગર શેઠ હેમાલાલ વખતચંદનો બંધાવેલો છે અને જમણી બાજુનો મંડપ ધોલેરાવાળા શેઠ વીરચંદ લાલચંદનો બંધાવેલો છે. અહીં જય તળેટીમાં બધી મળી કુલ અઠવીશ (૨૧) દહેરીઓ છે, તેમાં પગલાં જોડી ૪૧ છે.

ધનવસીની દુક—

છેક સ્ટેશન અને ગુરુકુલથી જે મહિરોના શિખરો દેખાય છે તે બાબુના દહેરાની દૂંઝ સુશિદ્ધાણાદિનિવાસી રાખણહાદુર ધનપતસિંહના પૂજ્ય માતૃશ્રી મહેતાબકુવર ના નામથી બધાવવામા આવી છે ત ૧૯૫૦ મા સાહેબ ધનપતસિંહજીએ પોતે સદકુટુંબ પાલીતાણા આવી ધામધૂમથી મહા શુદ્ધ દશમે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી

પચીસ ત્રીશ પગથીઆ ચકરા આ દુકનો મિલ્લો આવે છે. અહીં ચોકિસ, ચોકી પહેગનીજગ્યા, ઉપરાત નહાવાની જગ્યા, કેશર, સુખડનો ચોરડી તથા પાણીનું ટાંકુ બાધેલું છે હ મેશા ગરમ પાણી થાય છે

પહેલા ચોકમાં શત્રુજયની સુદર રચના કરવામા આવી છે તેમા ધનવસીની દુક-તળાટીની બાબુના દહેરામરથી માડી દાદના દહેરામર મુધીના ગમ્ય દેખાવો કર્યા છે ઉપરાત નવ દેડો પણ બનાવી છે નાનકડો શત્રુજય અહીં ખડો કરી દીધો છે જગણી બાબુશ્રી જિનહતસૂરિશ્રી ગુરુગ દિર છે તેમા શ્રી કૃપાચ દ્રસરિજી, શ્રી જિનહતસૂરિજી તથા શ્રી જિન-કુંજણસૂરિજીની મનોહર મૂર્તિઓ છે

- રજો ભૂલી જતા—મુખ્ય દહેગમગમા જતા વચ્ચે પગ ધિયાની બાબુમા આપક દ્રશ્યો છે જમણી તરફ રાજા જગવાનના પાય કલ્યાણકો-અથવા ૬ ચાબુક, જન્મ કલ્યાણક, દીક્ષા કલ્યાણક, કેવળ કલ્યાણક અને મોક્ષ કલ્યાણક વગેરે છે

સામે શ્રી સમેત શિખર, શ્રી ગિરનાર અને શ્રી પાવાપુરીના દ્રશ્યે છે. તેની જ બાબુમાં પૂજ્યશ્રી મોહનલાલજી મહારાજની મૂર્તિ છે. સામે પરમાત્માની પ્રતિમા છે, તેની બાજુમાં જમણા હાથે અષ્ટાષ્ટક અને ડાળા હાથે જંબૂદ્વીપના પ્રતિકો બહુ જ મનોહર છે. બન્નેના વર્ણનો પણ ત્યાં જ વિસ્તારથી આપવામાં આવ્યાં છે. આ દૃશ્યો રમે જોવા ભૂલી જતા.

રમ્ય જિનાલય—

ઉપરજતાં શ્રી આદીશ્વરભગવાનનું નવ દ્વારવાળું વિશાળ રંગમંડપ તથા સુશોભિત કારીગરીવાળું રમ્ય જિનાલય છે. સામે પુંડરીક ગણધરજી દહેરું છે. ચારે તરફ ફરતી ૮૪ દહેરીઓ છે. મૂળ દહેરાંની પાછળ રામાયણ વૃક્ષ અને દાદાનાં પગલાં આવેલાં છે. આ દહેરામર એવું મનોહર છે કે પ્રત્યેક યાત્રાળુનું મન પ્રકુલિત કરે છે. ત્રણ ગભારામાં દર્શન થાય છે. રંગમંડપમાં આરમ અને ચીનાઈ દાઈમ્મ સુંદર શોભે છે. જો એ કાચની છત આકર્ષક લાગે છે, હાંડી સુમર પણ રંગબેરંગી સૂત્રી ગદ્યા છે. દીવાલોમાં મોટા આયના ગ્રોભામાં વધારો કરે છે.

જય તળાટીથી ગિરિગજ ઉપર ચડતાં ડાબી બાજુએ દહેરીમા શ્રી અજિતનાથનાં પગલાં છે જમણી બાજુએ છ દહેરીઓ છે તેમાં શ્રી ગૌતમસ્વામી તથા બીજા ગણધરના પગલાં છે તથા શ્રી કૃષ્ણનાથ, શ્રી નેમનાથ અને શ્રી ધર્મનાથના પગલાં છે.

આ દહેરીઓની જરા પાછળ નીચાણુમા એક શુદ્ધ છે
જેમા હ સવાહિની મસ્તકીની મૂર્તિ છે.

આળુના દહેરામાથી ધીણ તરફ નીકળતા પર્વત ઉપ-
રતુ ચઢાણુ શરૂ થાય છે આખોએ રસ્તો નાના મોટા ઠાળા
પરથરાથી બાધેલો છે ઘડીક ઉચ્ચાણુ આવે છે ઘડીક સપાટ
જગ્યા આવે છે ઘડીક નીચાણુ આવે છે અને વચ્ચે વચ્ચે
દહેરીઓ તથા યાત્રાળુઓના આરામ માટે વિસામા તેમજ
વિસામે વિમામે ગરમ તેમજ ઠંડા પાણીના પરોની
બચ-થા સુદર છે

નવીન પગથી-

શેઠ આણુદળ કટયાણુની પેઢી તરફથી ગિરિરાજના
જૂના પગધીયાને ઘઠલે નવીન પગથીનું કામ ગયા વર્ષે
શરૂ કરવામા આબુ છે બની ચડે ત્યા સીધો રસ્તો
ઠવા પ્રયસ કરવામા આવ્યો છે અને નવીન પગધો ઘણી
સુદર બનાવવામા આવે છે હીંગગાજના હડાનો ઘણો જ
ઠંઠણુ અને ચઢાણુવાળો રસ્તો બાકી છે અને તેને માટે
પણ ખાતે સારો રસ્તો પસંદ કરવામા આવ્યો છે રસ્તાને
વિશેષ સુદર બનાવવા માટે બન્ને તરફ વૃક્ષારોપણ કરવામા
આવેલ છે બે ત્રણ વર્ષમા તો બધી તરફની પગધો અને
વૃક્ષરોપણ યાત્રાળુઓને આનંદ અને શાંતિ આપી રહે

ધાડા પાથીઆ ઉપર ચડતા પહોલો હડો આવે છે
ત્યા વિમામો અને પાણીની પરબ છે ચોડે દૂર ચડતા ધોળી

પરળ કે બળીવાળી પરળ આવે છે, તેની પાસે જમણા હાથ ઉપર દહેરીમાં ભરત ચક્રવર્તીનાં પગલાં જોડ એક છે. તે સં. ૧૬૮૫ માં સ્થાપન કરેલાં છે. અહીંથીજો હડો પૂર્ણ થાય છે આ હડાનો રસ્તો સાઠ પાંચઠ વર્ષ પહેલાં જ બંધાયેલ છે. તે પહેલાં પગ કેડીનો રસ્તો હતો.

નવો કુંડ—

અહીંથી સપાટ રસ્તો આવે છે અને પહેલા ઉંચાણવાળા ચંદાણનો થાક ઉતરી બચ છે. થોડે દૂર જતાં પહેલો કુંડ આવે છે, તે સં. ૧૮૬૧ માં સુરતવાળા શેઠ ઇચ્છાચંદે બંધાવ્યો હોવાથી ઇચ્છાકુંડ અથવા નવો કુંડ કહેવાય છે. અહીં સુંદર વિસામો છે કુંડમાં લેખ તથા શેઠની મૂર્તિ છે.

કુમાર કુંડ—

થોડુંક ઉપર ચડતાં એક દહેરી છે. તેમાં બાલ-પ્રજ્ઞાચારી બાવીસમા તીર્થંકર ભગવાન નેગિનાથજી, વરદત્ત ગણધર અને શ્રી ઋષભદેવજીના એમ ત્રણ જોડી પગલાં છે. સામે વાંક બેઠક જેવો નાનો વિસામો છે. નેમનાથજીની દહેરીથી ઉપર ચડતાં થોડે દૂર લીલી પરળ નામે ડાળા હાથ ઉપર વિસામો છે ત્યાં પરળ બેસે છે. થોડે દૂર જતા ડાળા હાથ ઉપર થીજો વિસામો આવે છે. ત્યાં એક સુંદર દહેરી છે. તે દહેરીમાં ઋષભદેવનાં પગલાં છે તેની જોડે કુમાર કુંડ આવેલો છે. આ કુંડ તથા વિસામો ગુજરાતના મહારાજા કુમારપાળ સોલંકીએ બંધાવેલ છે.

હીંગલાજનો હડો—

હવે ત્રીધુ ચઢાણુ આવે છે અને અહીં પ્રત્યેક યાત્રાળુ-
ઓની આકરી ઠસોટી થાય છે. ઢોળીમાં ભેમતાર તાઈ
ઘડેનોને પણ અહીં થોડું ચાલવું પડે છે અને હીંગલાજ
માતાના પૂજારીના વચનો દર દરથી સંલગાય છે.

“ હીંગલાજનો હડો, ઢેડે હાથ દઈ ચડો;
કૂચો પાપનો ઘટો, ણાધ્યો પુન્યનો પડો ”

હડાની છેક ટોચે આવતા સામે હીંગલાજ માતાનું
સ્થાનક દેખાય છે. તેમા હીંગલાજ દેવીની મુખાકૃતિનાં દર્શન
થાય છે

હીંગલાજ દેવી વિષે જુદી જુદી દંતકથાઓ છે શત્રુજય
જ્યારે વલ્લભીપુરના સીમાડે હતો ત્યારે મમુદ્ર નજીક હતો,
અને સમુદ્રની દેવી હીંગલાજ માતા ગણાય છે તેથી
માનતા થતી તેથી તેનું સ્થાન શત્રુજયમા સ્મરણરૂપે
લક્તોએ રાખ્યું હશે

હીંગલાજ માતા એ બલિદાનની પણ દેવી છે. અને તે
મહાશક્તિશાળી તેમજ અમત્કારી હોવાથી તેને માતોપવા
લક્તોએ તેને સ્થાન આપ્યું હશે. એ ત્રણ મુખવાળી દેવી
પણ ઠહેવાય છે હીંગલાજ માતાનું એક મોઢું મદિર કાઠિ
આવાડમા સમુદ્ર નજીકના કોઈ સ્થાને હોવાનું સાલજીયુ છે.

હીંગલાજને અગિકાનું સ્વરૂપ પણ કહે છે. કહે છે કે એકદા હીંગુજ નામે રાક્ષસ સિંધુ નદી તરફ જતાં આવતાં યાત્રિકોને ઘણો ઉપદ્રવ કરતો હતો, તેથી કોઈ મહાત્માએ તપના ગળે અગિકા દેવીની સાધના કરી. અગિકા દેવીએ હીંગુજનો પરાજય કર્યો, પણ મરતાં મરતાં એક પ્રાર્થના કરી કે 'તું મારા નામે ઓળખાઈને તીર્થસ્થાનમાં મારે નામે સ્થાપન થા, ' દેવી " તથાસ્તુ " કહી અંતર્ધ્યાન થયાં. આ બનાવ કરાંચી પાસેના કુંગરોમાં જ્યાં ખાસ હીંગુજનું સ્થાનક છે ત્યાં બન્યો છે. અગિકા દેવી સૌરાષ્ટ્ર દેશની અધિષ્ઠાત્રિકા દેવી છે, તેથી હીંગલાજ નામે આ તીર્થમાં ભક્તોએ તેની સ્થાપના કરી હોય.

અહીં એક સુંદર વિસામો છે. પગથીઆના કાંઠે એક દહેરી છે, તેમાં કલિકુંડ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના પગલાં સં. ૧૮૫૩ માં સ્થાપન કરેલાં છે. અહીં બન્ને બાજુ લાંબી એક છે અને અહીં નાનાં મોટાં બધા વિસામો લઈ શકે છે અને ચઢાણનો પરિશ્રમ દૂર કરે છે.

છાલા કુંડ—

અહીંથી જરા ચઢ્યા કે નાનો માનમોડીઓ આવે છે. ત્યાંથી ઉપર ચડતાં મોટો માનમોડીઓ આવે છે. નાનો માનમોડીઓ ને મોટો માનમોડીઓ એ નામ એ રીતે આપવામાં આવ્યા હોય તેમ લાગે છે કે અહીં શ્રી ગિરિરાજ ચડતાં નાના મોટા બધાનાં માન ઉતરી જાય છે, બધાને

થાક લાગે છે, બધાની ક્ષોડી થાય છે. દાદાનાં દર્શનની કેવી તાલાવેલી છે તેની ચરીક્ષા આ હીંગળાજનો હડો અને નાનો મોટો માનમોડીઓ કરે છે.

થોડે જ દૂર છાલા કુંડ આવે છે. કુંડનું પાણી ઘણું નિશીગી અને નિર્મળ છે. કુંડની બાજુમાં એક દહેરી છે અને વિસામો સુદર છે મામે એક ઝાડ નીચે ઓટલા ઉપર અમદાવાદવાળા નગરચેઠ હેમાલાઈ વખતચ દવાળા તરફથી સાર્વજનિક રીતે પાણીની પરબ કાયમની બેસાડેલી છે. તેની પાસે રમતા વચ્ચે નકશીવાળી દહેરી એકમાં પગલાં જોડ ચાર છે. તે શાશ્વતા જિન શ્રી રૂપભદ્રેવ, શ્રી ચંદ્રાનન, શ્રી વારિષેષુ તથા શ્રી વર્ધમાનનાં પગલાં છે અહીં શીનળ પવન આવે છે. આ કુંડ ૧૮૫૮ માં બંધાયેલ છે. પગલાંની સ્થાપના ૧૮૭૦ માં થયેલી છે.

શ્રી પૂજ્યની દહેરી અથવા જિનેન્દ્ર દૂંક—

છાલાકુંડથી પશ્ચિમ તરફ જિનેન્દ્ર દૂંક તરફ જવાનો જુદો રસ્તો છે. પશ્ચિમે દૂંક સાવ જીર્ણ તથા ધ્વસ્ત દશામાં પડેલી હોવાથી અને દૂર કોઈ ભગ્ન ખંડિયેર હોય એમ લાગવાથી ભાગ્યેજ કોઈ યાત્રિક આ તરફ જાય છે કોઈ યુવકો કુતૂહલવૃત્તિથી પ્રેરાઈને કે કોઈ પુરાતત્ત્વના અભ્યાસી ઇતિહાસપ્રેમથી આકર્ષાઈને આ દૂંક તરફ જાય ત્યારે તેના અવશેષોની પ્રાચીનતા જોઈ શકાય છે.

આ દૂંકની તપાગચ્છાલંકાર શ્રી વિજયદેવેન્દ્રમૂરીશ્વરે

પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે પદ્માવતીદેવી ઉપરના શિલાલેખ ઉપરથી તે અપ્પ જાણવા મળે છે

છાલાકુડની પશ્ચિમે વિશાળ સપાટ પ્રદેશ ઉપર આવેલી આ દૂક, નીચે પાવીતાણુ શહેર અને તળાટી, તેમજ ઉપરની નવ દૂકોના સુરમ્ય જિનમંદિરો એ જેની વચ્ચે સાકળડપે આ પ્રશ હોય તેમ લાગે છે. નીચે દૃષ્ટિ કરતા આખાય શહેર અને તળાટીનું વિહંગદર્શન થાય છે, અને ઉપર નજર ઠરતા બધી દૂકોના જિનમંદિરોની શિખરમાળા નજરે પડે છે. આ દૂકના ઉચાણને લીધે ત્યાં સતત વહેતી પવનની શીતળ લહરીઓ જાણે થાક્યા યાત્રિકોને નવીન શક્તિ આપેતી ન હોય? એવું વિચારો લેવા જેવું રમ્ય સ્થાન છે જે તરફ જિત્યા પહાડ અને જે તરફ જિડી ખાઈના સીમાડા ઉપર આવેલી દૂક સાથે જ મનોહર લાગે છે

કુદરતી સૌંદર્યથી ભરેલી આ દૂક આજે જીર્ણ-શીર્ણ દેખાય છે તેના ઉપરના ધર્મસ્થાનો ધ્વસ્ત થઈ ગયા છે અને દિવસે દિવસે વધુ ધ્વસ્ત થતા જાય છે

આ દૂકમા વચ્ચે પદ્માવતીમાતાનું દહેરું છે તેની પાછળ ગુરુ અમારકવાળો વિભાગ, ગુરુ અમારકોની પાછળ એક-બે ચોરડાવાળું સાવ પડી ગયેલું મકાન, દક્ષિણ તરફ પાણીનો મોટે કુડ અને તેના ચાર ખૂણા ઉપર ચાર દહેરીઓ આવેલી છે

પદ્માવતીદેવીની પ્રતિમા ગરુડ આસની ૧૬-૧૭ ઈંચની છે, અને તેને ત્રણ હાથ છે ઉપરના ડાળા જમણા બે હ'

અંકુશ અને નીચેના જમણા હાથમાં માળા અને ડાળા હાથમાં -
 -બીજીરાતું કૃણ છે પ્રતિમામાં નીચે બે ડમરુધારી, તે ઉપર
 -બે ચામરધારી અશ્વત્થા અને તે ઉપર બે બિનપ્રતિમાઓ
 અને પદ્માવતીદેવીના મસ્તક ઉપર સાત કૃણાઓ અને તે ઉપર
 પાંચ કૃણાઓવાળી શ્રી પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમા છે, કાનમાં
 કુંડળો છે.

આ મૂર્તિની ડાળી બાજુએ એક સફેદ આરસની ૧૫-૧૭
 ઇંચની હનુમાનની પ્રતિમા છે.

પદ્માવતીની મૂર્તિ આગળ ૧૨-૧૩ ઇંચની સફેદ
 આરસની ચરણપાદુકા છે.

આ મંદિરમાં સાત ચરણપાદુકાઓવાળો લગભગ
 ૧૨ ઇંચનો એક પદ્મ છે.

એક મંદિરમાં શ્રી માનભદ્રજીની ચાર હાથવાળી એક
 મૂર્તિ છે.

શુભઓના સ્મારક તરીકે ૧૮ દેરીઓ આવેલી છે. ૧૪
 દેરીઓમાં પાદુકાઓ અને લેખો આવેલા છે. પંદર, સોળ,
 સત્તર અને અઠાર એમ ચાર દહેરીઓમાં અત્યારે પાદુકા
 નગેરે દેખી નથી.

કુંડળી ચાર દેરીઓમાં પહેલી દેરીમાં ગોડીજી પાર્શ્વ-
 નાથની પાદુકા, બીજીમાં આદિનાથ પ્રભુની પાદુકા, ત્રીજીમાં
 ગીતમસ્વામીની પાદુકા અને ચોથીમાં વિજયધર્મસૂરી-
 ન્ધરજીની પાદુકા છે.

દેવ ભક્તિ નિમિત્તે પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્-
ઉપયોગ કરવાની ભાવનાવાળા દાનવીરને આ જીર્ણ
પ્રાચીન ઐતિહાસિક ટૂંકનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાને
ઉત્તમ તક છે.

આ ટૂંકના મુંદર પ્રદેશને જિનમંદિરોથી
મુશોભિત અને ધંધારવોથી ગાજતું બનાવીને હજારો
યાત્રાળુઓને આ તરફ આકર્ષી પોતાનું નામ અમર
કરવા કોઈ દાનવીર ભગશે કે ? નવો રસ્તો આ
જિનેંદ્ર ટૂંક તરફ થઈને જાય છે, તે ઘણો સરળ
અને સપાટ છે.

છાલાકુડથી ડાળા હાથે આગળ ચાલતા થોડે દૂર એક
વિસામો આવે છે તે વિસામો શેઠ હડીમ ગ કેમરીમ ગે
બધાવેલ છે અહીંથી આગળ ચાલતા મકાગાળી નામનો રસ્તો
આવે છે તથા વિસામો ને જેઠાશાની દેરી આવે છે બાતુ શરૂ
થયા પહેલા જેઠાશા બાળક ને દૂધ પાતા અને યાત્રાળુઓને
નાસ્તો આપતા. અહીંથી પહાડની છેલ્લી ટેકરી ઠે જેના
મસ્તક ઉપર સખ્યાબધ નાના મોટા જૈન દેવાલયોની હારમાળા
આવેલી છે, તે દેખાય છે શિખરોની ૮ હકની દ્વગ્ગ અને
સુવર્ણકળશો જોઈ ગિરિરાજનો સમીપ પહોંચ્યાનો હૃદયમા
અનેરો આનંદ થાય છે

દ્રાવિડ વારિખિલની દહેરી—

સપાટ ભૂમિમા ચાલતા એક જિયા ચોતરા ઉપર દહેરી

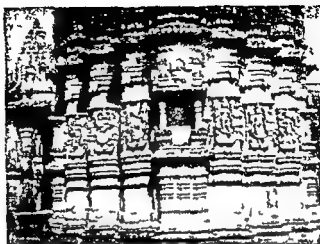
રામપોળ—

થોડાં પગલાં ચાલતાં જ કિલ્લો આવે છે આ કિલ્લો આખા તીર્થસાગરને નવે ટૂંકને ફરતો બાધેલો છે અહીં બે જ દરવાજા છે સ ૧૯૩૯માં જ્યારે ત્રીશ ચાલીસ હજાર યાત્રા-
ળુઓ એકઠા થયેલા અને આવવા જવાની બહુ મુશ્કેલી પડેલી તે સમયે બાબુમા બીજી બારી મૂકી છે તેથી હવે મેળાઓને પ્રસંગે ઠીક અનુમૂળના રહે છે આ બારી રામ-
પોળ કહેવાય છે બહારના ઓટલા ઉપર પાણીની પરણ છે. અહીં ગામડાઓમાંથી આવીને ભવાડણો દૂધ, દહી લઈને બેસે છે નાના બાળકો અને ડોળીવાળા દૂધ, દહી લઈને તાજા થાય છે

પ્રથમ પાંચશિખરી મંદિર—

દાદાના દર્શન માટે તો અત્યંત તાવાવેલી લાગી છે પણ યાત્રા માટે આખા છીએ તો વચ્ચે વચ્ચે જે જે મંદિરો વગેરે દર્શનીય સ્થાનો આવે છે તે જોતા જયો ને ?

રામપોળમાં પ્રવેશના પાંચ શિખરવાળું અને ત્રણ શિખરવાળું એમ બે દરેગસગ બારે છે. આખા તીર્થ ઉપર પાંચશિખરનું દહેરાસર આવેલું છે મનુ અહીં ડોળીવાળો વગેરે બેસના હોવાની, તથા દાદાના દર્શનની અત્યંત ઉત્સાહતા હોવાથી, આ તરફ ધ્યાન જતું નથી આ દહેરાસર ઓ ગાળાદવાળા શેઠ ઓહનલાલ વહનલાલે બાંધાવેલું છે અને તેમાં મૂળનાચક શ્રી વિમળનાથજી છે ત્રણ

દીવાલોની કેતરશી

જાગમ ભદ્રિ

કુમ્ભનુ મનોહર દરય

પ્રાચીન - ગામન ચિત્ર (નેમનાથની ચોરીનુ મહિર)

શિખરવાળુ બીજુ દહેરાસર સુગત ગણ ગ્રેઠ દેવચંદ કલ્યાણુ-
ચ દે બંધાયેલું છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રી સુમતિનાથજી છે.
આ બાળને દહેરાસરો બહુ જ રમણીય છે બાળને દહેરામરોની
મૂર્તિઓ અત્યંત મનોહર છે. બાળુમાં મોતીશાની દૂકની
કુલવાડી અને મોટો મુંદર કુંડ છે. કુંડના પરચારને છેડે
દૂકના કિલ્લાના લાગમાં કુંડાસર દેવીનો ગોખલો છે. તેની
મામી બાલુએ લાગી લરેલી ચોરડીઓ છે કુંડની સામે
રાજવ શી મહેમાનો અને ચરોપીયન લોકોને માટે ઉતારાની
વ્યવસ્થા નાટે મુંદર મકાન શોભી રહ્યું છે.

લાળ, વિશાળ વીશેક પગથિયાં ચડતાં સગાળ પોળ
આવે છે ડેલીમાં ચોકો પેસે છે. ત્યાં યાત્રાળુઓ વગેરે
પાસેથી લાકડી, છત્રી, મોજાં, હથિયાળ આદિ વસ્તુઓ લઈ
લેવામાં આવે છે, પાછા ફરતાં તે પાછાં આપવામાં આવે છે.
અંદરના ગાળાને દોલાખાડી કહેવામાં આવે છે તેમાં
નાંધલુટુંડ કે ગગાળકુંડ અને નગારખાલું આવ્યાં છે. જમણી
બાલુ ઈન્સ્પેક્ટરની ઓફિસ છે સામે ગોડી લોકોને રહેવાની
ચોરડીઓ આવેલી છે.

વાઘણુ પોળ-વિમળવસહિ

વાઘણુ પાળના દરવાજે એક બાળુ હનુમાન અને વાઘણની મૂર્તિઓ છે. બીજી બાળુ ભૈરવની મૂર્તિ છે. જમણા હાથ તરફ શેઠ નરસી કેશવજીની દૂકમાં જવાનો ચસ્તો છે. પોળમાં પેચડાં હાથ ઉપર નાચે પ્રમાણે મંદિરો છે.

(૧) શાંતિનાથનું મંદિર-શેઠ હીરાચંદ રાયકરણુ દમણવાળાનું બંધાવેલું છે. મૂર્તિ બહુ મનોહર છે.

(૨) ચક્રેશ્વરી માતા-શેઠ કરમાશાએ સં. ૧૫૮૭ માં તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુજયની અધિષ્ઠાત્રી મહાદેવી શ્રી ચક્રેશ્વરી માતાની સ્થાપના કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. માતાજીની મૂર્તિ રમણીય અને ચમત્કારી મનોરથ છે.

બહારના ભાગમાં પદ્માવતી, નિર્વાણી, સરસ્વતી અને લક્ષ્મી એમ ચાર દેવીઓની સુંદર આકૃતિઓ છે. પાસેની દહેરીમાં વાઘેશ્વરી દેવીની બે મૂર્તિઓ અને સામે સારો બે પદ્માવતીની સુંદર મૂર્તિઓ છે.

(૩) નેમનાથની ચોરી-કળામય મંદિર-શત્રુજય ઉપરના મંદિરોમાં આ મંદિર કળાનું મૂર્તિમંત

ધામ છે આ ઘણું જૂનું લાગે છે આ મંદિર નેમનાથની ચોરી યા વિમલવસદિ અથવા ભૂવામણીનું મંદિર કહેવાય છે. એટલે આ મંદિર મંત્રીવર વિમલશાએ ણંધાવ્યું હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે તે ઉપરથી જ આ વિભાગને વિમલ-વસી* કહે છે. ઉપરાંત આજુ ઉપરના વિમલ મંત્રીના મંદિરોના કળામય દૃશ્યો અહીં તાદૃશ જોવા મળે છે. મૂળનાયક શ્રી સુપાર્શ્વનાથ છે. આ મંદિરના ધુમટમાં પાવાપુરી, ગિરનાર, રાજગૃહી, સમેતશિખર આદિ તીર્થોના રંગીન ચિત્રો છે પણ આ નવીન ચિત્રો છે તે પહેલાનાં ચિત્રો એવાં તો કળામય હતાં કે આપણને મુગ્ધકર લાગે, પણ તે કાઢી નાખવામાં આવ્યાં છે. આ ચિત્રોના બે નમૂના આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે

જાણુના મંદિરના ધુમટમાં નેમકુમારના જીવનના દૃશ્યો એવાં તો સજીવ અને જીવંત છે કે કળાપ્રિય આત્મા નાચી ઉઠે. આ ધુમટમાં નેમનાથના કલ્યાણકે, નેમનાથના જન્મના દૃશ્યો, લગ્નના વરઘોડામાં હાથી, ઉંટ, પાલખી, રથ વગેરે સાથે બાનૈયાઓનો આનંદ, વિનોદ, નાચ-ગાન, લગ્નની તૈયારી, હસ્તમેળાપનું દૃશ્ય, નેમનાથનું રીસાઈ જવું, દીક્ષા અને મોક્ષ તથા સમવસરણી રચના, સાધુ-સાધ્વીઓ અને દેવ-દેવીઓના વંદન આદિ વિધિવિધ દૃશ્યો

* વિમલવસહી એવું છે, બુઝો ભૂવામણીમાં ચાર; વળી બમતી ચોમુખ બે મળી, તિહા એકાશી જિન નિરંધાર (અઢારમા સૈકામા થયેલા યતિ શ્રી અમૃતવિજયજીનું પાંચ દાણનું સ્તવન)

વાઘણુ પોળ-વિમળવસહિ

વાઘણુ પોળના દરવાજે એક જાણુ હનુમાન અને વાઘણુની મૂર્તિઓ છે બીજી જાણુ ભેરવની મૂર્તિ છે. જમણા હાથ તરફ થોડ નરમી કેશવજીની દૂકમા જવાનો ગતો છે. પોળમા પેરાના ડાગા હાથ ઉપર નાગે પ્રભુ મંદિર છે

(૧) ગાંતિનાથનું મંદિર-થોડ હીરાચક્ર ગયકરણુ હમણવાળા બધાવેલુ છે. મૂર્તિ બહુ મનોહર છે.

(૨) ચક્રેશ્વરી માતા-થોડ દરમાથાએ સ. ૧૫૮૭ મા તીર્થધરાજ શ્રી શત્રુજયની અધિષ્ઠાત્રી મહાદેવી શ્રી ચક્રેશ્વરી માતાની સ્થાપના કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે માતા-જીની મૂર્તિ રમણીય અને ચમત્કારી મનોરમ છે

બહારના ભાગમા પદ્માવતી, નિર્વાત્પી, સત્સ્વતી અને લક્ષ્મી એમ ચાર દેવીઓની સુંદર આકૃતિઓ છે પાસેની દહેડીમા વાઘેશ્વરી દેવીની બે મૂર્તિઓ અને સામે ગામે બે પદ્માવતીની સુંદર મૂર્તિઓ છે

(૩) નેમનાથની ચોડી-કળામય મંદિર-શત્રુજય ઉપરના મંદિરોમાં આ મંદિર કળાનુ મૂર્તિમત

ધામ છે. આ ઘણું જૂનું લાગે છે. આ મંદિર નેમનાથની ચોરી થા વિમલવસહિ અથવા ભૂલામણીનું મંદિર કહેવાય છે. એટલે આ મંદિર મંત્રીવર વિમલશાએ ણંધાબુ હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે તે ઉપરથી જ આ વિભાગને વિમલ-વસી* કહે છે. ઉપરાંત આજુ ઉપરના વિમલ મંત્રીના મંદિરોના કળાગય દ્રશ્યો અહીં તાદૃશ જોવા મળે છે. મૂળનાથક શ્રી સુપાર્શ્વનાથ છે. આ મંદિરના ઘુમટમાં પાવાપુરી, ગિરનાર, રાજગૃહી, સમેતશિખર આદિ તીર્થોના રંગીન ચિત્રો છે પણ આ નવીન ચિત્રો છે. તે પહેલાનાં ચિત્રો એવાં તો કળામય હતાં કે આપણને મુગ્ધકર લાગે, પણ તે ઠાઠી નાખવામાં આવ્યાં છે. આ ચિત્રોના બે નમૂના આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

બાબુના મંદિરના ઘુમટમાં નેમકુમારના જીવનના દ્રશ્યો એવાં તો સજીવ અને જીવંત છે કે કળાપ્રિય આત્મા નાચી ઉઠે. આ ઘુમટમાં નેમનાથના કલ્યાણકો, નેમનાથના જન્મના દ્રશ્યો, લગ્નના વરઘોડામાં હાથી, ઉંટ, પાલખી, રથ વગેરે સાથે વનૈયાઓનો આનંદ, વિનોદ, નાચ-ગાન, લગ્નની તૈયારી, હસ્તમેળાપનું દ્રશ્ય, નેમનાથનું રોસાઈ-જવું, દીક્ષા અને મોક્ષ તથા સમવસરણની રચના, સાધુ-સાધ્વીઓ અને દેવ-દેવીઓના વંદન આદિ વિધિવિધ દ્રશ્યો

વાઘણુ પોળ-વિમળવસહિ

વાઘણુ પાળના દરવાજે એક જાણુ હનુમાન અને વાઘણની મૂર્તિઓ છે બીજી જાણુ લૈરવની મૂર્તિ છે. જમણા હાથ તરફ શેઠ નરસી કેશવજીની ટૂંકમા જવાનો વસ્તો છે. પોળમા પેસના ડાગા હાથ ઉપર નીચે પ્રમાણે મંદિરો છે

(૧) ગાંતિનાથનું મંદિર-શેઠ હીરાચંદ્ર રાયકરણુ હમણવાળાનું બધાવેલું છે. મૂર્તિ બહુ મનોહર છે.

(૨) ચક્રેશ્વરી માતા-શેઠ કરમાશાએ સ. ૧૫૮૭ મા તીર્થધિરાજ શ્રી શત્રુજયની અધિષ્ઠાત્રી મહાદેવી શ્રી ચક્રેશ્વરી માતાની સ્થાપના કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે માતા-જીની મૂર્તિ રમણીય અને ચમત્કારી મનોય છે

બહારના ભાગમા પદ્માવતી, નિર્વાણી, સરસ્વતી અને લક્ષ્મી એમ ચાર દેવીઓની સુંદર આકૃતિઓ છે. પાસેની દહેરીમા વાલેશ્વરી દેવીની બે મૂર્તિઓ અને સામે રાગે બે પદ્માવતીની સુંદર મૂર્તિઓ છે.

(૩) નેમનાથની ચોરી-કળામય મંદિર-શત્રુજય ઉપરના મંદિરોમાં આ મંદિર કળાનું મૂર્તિમંત

ધામ છે. આ ઘણું જૂનું લાગે છે આ મંદિર નેમનાથની ચોરી યા વિમલવસહિ અથવા જૂલામણીનું મંદિર કહેવાય છે. એટલે આ મંદિર મંત્રીવર વિમલશાએ ણંધાવ્યું હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે તે ઉપરથી જ આ વિભાગને વિમલ-વસી* કહે છે. ઉપરાંત આજુ ઉપરના વિમલ મંત્રીના મંદિરોના કળામય દ્રશ્યો અહીં તાદૃશ જોવા મળે છે. મૂળનાયક શ્રી સુપાર્શ્વનાથ છે. આ મંદિરના ઘુમટમાં પાવાપુરી, ગિરનાર, રાજગૃહી, સમેતશિખર આદિ તીર્થોના રંગીન ચિત્રો છે પણ આ નવીન ચિત્રો છે તે પહેલાનાં ચિત્રો એવાં તો કળામય હતાં કે આપણને મુગ્ધકર લાગે, પણ તે કાઢી નાખવામાં આવ્યાં છે. આ ચિત્રોના બે નમૂના આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે

જાણુના મંદિરના ઘુમટમાં નેમકુમારના જીવનના દ્રશ્યો એવાં તો સજીવ અને જીવંત છે કે કળાગ્રિય આત્મા નાથી ઉઠે. આ ઘુમટમાં નેમનાથના કલ્યાણકો, નેમનાથના જન્મના દ્રશ્યો, લગ્નના વરઘોડામાં હાથી, ઉંટ, પાલખી, રથ વગેરે સાથે જાનૈયાઓનો આનંદ, વિનોદ, નાચ-ગાન, લગ્નની તૈયારી, હસ્તમેળાપનું દ્રશ્ય, નેમનાથનું રીસાઈ જવું, દીક્ષા અને મોક્ષ તથા સમવસરણની રચના, સાધુ-સાધ્વીઓ અને દેવ-દેવીઓના વંદન આદિ વિધિવિધ દ્રશ્યો,

---

* વિમલવસહી એટલે છે, જુઓ જૂલામણીમા - -
વળી લામતી ચોમુખ જે મળી, તિહાં એકાંથી જિન
(અદ્વારમા સૈકામાં થયેલા યતિ શ્રી . . .
દાણનું મતવન)

ધ્યાનવાં ભોવાં જેવાં છે તેના વચ્ચેના ધુમટના એક નાન્તક ને પાચ શરો છે જે પાચ વિક્રિયોના વિજય માટે મથતો આત્મા હોય તેમ લાગે છે

નીચેના ભાગમા નેમનાથની ચોરી સુદર છે તેના ધુમટમા વગ-વધુને જેમવાના ખાલી ખાતેક છે પશુઓનો પોર અને રાહવોનો જાન લઈ આવતો સમૂહ તેમજ પાછા આય જા નેમકુમારનું દશ્ય અદ્ભુત છે ઉપજા ખૂણે રાત્રીને નિરાશ વદને જોતા હૃદય લગાઈ જાય છે

આ નદિની ઉપર ત્રણ ચામુખણના મંદિરો છે વચ્ચેમા આખૂ જેવું કળામય કમળ સોડે છે એક તરફના ધુમટમા ૨૪-૨૪ યક્ષો અને યક્ષિણીઓ જીવત અને રમ્ય દેખાય છે આ મે ધુમટોમા વચ્ચે એમા નાગપાશમ એક મૂર્તિનું બહુ મ મનોરમ્ય દશ્ય છે જાણે નેમકુમાર પ્રમનો વિજય મેળવવા મથન કરી રહ્યા ન હોય? ખીજા ધુમટમા આકે આદૃતિઓને વીંટળાઈને એક મૂર્તિ અદ્ભુતિલિતા પ્રતીક કેપ દેખાય છે આ મંદિર કળાનું મૂર્તિમત પ્રતીક છે

બાજુમા પાપ-પુન્યની ભારીના નામથી પ્રસિદ્ધ સાદળીનું દશ્ય છે

(૧) વિમળનાથનું મંદિર-આ મંદિર સ ૧૬૮૮ માં બંધાવવામા આવ્યું છે

(૫) અજિતનાથનું મંદિર-આ મંદિર પદ્મ સ ૧૬૮૮ માં બંધાવવામા આવ્યું છે

(૬) સહસ્રકૃષ્ણ પાર્શ્વનાથ—આ મંદિર લાવનગર-
નિવાસી શેઠ કુવંજી લાપાએ સ. ૧૮૧૫ માં બંધાવેલું છે.

(૭) નવીન મનોહર દહેરી—આ દહેરી પાટણનિવાસી
શેઠ ખનાલાલ પૂજ્યદેવ કોટાવાળાએ રૂ. ૪૨૦૦૦ લગભગ
ખર્ચ કરી બંધાવી છે. આ દહેરી અરસમય છે.

(૮) ધર્મનાથનું મંદિર—આ મંદિર અદારમા
અંકાનું છે.

(૯) ચંદ્રપ્રભુનું મંદિર—આ મંદિર સં. ૧૬૮૩માં
હીરગાંધીએ બંધાવી આચાર્યશ્રી કલ્યાણમાગરસૂરના હાથે
પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. હીરગાંધીએ કુલ ૫૫૫ બાંધાવેલું છે, લેખ
પણ છે. હીરગાંધી શત્રુંજયનો સઘ લઈને આવેલ હતા તેનો
ઉલ્લેખ પણ મળે છે. આ ત્રણ ગારણાવાળું મંદિર કહેવાય છે.

(૧૦) પાર્શ્વનાથનું મંદિર—કોટાવાળા પાનાચંદ
ઉત્તમચંદનું સ. ૧૯૦૩ માં બંધાવેલું મંદિર છે.

(૧૧) જગતશેઠનું મંદિર—મુર્તિદાણાદના પ્રસિદ્ધ
જગતશેઠ જેવું કરોડો રૂપીઆ સરકારને આપ્યા હતા એટલું
જ નહિ પણ જેણે કરોડોનો વહીવટ કરી જગતશેઠનું ગિરુદ
મેળવ્યું હતું તેમનું આ શ્રી સુમતિનાથનું મંદિર છે.

(૧૨) શાંતિનાથનું મંદિર—સં. ૧૬૭૮ માં
જામનગરના મંત્રીઓ વર્ધમાન અને પદ્મગિહે બંધાવ્યું છે.

(૧૩) સહસ્રકૃષ્ણ પાર્શ્વનાથનું મંદિર—
આ હાલ સૂર્યકુંડના ઉડાની કિનારી પર આવેલું છે.

(૧૪) કુમારપાળનું મંદિર—આ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનો વિહાર મહારાજ કુમારપાળે બંધાવેલ છે. ધુમટ-માં કુમારપાળના જીવનના જુદા જુદા દૃશ્યો ત્યાં જ આલેખવામાં આવ્યાં છે. આ મંદિર કલિસાલમર્વન શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના ઉપદેશથી બંધાવવામાં આવ્યું હતું. ચંદ્રરાજ કુકડો મટીને પુનઃ મનુષ્યત્વ પામ્યો હતો એવા જળના પ્રભાવવાળા અમલ સૂર્યકુંડના ઉપર આ મંદિર બંધાવ્યાનું કહેવાય છે.

આ વિમળવસદિમા એક વનરાજ મહારાજનું મંદિર છે તેમ નીચેના ઉલ્લેખ ઉપરથી જણાય છે, પણ તે મંદિર કયું તે જાણવામાં આવતું નથી, પણ તે હોવાનો સંભવ ધણો છે.

કુમાર નરિંદે કરાવિયો વિસરામી રે,

ધન ખરચી સાર વિહાર શિર નામી રે.

ભાવન શિખરે વંદિયે વિસરામી રે,

ત્રિહું તેર (૭૩) જિન પરિવાર શિર નામી રે.

વલિ વનરાજ દહેર વિસરામી રે,

પ્રતિમા વંદું સાત શિર નામી રે.

જમણા હાથ તરફનાં મંદિરો—

વાઘજી પોળના જમણા હાથ તરફ પહેલી દ્રંક શેઠ નરશી દેશવજીની આવે છે.

(૧૫) પચતીર્થી મંદિર—આ મંદિરમાં આગળ સમવમરન, ડાબા હાથે સમેતશિખર, જમણા હાથે મેરુ-

પર્વત અને મૂળનાયકનું મંદિર તથા અષ્ટાપદ એમ પચ-
તીર્થી શેઠ કેશવજી નાયકે સં ૧૬૦૮ માં બાંધાવ્યું છે.

(૧૬) પુડરીકજીનું મંદિર-પંચતીર્થી મંદિરની
સામે એક નાના દહેરામાં પુડરીકજી છે આ એ દહેરાને
નવમી તથા દશમી દૂક કહે છે આ દૂકમાં અડસઠ નાની
દહેરીઓ છે

(૧૭) પદ્મપ્રભુનું મંદિર-આ મંદિર રાધનપુર-
વાળા મસાલીઆનું બાંધાવેલું છે.

(૧૮) કવડ જક્ષ-શ્રી ચક્રકેશ્વરી માતાના મંદિર
સામે તીર્થઅધિષ્ઠાયક કવડ જક્ષ (કર્પકેશ્વરી)ની કુંદર
મૂર્તિ છે ભાવનગરવાળા શેઠ અમરચંદ જસરાજ વહોળાએ
છત્રોવાળી દર્શનીય દહેરી બનાવી છે.

(૧૯) મહાવીરસ્વામીનું મંદિર-આ દહેરાસર
શ્રી શાંતિનાથજીના મંદિર સામે જિઆ પરસાળ ઉપર મહા-
વીરસ્વામીના સમવસરણવાળું ત્રિગડાગઢનું સં ૧૭૮૮ માં
સુરતવાળા સોમચંદ કલ્યાણચંદે બાંધાવ્યું છે

(૨૦) અમીજરા પાર્શ્વનાથ-આ મંદિર સં.
૧૭૬૧ માં લડારીનું બાંધાવેલું બીજું મંદિર છે

(૨૧) ચંદ્રપ્રભુનું મંદિર-આ મંદિર શા. પ્રેમજી
સ્તનજીનું સં. ૧૭૮૮ માં બાંધાવેલું છે.

(૨૨) સમવનાથનું મંદિર-આ બોગવશાવાળાનું
બાંધાવેલું છે

(૨૩) રસણીય મંદિર-શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું આ મંદિર મુંદર જે દહેરી જેવું દેખાતું હોવાથી ભાગ્યે જ આપણું ધ્યાન ખેંચાય છે. આ દહેરાસરમાં જે મુંદર કળા-મય હાથીઓ ભેવા લાયક છે. એક બીંતમાં નંદીશ્વર દ્વીપ તથા બીજી ગાંત્રી અષ્ટપદ આરસમાં બહુ મુંદર કારીગરીથી બારેલા શોભે છે.

(૨૪) ચંદ્રપ્રભુનું મંદિર-પાટણવાળા કુંગરશી મીઠાચંદ તાપાચંદ સ. ૧૮૬૬ માં બંધાવેલું છે.

(૨૫) સલાવનાથનું મંદિર-સુરતવાળા કેશરીચંદ વડોરાનું બંધાવેલું છે.

(૨૬) અજિતનાથનું મંદિર-પાટણવાળા મીઠાચંદ તાપાચંદનું બીજું દહેરું છે.

(૨૭) પાર્શ્વનાથનું મંદિર-જવણચંદ શેઠે સં. ૧૭૬૧ માં બંધાવ્યું છે.

(૨૮) રૂપસદેવનું મંદિર-શા. જવેરભાઈ નાનજીનું સંવત ૧૮૬૦ માં બંધાવેલું છે.

(૨૯) ધર્મનાથનું મંદિર-અમદાવાદવાળા નાના-ગાઈ માણેકભાઈ માણેકવાળાનું સં. ૧૮૬૦ બંધાવેલું છે.

(૩૦) મહાવીરસ્વામીનું મંદિર-ગોરખીવાળા પીતાબરદાસ પદમશીનું સં. ૧૮૬૪ માં બંધાવેલું છે.

(૩૧) સો સ્થંભનું મંદિર-આ શ્રી ચૌમુખજીના મંદિરના ઘડા ન્યંબો હોવાથી સો સ્થંભનું મંદિર કહેવાય

છે જ્ઞેષ્ઠપુત્રના મનોતમલ જયમલજીએ સં. ૧૬૮૬ માં
ગધાવેલું છે

(૩૨) ૩૫ભદ્રેવનું મંદિર—અમદાવાદવાળા માણેક-
ચંદ પાતાચ દની સ્ત્રી અદરનાઈએ સ. ૧૮૭૩ માં ગધાવ્યું છે

(૩૩) પદ્મપ્રભુનું મંદિર—શા કપુરચંદ પટવાનું
સં. ૧૮૬૦ માં ગધાવેલું આ દહેગસર તળીયાથી શિખર
સુધી ૮૬૦ આરસનું ગંધાવેલું છે.

(૩૪) ધનેશ્વરસૂરિ—આ મંદિરની પાને આગમની
નકશીદાર દહેરોમા શત્રુંજય મહાત્મ્યના કર્તા યુગપ્રધાન
શ્રી ધનેશ્વરસૂરિની મૂર્તિ બે શિષ્યો સાથે દર્શનીય છે

(૩૫) શ્રેયાંસનાથનું મંદિર—જામનગરવાળાનું
સં. ૧૬૭૫ માં ગધાવેલું આ મંદિર જૂનું છે. તેમાં મોટો
શિલાલેખ પણ છે.

(૩૬-૩૭) સંભવનાથનાં મંદિર બે—એક
અમદાવાદવાળાનું સં. ૧૬૮૨ માં ગધાવેલું છે. તથા એક
રીખવદાસ વેલજીનું ગધાવેલું છે

(૩૮) શ્રી રૂપભદ્રેવનું મંદિર—કપડવજવાળા
માણેક શેઠાણીનું આ મંદિર સુંદર છે તેમાં એક આરસના
છત્રી છે તથા મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ છે.

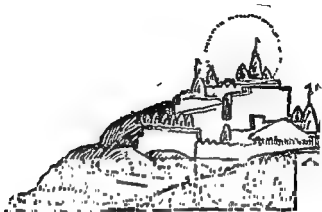
(૩૯) દિગમ્બરી મંદિર—દિગમ્બર લાઈઓને
માટે એક દહેરાસર ગંધાવેલું છે તે ગઢને લગતું આવેલું
છે. મોટું અને સુંદર છે.

કુમારપાળ મહારાજના મંદિર સામે લીંબડીના વૃક્ષ નીચે એક પાળીયો છે તે પાલીતાણાના ભાવસાર જીવાન વિક્રમશીનો છે, જેણે શત્રુજય ઉપર રહેના ને યાત્રાગુઓને ત્રાસ આપતા એક વાઘને મારી પોતાની જાતને સમર્પણ કરી છે. તે બહાદુર જીવાનને જોતા જશો.

સૂર્ય કુંડ—હાથીપોળની બાજુમાં એક લાંબી ગલીમાં ઘઘને સૂર્યકુંડ પાસે જવાય છે. એક વિશાળ, શાંત અને ઠંડક આપનાર છત્રીવાળા વિસામા પાસે સૂર્યકુંડ આવેલો છે. પાસેનો ભીમ કુંડ ઘણો વિશાળ અને પાણીથી છવોછલ બદલો છે, કિલ્લાની રાંગે બીજો બ્રહ્મા કુંડ, યાદુશ્વર કુંડ નામે કુંડ છે સૂર્ય કુંડ પાસે એક દહેરીમાં શિવલિંગ છે. કુમારપાળના દહેરાના ઉગમણા લાગને પછવાડે એક વિશાળ ટાંકું છે. આ ટાંકું અસલ સૂર્ય કુંડના છેડા ઉપર આવેલું દહેવાય છે. આ ટાંકાંમાંથી જળ લાવી વીર્યપતિ શ્રી આદીશ્વર ભગવાનને નંદવણ પૂજા કરવામાં આવે છે. આ કુંડનું જળ હંમેશા નિર્મળ રહે છે.

હાથી પોળ—મોટા કદના રંગીન હાથી મનોહર લાગે છે. જાંને બાજુ હાથી ઉપર દીવાલમાં જે ગોળલા કાચના બારણાંવાળાં છે. તેમાં પ્રતિમાગુઓ દર્શન કરવા લાયક છે કિલ્લાની ભાંતે ૧૯૩૯ માં ત્રીસ-ચાલોસ હજાર યાત્રાગુઓનો સમૂહ થઈ જવાથી એક બીજું મોટું બારણું મૂકવામાં આવ્યું છે.

હાથીપોળમાં પેસનાં એક તરફ ચોટી પહેરા અને બીજી તરફ માગીઓને ફૂલ લગાવે બેસવાનો મોટો આટલો છે.

તીર્થાધિરાજનો દરબાર

હાથી પોળમા હાખલ ઘતાં ટંકની મધ્યમાં બાબુ, ગગનચુંબી, બિયા મનોહર શિખરોવાળુ, ઘુમટોની હારમાળાથી સુશોભિત મોટું મંદિર મૂળનાયક તીર્થપતિ દાદાશ્રી આદીશ્વર ભગવાનનું નજરે પડે છે અને દૂરથી જ દાદાને પ્રણિપાત થાય છે

આ મુખ્ય મંદિર બાહક મંત્રીના સં. ૧૨૧૩ ના ચોદમા ઉદ્ધાર વખતે બધાવેયું તે છે. તેમાં પંદરમા તથા સોળમા સં ૧૫૮૭ ના ઉદ્ધારમાં ખાસ વિશેષ ફેરફાર થયો નથી. તેને વારંવાર સમરાવવામા આવ્યું છે પણ બાધણી હાયમ છે. ચોદમા ઉદ્ધારના મૂળનાયકની પ્રતિમા અલૌકિક અને અમરકારી છે પંદરમા ઉદ્ધાર વખતે પ્રતિમાછને ઉઠા-

ડવા પ્રયત્ન થયેલો પણ દાદા જીઠયા નહિ પણ તખ્તામાં
ગિરાજમાન ગદ્દા અધિષ્ઠાયકે મૂળનાયકની મૂર્તિ બદલવાની
આજ્ઞા ન આપી પૂર્વે આ મંદિર મોટું ગમારામાં ગંદરની
ભમતીવાળું હશે તે પરધર પામેના ખૂણામાંહેની પ્રતિમા
ઉપરથી નીકળે છે.

પરમા ઉદ્ધાર મમયે પ્રતિમાવાળા ખૂણાના ભાગમાં
આડી પાટ જડી ગમારાનો ફરતો ભાગ બંધ કરેલો લાગે છે

મુખ્ય મંદિરનો પુનરુદ્ધાર—અ. ૧૫૮૭ માં
કર્માચાર્યે શ્રી આનંદવિમલસૂરિનાસ દુષદેશથી શત્રુજય તીર્થ
ઉપરના મૂળ મંદિરનો ઉદ્ધાર કર્યો, પરંતુ બહુ જ પ્રાચીનતાને
લીધે થોડા જ સમયમાં મૂળ મંદિરમાં ઇર્ગુતા જણાવતા
બાસઠ વર્ષ પછી મં. ૧૬૪૬ માં જગદ્ગુરુ શ્રી હીરવિજય
સૂરીશ્વરના ઉપદેશથી ખંભાત ગંદરના મહાન ધનિક શાહ
તેજપાળ મોનીએ મુખ્ય મંદિરનો પુનરુદ્ધાર કરાવ્યો અને
શ્રી હીરવિજયસૂરિના પવિત્ર હાથે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

આ વિષેના શિલાલેખ મુખ્ય મંદિરના પૂર્વદ્વારના
રંગમંડપમાં એક સ્થંભ ઉપર આવેલો છે. શત્રુજયના
શિલાલેખોમાં આ સૌથી મોટો લેખ છે, તેમાં શ્રી હીરવિ-
જયમૂરિ અકળર બાદશાહના માનભર્યા નિમંત્રણથી રાજ-
ધાની દ્વાપુરમાં જઈને બાદશાહને ઉપદેશ આપી છ મહિના
હવડ્યા પગાવી, મૃત મનુષ્યોના ધનનો ત્યાગ કર્યો, જગ્યા
ચેરો બંધ કર્યો, શત્રુજય પર્વત જોનોને સ્વાધીન કર્યો, વગેરે
ઉલ્લેખ આવે છે વગી ઝોમવાળા વંશમાં આ શેઠના કુળમાં

તેજપાળ જોની તથા તેમની ધર્મપત્ની તેજળદેવે ગુરુના ઉપદેશથી ખભાતના સુપાર્શ્વનાથ તીર્થ કરતુ લલ્ય ચૈત્ય બનાવ્યું તથા શત્રુંજયનો મોટો સંઘ કાઢી લલ્ય રીતે પ્રતિષ્ઠા કરાવી

આ પ્રતિષ્ઠા સમયે ગુજરાત, મેવાડ, માગવાડ, દક્ષિણ અને મળવા આદિના હજારો યાત્રી આવ્યા હતા. તેમાં ૭૨ તો મોટા સંઘો હતા શ્રી હીંગવિજયમૂર્તિ સાથે એક હજાર તો માધુ હતા.

મંદિરની રચના બહુ જ મનોહર છે. ભૂતવથી શિખર સુધીની ઉંચાઈ પર હાથની છે ૧૨૪૫ ફુટો એના પર વિરાજમાન છે વિઘ્નરૂપી હાથીયોનો નાશ કરના માટે તત્પર એવા ૨૧ મિહો એ મંદિર ઉપર શોભી રહ્યા છે ચારે દિશાઓમા ચાર યોગીનીઓ અને દસ દિક્ષાલે સ્થાપેલા છે. એ મહાન મંદિરની ચારે બાજુએ ૭૨ દેવકુલિકાઓ છે. ૪ ગવાક્ષો, ૩૨ પૂતલીઓ અને ૩૨ તોત્તોધી આ મંદિરની શ્રેણી અલૌકિક દેખાય છે. વળી એ મંદિરમાં ૨૪ હાથીઓ અને બધા મળી ૭૪ સ્તંભો લાગેલા છે. આવું અનુપમ મંદિર સં. ૧૬૪૬ માં તેજપાલે તૈયાર કરાવ્યું અને તેનું 'નદિવર્દન' એવું નામ સ્થાપન કર્યું.

આ ચૈત્યના પુનરુદ્ધાર માટે તેજપાલે જે દ્રવ્ય ખર્ચ્યું તે જોઈ લોકો તેને કલ્પવૃક્ષની ઉપમા આપતા હતા

જગતના તારણહાર—દેશદેશાતમેથીહ બરો માર્ગ-લોથી આવતા યાત્રાળુઓ શ્રી આદીશ્વરદાદાની અનુપમ, લલ્ય,

તેજતેજના અબાર તથા અવૌકિક જ્યોતિર્મયી ચમત્કારી મૂર્તિના દર્શન કરી પોતાના આત્માને ધન્ય ધન્ય માને છે જીવનની સાર્થ-તા અનુભવે છે

આદીની મનોહર છત્રીમા દાદા ગિરાજ્યા છે પાસે નમિ-વિનમિ ઠાઉસગીઆ છે પૂજા માટે મુંદર પગથિયા કરવામા આંચા છે ગભારાને આદીના દરવાજાથી સુશોભિત ણનાવવામા આંચો છે

૨ ગમ ડપ વિરાજ અને મનોહર છે ગભારામા અને બહાર જુના જુદા ગોખમા પ્રતિમાજીઓ ગિરાજમાન છે દાદાની સામે દાથી ઉપર કમલદેવના માતાજી ગિરાજમાન છે તેની પાસે સુનદા તથા સુમગળાની મૂર્તિઓ છે ૨ ગ મ ડપ ૨ ૭ ણા હાયના બે ગોખમા શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીની ગનહર મૂર્તિઓ છે.

દાદાના દર્શન કરના હૃદય નાચી ઊઠે છે આત્મા પ્રકુલ્લે ગને છે જગતના સુખ-દુખો ભૂની જવાય છે ભાવનાઓ બલવતી ગને છે અને પ્રભુના ચરણમા સર્વસ્વ અર્પણ કરવાની ઊર્મિ જાગ્રત થાય છે- એવો તો અપૂર્વ આનંદ ઉભરાય છે કે દર્શન કરતા મન ધરાતુ નથી બહાર જવાતુ મન ચતુ નથી દોઈ સ્વર્ગભૂમિમા બેઠા દોઈએ તેવો ભાગ થાય છે યાત્રાજીઓની સખ્યા ઝોછી હોય ત્યારે દાદાની મૂર્તિ સામે ધ્યાન ધરીને આત્મશુદ્ધિ અને આત્મ-શાંતિનો અનુભવ લેવા જેવો છે

મુખ્ય મંદિરની બહાર બે કળામય હીરાજ્ઞિત દહે-
રીઓ છે પાટણનિવાસી શેઠ મોતીલાલ નહાનચંદ અને
શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદે ભરાવેલી છે.

ઉપર ચૌમુખજી અને બીજી અનેક પ્રતિમાજીઓ
જેવા લાયક છે.

૧ રથયાત્રાનો ચોક—દાદાનાં મંદિરના સુશોભિત
વિશાળ ચોકમાં આરસપહાણ પથરાવવાનું પહેલું કામ
ચુળિયાનિવાસી શેઠ સખારામ ફર્લસદાસે કરાવેલું. તેના
ઉપર છાયડા માટે ખંભાતવાળા શેઠ પોપટલાલ અમરચંદે
છત્રો કરાવી હતી પણ તે વાવાઝોડામાં પડી જવાથી તે
જગ્યાએ લોખંડની મજબૂત અને સુંદર છત્રો કાચથી
મઢેલી જેવામાં આવે છે.

આ વિશાળ ચોકમાં યાત્રાળુઓ આનંદની આરામ
લેવા બેસે છે. રથયાત્રા અહીં ઠાઠવામાં આવે છે. ઘણી ઉત્તમ
નકશીવાળો સોના ચાંદીનો રથ, સોના ચાંદીની પાલખી,
સોના ચાંદીનો ચેરાવત હાથી, સુંદર ગાડી, મોનાના મેર
આદિ બહુ મૂલ્યવાન વસ્તુઓ રથયાત્રા વખતે નીકળે છે
રથયાત્રાનો નકરો રૂં. રપા શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની
ચેલીને બરવો પડે છે

આ ચોકમાં એક સોના ચાંદીનું સિંહાસન રાખવામાં
આવ્યું છે. તેમાં આઠ માસ હમેશાં વિધવિધ રાગ રાગણી-
થી પૂજા ભજાવવામાં આવે છે.

દાદાની આખી ટુંકમાં આરસ આનંદ જ દેખાય છે. તેને માટે મહેમાણાવાળા ધર્મનિષ શેઠ વેણીચંદ સૂરચંદે દેશાવરોમાં ટીપ કરીને ભારે શ્રમપૂર્વક આ કાર્ય કરાવ્યું છે.

પ્રદક્ષિણા-મંદિરોનાં દર્શન—દાદાની ટુંકને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવાથોળધાં નાનાં મોટાં મંદિરો અને દહેરીઓની પ્રતિમાઓના દર્શન થાય છે ત્રણ પ્રદક્ષિણાનો અર્થ એ છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને આચરણની પ્રાપ્તિ કરી ભવનો મ્હેરો ટાળવો.

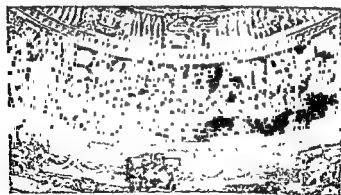
દાદાની અલોકિક પ્રતિમાના દર્શન કરી ગમારાનાં પ્રતિમાગૃહો તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીનાં દર્શન કરી મોટા દરવાજાની બહારની બાજુમાં આવેલ બે કાચની દહેરીઓમાંના સુંદર પ્રતિમાગૃહનાં દર્શન કરી દાદાના મંદિરગૃહ મધ્ય ભાગમાં શ્રી ચૌમુખજી અને આરે બાજુ કરતાં ગોળદાખામનાં પ્રતિમાગૃહો તથા જોનમસ્વામીનાં દર્શન કરી પ્રદક્ષિણાના નીચેના મંદિરોનાં દર્શન કરવાં જોઈએ.

સહસ્રકૃટનું મંદિર—આ દાદાનાં દહેરાસરની હામી બાજુનું પહેલું મંદિર છે. આશ્રાનિવાસી વર્ધમાનના પુત્ર માનમિંડુ આદિ પાંચ ભાઈઓએ પોતાના પિતાના વચનથી તેમના સ્મરણાર્થે આ સહસ્રકૃટનું મંદિર બંધાવ્યું. અને તેની ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજીએ સં. ૧૭૧૦ માં પ્રતિષ્ઠા કરવી.

આ મંદિરનાં દર્શન કરી આગળ જતાં દાદાનાં મંદિરની બહારની દહેરીઓના પ્રતિમાગૃહોનાં દર્શન કરી ત્રીજા મંદિરમાં આવ્યા.

ભાતીરાજુ' સહ્ય મંદિર

કુળામય શિલ્પ (નેમનાથનો ચોરી)

શ્રી તીર્થાંશ્રજ આદીશ્વર દાદાનુ મંદિર

રાયલ પાલક

સીમધર સ્વામીનુ મંદિર—દાદાના દહેરાની જમણી બાજુ શ્રી સીમધરસ્વામીનુ દહેરામર છે આ મંદિર વસ્તુપાળ તેજપાળે બંધાવ્યું છે આ મંદિરમા ચોસવાલોની કુળદેવી મચ્ચિકા દેવીની મૂર્તિ છે મં. ૧૩૭૧ માં દેશલશાના પુત્ર અમરાગાએ પન્વાર સહિત પોતાની કુળદેવી મચ્ચિકા દેવીની સ્થાપના કરેલી છે.

એ જ મંદિરમાં દેવીના ગોખલાની બાજુમાં સંઘની દેશલશાએ રાણા મહીપાલની મૂર્તિની સ્થાપના કરાવી છે. જે રાણાએ લગવાનની મૂર્તિઓ માટે પોતાની બાજુમાંથી ફલક પ્રેમપૂર્વક ભેટ આપ્યું હતું.

નવા આદીશ્વર—બીજી લખતીમા જતાં આ મંદિર પહેલું આવે છે દાદાના દહેરાની બીજી બાજુ વસ્તુપાળ તેજપાળનું બંધાવેલું દહેરામર છે તેમા મૂતવાળા નારાયણ સંઘવીએ ગયા સૈદામાં પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.

દાદાના મોટા મંદિરમા એક વખત વીજળી પડી શ્રી આદીશ્વર લગવાનની નામિકા જરા ખડિત થઇ હવે શુ કરવું તે વિચાર થઇ પડ્યો. બીજી પ્રતિમાજી સ્થાપન કરવા વિચાર કર્યો નવા આદીશ્વરનું લબ્ય મનોહર ગિગ લાવવામાં આવ્યું પણ ચમત્કાને દાદાની મૂર્તિ ઉત્થાપના જતાં 'મા' કાને અચાજ થયો. અધિષ્ઠાયકે રત્ન ન આપી ઉદ્ધાર મુખી નહિ ઉઠવાનું જણાવ્યો દાદાની પ્રતિમા કાયમ રાખવામાં આવી અને નવા આદીશ્વરને વસ્તુપાળના દહેરામાં

પધરાવવામા આગ્યા આ પ્રતિમા પણ જાહુજ વ્ય છે.
મોટા છે કાઉસગીયા તથા ચરણપાદુકા પણ સુદર છે

શ્રી નવા આદીશ્વરના મંદિરમા સામેના ગોખમા એક
ચુગલ છે તે સઘવી દેશજાઓ પોતાના વૃદ્ધ બ્રાતા મધ-
પતિ આગાધર અને તેમની સ્ત્રી રત્નશ્રીની મૂર્તિઓની
સ્થાપના કરી છે.

મેરુશિખર—અમદાવાદનીવાસી શેઠ માણેકલાલ
મનમુખજીના મધ વાગ્યા ત્યારે આરસનુ મેરુશિખર જાહુ
જીયું અને સુદર જાધાવ્યું છે

આગળ ચોમુખજીના મંદિરના દર્શન કરીએ

સમેતશિખરનુ મંદિર—આ મંદિરમા લોખંડના
સરીયાવાળી જાગી ચારે તરફ લીડીને જારણા મૂકેલા છે
અહીં સમેતશિખરનુ દ્રશ્ય સુદર છે

ગણુધર પગલાં—આ મંદિર મૂળનાયકના મંદિરની
જમણી જાગુ આવેલું છે તેમા ચોવીસ પ્રભુના ગણુધર
૧૪૫૨ ની પાદુકા જોડી પરમાળ ઉપર આપેલા છે ચોવીસ
તીર્થ કરના પણ પગલા છે.

આગળ જતા એક દહેરીમા સહસ્રકણ પાર્શ્વનાથની
જાહુ સુન્દર મૂર્તિ આવે છે.

કળામય દહેરી—આયાસોનિધિ, પ જાગ દેશોદ્ધારક
જીનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયાનદસૂરિ પ્રસિદ્ધનામ શ્રી આત્મા-

રામજી મહારાજની બહુ જ સુંદર કળામય આરસની દહેરી વચ્ચેના ચોકમા જુદી જ તરી આવે છે તેમાં શ્રી આત્મા-રામજી મહારાજની સુંદર મૂર્તિ છે. પંજળના શ્રી સંઘ તથા શ્રી આત્માનંદ જોનસલા લાવનગર તરફથી એ કળામય દહેરીની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે.

પાંચ લાયાનું મંદિર—આ મંદિર ઉત્તર-નિવાસી પાંચ ભાઈઓએ બાંધવું હોવાથી પાંચ લાયાનું મંદિર કહેવાય છે. તેમાં શ્રી સંભવાયની મૂર્તિ બહુ સુંદર છે.

બાજરીયાનું મંદિર—આ મંદિર સં. ૧૬૧૫ માં બાંધાયેલું છે તેમાં આરસના સુંદર ગોખલાઓ છે. આગળ જતા શ્રી નેમનાથની શ્યામ ચમત્કારી મૂર્તિ બહુ જ સુંદર છે બાજુની દહેરીમાં સંપ્રતિરાજના વખતના શ્રી આદીશ્વર ભગવાનની પ્રાચીન પ્રતિમા છે.

વીશ વિહરમાનનું મંદિર—આ દહેરામાં વર્તમાન ચાવીશી તથા વીશ વિહરમાન પ્રભુતા સુંદર નવીન ચિત્રો છે. આ દહેરામાં ખડિત બિંબોનું લોયરું છે. આ દહેરાને મૂળાશાના મંડપવાળું દહેરાસર કહે છે.

અષ્ટાષ્ટનું મંદિર—આ મંદિર છસો વર્ષ પહેલાંનું જણાય છે ચારે દિશામાં બે, દસ. આઠ અને ચાર એ પ્રમાણુ સમનાસાવાળા બિંબો છે આ મંદિરમાં વીણા વગાડવામાં તદ્દીન સવણની અને નૃત્ય કરતી મદોદરીની સુંદર મૂર્તિઓ છે. તાપમે અને લલિતવૃંત ગૌતમસ્વામીની

મૂર્તિ પશુ અહીં છે. આ મંદિરમાં છસો વર્ષ પહેલાં માધુ મુનિરાજ દેવા હશે તેની યાદ આપતી એક મુનિની મૂર્તિ મંદિરમાં જતાં જમણા હાથે ઉભેલી છે. ઠાઠો કેમ રાખે, ચોળપટ્ટો કેટલો મુઠ્ઠી પહેરાય, ઓઘો કેમ રખાય તથા મુહપત્તિ કયા હાથમાં રાખતી વગેરે સુંદર રીતે ગત, બધું છે. સં. ૧૭૮૩ માં આ મૂર્તિ ધરેલી જણાય છે.

અહીંથી પવિત્ર રાયણને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી દાદાના પગલાંના દર્શન કરવા.

રાયણ પગલાં—આદીશ્વર દાદાના પગલાંનું સ્થાન પવિત્ર ગણાય છે. અહીં શ્રી ભરત મહારાજને બરાવેલ મહિન્ય પગની બલોદિત પ્રતિમાજી રાયણના વૃદ્ધ નીચે લંડાર્યા છે તે સ્થાનને કોટિ કોટિ વંદણા. આદીશ્વર દાદાનાં પગલાં કરમાણાએ સં ૧૫૮૭ માં પધરાવેલાં છે. આરસની કમાનદાર નકશીવાળી સુંદર દહેરીમાં ઉપર આદીશ્વર લગવાનની મનોહર સુવર્ણમય આકર્ષક મૂર્તિ છે. નીચે ગિરનાર, સમેતશિખર અને આણનાં દૃશ્યો પણ સુંદર છે. અહીં દહેરીની પાસે સર્પ—મયૂરની આકૃતિઓ છે જેનો પણ ઉદ્ધાર થયો છે.

ચીમુખજી-ગંધારીયાનું મંદિર—આ મંદિર છેલ્લી લખતિના છેટે પુંડરીકજી જતાં આવે છે. સં. ૧૬૨૦ ના કાર્તિક શુદ્ધ ૨ ના દિવસે એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા ગંધાર-
 ૧૧ નિવાસી શા રામજી વર્ધમાન તથા પોતાના બાઇઓ વગેરે

કુટુંબ સાથે તપગચ્છાચાર્ય શ્રી વિજયનંદસૂરિ
 દીરવિજયસૂરિના ઉપદેશથી ઠરાવો છે મૂળનાનક શ્રી સાગ
 નાથજી છે આ મદિગની પાનેની દહેરીમારજ જિતની માતા
 જિતનનાનને પોતાનો પાસે વધતે ઊમેનો દેખાય છે

પુડરીકે ગણુધરનુ મદિગ—ઢાઢાના દહેરાની મામે
 શ્રી પુડગીશ્વામીનુ મનોહર મદિર છે ચોઠ કરમાશાએ
 ગ ૧૫૮૭ ગાળધાવેન છે ગમારામા રૂપાલી જાગીવાળા
 કમાડ છે આ મદિરમા ડાગાજારની જીવાનમા કુટુંબના
 ભવકથા, મળદેરી માતાના સ્વરૂપ, મડીપાળનુ પગક્રમ
 તથા મડીપાળને ચૂરજકુડના જળથી ઢાઢ કેમ મચ્યો તે
 પ્રસંગે દિશાકુમારીની ભક્તિ અને રાજા રિવિકનના સાત
 ભવની ઢથાના બોધક દરજો ચિત્રામધુમા આશ્ચર્ય રાતે રજૂ
 કરવામા આવ્યા છે.

તત્તપેળમા રાયચ પગવાની ઉત્તર ઢિગામા માવેલી
 જુની જુની દહેરીઓમા ઢગલદેવ ભગવાન તથા ભગવાન
 બધી, નમિ-વિગ્મી તેમજ પ્રાણી અને સુદરીની સુદર
 મૂર્તિઓ છે અહીં ચોઠ રતાનુ અંક સુદર મદિર છે.
 ભમતિમા પુડરીકશ્વામીની જાળુમા શ્રી નેમરાય ભગવાનની
 અમરદારિત અનોકિડ મૂર્તિ છે. તેની જાળુની દહેરીમા અપ્રતિ
 રાજના અમયની સુદર મૂર્તિ છે ચામુખજીના મદિગની
 જાળુમા નડાવા જના જમણા હાથે એક જાળમા પૂર્વાચાર્યોની
 સુદર મૂર્તિઓ છે તેમા મુનિ દેવસૂરિ, વિજયસિ સૂરિ તથા
 ઉચ્ચદેવસૂરિની મૂર્તિઓ છે

મંદિરોનું નગર

નવ ટૂંક

આજે આપણે નવ ટૂંકનાં કથાને જઈએ. હનુમાનદ્વારથી
 ૧ ટૂંકનો રસ્તો જુદો પડે છે. થોડુંક ચઢતાં નવ ટૂંકનો
 ૨ આવે છે ત્રીજી પહેલા અંગારશા પીરની કળર
 ૩ વે છે. મુસલમાન જાદુશાહોની સૌરાષ્ટ્રની ચઢાઈએ
 ૪ ટુંજય મુધી ન આવે, તે દીર્ઘદૃષ્ટિએ આ કળર રાજવામાં
 ૫ વી હોય તેમ લાગે છે. હંતકથા તો એવી છે કે શાહ-
 ૬ ને ગોરીના મમથમાં અંગારશા નામના પીરમહમદ
 ૭ બીજા નામ હોજી હતું તે વાણદાર હતો તેના મરણ
 ૮ થી તેની અવગતિ થવાથી તેના આત્માની શાંતિ માટે
 ૯ કળર કસ્વામાં આવી.

ખરતરવસી (૧)

ચૌમુખજીની દૂંકમાં જતાં સૌથી પહેલાં ખરતરવસી આવે છે દરવાજા સામે શેઠ નરશી કેશવજીના સ્મરણાર્થે એક સુંદર કુડ બંધાવવામાં આવ્યો છે તે બંધાવવામાં તેમના મુનિમ વલ્લભજીભાઈએ સારી મહેનત લીધી હોવાથી તેને વલ્લભકુડનું નામ આપવામાં આવ્યું છે

નરસી કેશવજીની દૂંક

ખરતરવસીમાં પ્રવેશતાં જમણા હાથે કચ્છી શેઠ નરશી કેશવજીની દૂંક આવે છે તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૨૧ માં કરવામા આવી હતી પણ મુહૂર્ત ધરાગર ન હોવાથી એકઠા થયેલા યાત્રાળુઓમાં તેમજ ગામમાં ઘણાં મરણ થયાં હતાં યજ્ઞોને ગાળવા સરપણ પણ ખૂટી પડેલું. શેઠ નરશી કેશવજીએ પાલીતાણા પાજરાપોળને દેવામાંથી મુક્ત કરી હતી.

અભિનંદન-મંદિર—આ મંદિરમાં અભિનંદન-સ્વામીની મૂર્તિ છે. યક્ષ-યક્ષિણીની મૂર્તિઓ સુંદર છે ઉપરના ભાગમાં ત્રણ ચૌમુખજી છે ઉપરના રંગમંડપમાં દેવી-ઓનો રાસ અને ભગવાનનાં સમોસરણની રચના અને દેવ દેવીઓ વિવિધ વાહનો લઈને આવતાં જોવાતું દ્રશ્ય સુંદર છે. આસપાસ દહેરીઓમાં, ખીજ દહેરીમાં મુખડનો પ્રતિમાજી છે, તે ઉપર ચાંદીનું જોણું મઢેલું છે.

મંદિરોનું નગર

નવ દૂંક

આજે આપણે નવ દૂંકનાં દર્શન જઈએ. હતુમાનદ્વારથી નવ દૂંકનો રસ્તો જુદો પડે છે. થોડુંક ચઢતાં નવ દૂંકનો કોટ આવે છે. સૌથી પહેલાં અંગારશા પીરની કળર આવે છે. મુસલમાન જાદુશાહોની સૌરાષ્ટ્રની ચઢાઈએ શત્રુજય મુધી ન આવે, તે દીર્ઘદૃષ્ટિએ આ કળર રાખવામાં આવી હોય તેમ લાગે છે. કંતકથા તો એવી છે કે શાહ-જુહોન ગોરીના સમયમાં અંગારશા નામના પીરમહમદ જેનું બીજું નામ હોજો હતુ તે આવુઠાર હતો. તેના મરણ પછી તેની અવગતિ થવાથી તેના આત્માની શાંતિ માટે તેની કળર કરવામાં આવી.

ખરતરવસી (૧)

ચોમુખજીની દૂકમાં જતાં સોથી પહેલા ખરતરવસી આવે છે દરવાજા સામે શેઠ નરસી કેશવજીના સ્મરણાર્થે એક સુંદર કુડ બધાવવામાં આવ્યો છે તે બાંધાવવામાં તેમના મુનિમ વલ્લભજીલાઈએ સારી મહેનત લીધી હોવાથી તેને વલ્લભકુંડનું નામ આપવામાં આવ્યું છે

નરસી કેશવજીની દૂક

ખરતરવસીમાં પ્રવેશતાં જમણા હાથે ઠચી શેઠ નરસી કેશવજીની દૂક આવે છે તેનો પ્રતિષ્ઠા સં ૧૬૨૧ માં કરવામાં આવી હતી પણ મુહૂર્ત ધરાગર ન હોવાથી એકઠા વયેલા યાત્રાળુઓમાં તેમજ ગામમાં ઘણા મરણ થયાં હતાં શબોને બાળવા મરણ પછી ખૂટી પડેલું. શેઠ નરસી કેશવજીએ પાલીતાણા પાજરાપોળને દેવામાંથી મુક્ત કરી હતી

અભિનંદન-મંદિર—આ મંદિરમાં અભિનંદન-સ્વામીની મૂર્તિ છે. યક્ષ-યક્ષિણીની મૂર્તિઓ સુંદર છે ઉપરના ભાગમાં ત્રણ ચોમુખજી છે ઉપરના રંગમંડપમાં દેવી-ઓનો ગસ અને ભગવાનનાં સમોસરણુની રચના અને દેવ દેવીઓ વિવિધ વાહનો લઈને આવતાં જોવાનું દ્રશ્ય સુંદર છે. આસપાસ દહેરીઓમાં, ખીજ દહેરીમાં મુખડનો પ્રતિમાજી છે, તે ઉપર આંદીનું ખોળું મહેલુ છે.

અરતગવમીનાં દહેગાં—

(૧) શાંતિનાથ—આ દહેગમઝ ઘણુ પ્રાચીન છે
અપ્રતિગતનુષ્ઠાણાવેશમનાય છે છુર્ણદામ વારવાઝ થતું
રોય તમ લગ છે જીતોમાવિધવિધ ચિત્રોના ચિત્રામણ છે

(૨) મઝેવી માતા—જાલુમા મઝેવી માતાનું
નાનકુ નદિર છે - ૧ દોરૂ પણ જીનું છે, મઝેવી માતા
હાથો ૧૦૦ િલજેલા છે, મૂર્તિ જહુજ આર્યક છે

(૩) ચદ્ર પ્રભુ—ચેઠ નગીનાથાએ સ ૧૬૦૩ મા
જાધાવેલુ છે ચેઠ ગેલાણીની મૂર્તિઓ છે

(૪) ધર્મનાથ—ચેઠ દેવશી પુત્રગી મામતનું મ દિર
છે ઉપર ૨ ગાગીના વર્તમાન આનીશીના ચોપીગ ભગવાનની
પ્રતિમાદેવા ૭ મધ્યના ચોમુખજ છે

(૫) કુથુનાથ—ધર્મનાથનો જાલુમા છે

(૬) અજિતનાથ—અજિતનાથભગવાનનું મ દિર છે

(૭) ચદ્ર પ્રભુ—ચદ્ર પ્રભુનું મ દિર છે.

(૮) કેપમદેવ—મુર્ચિદાગાદવાળા જાણુ ૪ દ્રથ દહી
નહાવજદહી સં ૧૮૮૧ મા જાધાવેલુ છે

(૯) ચોમુખજ—ચોમુખજનું મ દિર છે, જેમાં
પગેણા તાંક ઘાડી મૂર્તિઓ છે

(૧૦) સુમતિનાથ—મુર્ચિદાગાદવાળા જાણુ હરખ-
ચદહી સં ૧૮૮૩ મા જાધાવેલુ મ દિર છે

(૧૧) સ્વભવનાથ—જાણુ પ્રતાપગિરિ દુગ્ગડનુ
અ ૧૮૮૧ માં બાધાવેલું છે

(૧૨) ઉપભદ્રેવ—જાણુમા શ્રી કપલદેવનુ મંદિર છે.

ચોમુખ દૂક યા સવાસોમની દૂક (૨)

આ દૂકના બે વિભાગો છે બહારના વિભાગને ખર-
તર-વગી અને અંદરના વિભાગને ચતુષ્-વગી કહે છે
આ દૂક પર્વતના જિંચામા જિયા ભગ ઉપર બની છે
પચીસ-ત્રીસ માર્ગલના દ્વંદ્વરના પ્રદેશથી આ દૂકના શિખરો
દેખાય છે અને હજારો-લાખો ભાવિકો એ ગરવા ગિરિવરને
વદના કર છે આને મવા સોમાની દૂક પણ કહે છે

આ દૂકના મધ્ય ભાગમા શ્રી આદિનાથ ભગવાનનો
ચતુર્મુખ પ્રાગાદ છે જેની લંબાઈ ૬૨ ફુટ અને પહોળાઈ
૫૭ ફુટ છે તેનું શિખર ૯૬ ફુટ જિંચુ છે મંદિરની
દ્વરગમા લીલા, શ્વેત તથા ભૂરા રંગના સુંદર મહેમરમરના
દુકડા જોવા છે ગભાગમા બે ફુટ જિયા અને બાર ફુટ
લાંબા અને તેટલા જ પહોળા શ્વેત આગમના સિંહાસન
ઉપર ૧૦ ફુટ જિયા શ્રી આદીશ્વર ભગવાનની ૪ મનોહર
ભગ્ય મૂર્તિઓ છે.

મીંગત ઇં અહમદિમા જણાવ્યા પ્રમાણે આ મંદિરો-
મા ૪૮ લાખ રૂપીઆનો ખર્ચ થયો છે ૮૪૦૦૦ રૂપી
તો માત્ર દોરડા જ થયા હતા

મુખ્ય મંદિરની લવ્યતા અનુપમ છે. મુખ્ય મંદિરના રંગમંડપના ૧૨ સ્થલો ઉપર ચોવીસ દેવીઓનાં મનોહર ચિત્રો છે. દેવીઓ વાહનો સહિત કળામય રીતે આલેખેલી જણાય છે. શત્રુજય ઉપર આ ચિત્રામણ આકર્ષક ગણાય છે. ગભારાની પામેના એક ગોખમા પદ્માવતીની નાની મૂર્તિ છે. રંગમંડપના એક ખૂણામાં લક્ષ્મીજીની બીજી જ સુદર ભાવવાદી મૂર્તિ છે. મંદિરના બહારના ભાગની કોરણી પણ સુદર છે.

(૧) રૂપભદ્રેવતું મુખ્ય મંદિર—મં. ૧૬૭૫ માં શેઠ મવા સોમજીના નામથી બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.

(૨) પુંડરીકસ્વામી—સં. ૧૬૭૫ માં શેઠ સવા સોમજીએ બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.

(૩) શાંતિનાથ—(૪) શાંતિનાથ આ બન્ને મંદિર શેઠ મુંદગદાસ ગતનજીના બંધાવેલ છે.

(૫) પાર્શ્વનાથ—સં. ૧૬૭૫ નું બીમજી સોમજીનું મંદિર છે. આ મંદિરમાં ત્રણ ચોવીસીની મૂર્તિઓ એક એક પટમા જડેલી છે.

(૬) સીમંધરસ્વામી—સં. ૧૭૮૪ માં અમદાવાદ-વાળા દરમયંદ હીરાચંદનું બંધાવેલું છે.

(૭) અગ્નિનાથ—આ મંદિરમાં ભગવાનની બાજુમાં બે દેવીઓની મૂર્તિઓ બાદુ જ મનોહર છે, જેનો યાત્રાળુઓને

ખ્યાલ નથી. વળી ગૌતમસ્વામી તથા નેમપ્રભસૂરિની મૂર્તિઓ છે. આ મંદિર અમદાવાદવાળા લાલુશાળી કમળશી સેનાનું બંધાવેલું છે.

(૮) આદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર છે.

(૯) શાંતિનાથ, (૧૦) પાર્શ્વનાથ (૧૧) રાયણ અને ગણેશ્વર પગલાં છે.

છીપાવસી (૨)

આ ટુંક ઘણી નાની છે સં. ૧૭૬૧ માં ભાવસાર (છીપા) ભાઈઓએ બંધાવી છે તેમાં ત્રણ દહેરાં અને ચાર દહેરાંઓ છે.

(૧) નકપભદ્રેશ્વરનું મંદિર—આ મંદિરના ગભરાની બહારની ઠોંગણી બહુ સુંદર છે.

(૨) શ્રી ટ્રેયાંસનાથનું મંદિર—આ દહેરાસર સ કરવસીના ગઢ બેઠે આવેલ છે.

(૩) શ્રી નેમનાથનું મંદિર—આ હરખચંદ શીવચંદ સં. ૧૭૬૪ માં બંધાવ્યું છે.

ચમત્કારી દહેરાંઓ.—

(૪-૫) શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથની

દહેરાંઓ—કહેવાય છે કે આ બન્ને દહેરાંઓ માગમામે હતી ગુગપ્રધાન નંદિપેશ્વર મહારાજે ચૈત્ય

વંદન કરતાં પૂઠ પડતી હોવાના કારણે, અજિતશાન્તિ સ્તંભને
ખનાવ્યું. તે પૂર્ણ થતાં બન્ને હહેરીઓ જોડાજોડ થઈ ગઈ.
આગે પણ તે વિદ્યમાન છે.

(૨) સુપાર્શ્વનાથ—મુખ્ય મંદિરની સામેના મંદિરમાં
સુપાર્શ્વ પ્રભુની પ્રતિમા છે.

સાકરવસી (૪)

અમદાવાદવાળા શેઠ સાકરચંદ પ્રેમચંદ સં. ૧૮૬૩માં
ટંક બધાનો ને પ્રતિષ્ઠા કરી સાકરવસી નામ રાખ્યું છે.
ટંકને ફરતો કેાટ છે. તેમાં ૪ હહેરાં ને ૨૧ હહેરીઓ છે.

(૧) ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ—આ મુખ્ય મંદિર
બહુજ સુંદર છે. પંચધાતુના મોટા મનોહર ગિંબ શ્રી ચિંતા-
મણી પાર્શ્વનાથના છે. બે બાજુઓ સ્ફટિક રત્નના સાથીયા
છે. આ મંદિરમાં શેઠ-શેઠાણીના બે ગોખજા છે.

મૂર્તિઓ સુદર આકૃતિવાળી શોભે છે બાબુના ગોખમાં
માતા કુંતાની મૂર્તિ છે અને તેની સામેના ગોખમાં સતી
દ્રૌપદીની મૂર્તિ છે

પાછળ બીજી સહસ્રદૂતનું મંદિર છે. તે સ ૧૮૬૦માં
સુરતવાળા મૂળચંદ મયાલાઈ બાવચંદે બધાંયુ છે તેમાં
પ્રતિમા ૧૦૨૪ સહસ્રદૂતની છે બાબુમાં ચૌદ રાજલોક
યુરુષાકારે આરસના મનોહર છે બીજી બાજુ સમોસરણ
તથા સિદ્ધચક્રની ચતુષ્ પદ સુદર છે તેમાં ૧૭૦ તીર્થ કરનો
પટ છે બહાગના વિભાગમાં ધનુર્ધારી મૂર્તિઓ રામ, લક્ષ્મણ,
સીતા, હનુમાન, રામચંદ્ર, કૌશલ્યા, કૈકેયી, ભરત, હનુમાન, રામચંદ્ર
આદિની જૂની મૂર્તિઓ છે

ઉજ્જમકુંઠની ટૂંક-નંદીશ્વરદ્વીપ (૫)

શ્રી ઉજ્જમબાઈ તે અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ નગરશેઠ
પ્રેમાભાઈના કુંઠ થાય છે આ ટૂંકમાં નંદીશ્વરદ્વીપની મનોહર
રચના હોવાથી આ ટૂંક નંદીશ્વરના નામથી ઓળખાય છે

આ મંદિરમાં સુંદર નકશીવાળી પથરની જાગીવાળા
કિલ્લામાં પર ચોમુખની રચના કરી છે બાવન શૃંગ જુદા
જુદા ગિરિપર્વતોથી ઓળખાય છે આ રચનાવાળા ચોમુખના
સમૂહને નંદીશ્વરદ્વીપ કહે છે

શ્રી ઉજ્જમકુંઠે અમદાવાદમાં અષ્ટાપદના દહેરામાં પણ
નંદીશ્વરની રચના કરાવી છે અમદાવાદમાં અને પાલીપુણામાં
તેમના નામની બે ધર્મશાળાઓ છે

(૧) નંદીશ્વર દ્વીપ—સં. ૧૮૬૩ માં શેઠાણી ઉજમખાઈએ જાધાબુ છે

(૨) કુશુનાથ—સં. ૧૮૪૩ માં ડાહ્યાભાઈ શેઠે જાધાબુ છે

(૩) શાંતિનાથ—ઝાહેન પરાસનગરેને જાધાબુ છે આ મહિરોમા ગોત્રદેવીની મૂર્તિઓ છે

હીમવત્સી (૬)

હીમાભાઈ શેઠે પોતાના પિતા વખતથી જ શેઠની હાથે તીર્થનાં વહીવટ સંભાળ્યો હતો. તેમણે પોતાને વ્યાપાર સુબંધ, કલકત્તા, રતલામ, વડોદરા, ભાવનગર, વડવાણ, પાલીતાણા, નવાનગર, ધોળકા, પાલનપુર, શિરોહી આદિ ઘણી જગ્યાઓમાં વધાર્યો હતો.

તે એવા બાહોશ ને ધુલિશાલી હતા કે મોટા રાજ્યો વચ્ચેનાં વિશ્લેષોને ફર કરી આપતા મહારાજોનાં મતભેદ તે ફર કરતા અને બ્રીટીશ સત્તાનાં તે સલાહકાર હતા અને તેમની પ્રતિષ્ઠા રાજા મહારાજાઓમાં પણ ઘણી મારી હતી ત્યારે તે બહાર નીકળતા ત્યારે છડીદાર આગળ ચાલતો અને તેમને નગરશેઠનું કાયમનું માન હતું ઉપરાંત જુલ્લા કોર્ટમાં જુરશીનો હકક હતો.

અમદાવાદમાં હીમાભાઈ ઇન્ડીટ્યુટ,
કન્યાશાળા, હોસ્પીટલ, વર્નાકુલ વટી,
સેમનો આગળ પડતો હિન્દુ

શ્રી વિજયહીરસૂરોશ્વરજીની વિદ્વત્તા અને ચમત્કાર-
શક્તિની પ્રશંસા સાંભળી મોગલ બાદશાહ અકબરે જેન
તીર્થેના મોગલો યાવત્ય દ્રવિષાકૃષ્ણે, હ મેળને માટે કરી
આપ્યો. સૂરિજીએ અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ નગરશેઠ શાન્તિ-
દાસ શેઠને તે કરમાનો અને તીર્થરક્ષાની જવાબદારી સોંપી.

શાન્તિદાસ શેઠના પૌત્રના પૌત્ર નગરશેઠ હીમાભાઈએ
સં. ૧૮૮૨ માં આ વિશાળ ટૂંક જાંધાવીને સં. ૧૮૮૬ માં
મૂળ હોરામગની પ્રતિષ્ઠા આચાર્ય શ્રી શાતિસાગરસૂરિના
નેતૃત્વ નીચે કરાવી.

(૧) અજિતનાથનું મંદિર—સ. ૧૮૮૨ માં શેઠ
હીમાભાઈ વખતચ દ ખુશાલચ દે જાંધાબુ. સં. ૧૮૮૬ માં
પ્રતિષ્ઠા કરાવી આ મંદિરમાં વખતચ દ શેઠ અને જીજીબાઈતી
મૂર્તિઓ છે.

(૨) પુકરીકસ્વામી—આ મંદિર પણ શેઠ હીમા
ભાઈએ જાંધાવી સાથે જ પ્રતિષ્ઠા કરી.

(૩) ચૌમુખજીનું મંદિર—શેઠ સાકરચ દ પ્રેમ-
ચ દે સં. ૧૮૮૮ માં જાંધાબુ.

(૪) ચૌમુખજી—આ મંદિર શેઠ હીમાભાઈએ સં.
૧૮૮૬ માં જાંધાબુ.

આ ટૂંકની બહાર બે જાણી બે નાના કુડો આવેલા છે.
તે જીજીબાઈનો કુડ કંઈચ દ છે.

પ્રેમચસી (૭)

અમદાવાદ-રાજનગના ધનાઢ્ય વેપારી મોટી પ્રેમચંદ

લવણ શ્રી મિત્રાચળનો સંઘ લઈ પાલીતાણા આગ્યા તીર્થ-
પતિ શ્રી આદોશ્વર દાદાના દર્શન કરી દૂકોના દર્શનાર્થે
નીકળ્યા. જુદી જુદી દૂકો જોઈને હર્ષિત થયા આનંદ ઉદ્ઘાસમાં,
તેમની ભાવના એક મંદિર જાંધવાની જાગી. પરમાત્માની
કૃપાથી લક્ષ્મીદેવી કાજરાહજુર હતા. ધન-સંપત્તિની ખોટ
ન હતી મંદિરમાંથી દૂકની ભાવના ઘઈ અને ઉચાણ ટેક-
રીના સપાટ જાગના એક ભવ્ય દૂક જાંધવા ચોજના કરી

૧૮૬૦. આજુની મુખચિહ્ન કારીગરીના નમૂનારૂપે જે
સુંદર ગોળાકા છે તે કળાનાં પ્રતીક છે આજુના વસ્તુપાજ
તેજપાજના બન વેળા દેશણી ચોકાણીના ગોળાની યાદ આપે છે.

(૧) સ્વપ્નદેવ-મુખ્ય મંદિર મોટી પ્રેમચંદ લવણએ
સ. ૧૮૪૩ માં જાંધાવ્યું છે. આ મંદિરમાં ચક્રેશ્વરી માતા,
યક્ષ, યક્ષિણી અને પદ્માવતી માતાના ગોખલા છે.

(૨) પુકડીકરવામી—આ દહેડાં પગ મોટી પ્રેમ-
ચંદ લવણએ સ. ૧૮૪૩ માં જાંધાવ્યું છે

(૩) સહસ્રકણ પાર્શ્વનાથ—આ દહેડાસર મુરત-
વાળા સ્તનચંદ જવેરચંદ ધુમ્રતું જાંધાવેલ તદ્દન આરણ્યું
છે. આ દહેડામાં આરણ્યના જે ગોખ જડુ જ સુંદર કારીગરી-
વાળા છે આ મંદિરની મૂર્તિઓ જડુ જ આકર્ષક છે, મનોરમ્ય
અને ગાંડા લાગે છે. ચેક ચેકાણીની મૂર્તિઓ મંદિરના
ગમરામાં છે. આ મંદિરમાં એક સામુ-વડુનો ક્યાં
દગાકારે કોની છે.

વડુ ગિચારીને કચી ખગર નહોતી પણ સામુએ તેનો

વાંક ચોધી કાઢ્યો. વહુ તે સાંજળી સમસમી ગઈ. ખૂબખૂબ રહી, આંતરડી કડકી ઉઠી. ઝાઝામાં પૂરું પાડોશલે જૂડી ટાપશી પૂરી, વહુના વાંકને વધાર્યો. કૂવો પૂરવા ચાલી ને દુઃખની આગથી બળબળતે મને તેણે હૃદયની આહ નાખી.

સામુને સાપ વીંટાયો, પાડોશણને વીંછી ડંખ્યો અને વહુને વાંદરો કર્યો આ બધું છતમાં કળાકારે મૂર્તિમંત બનાવ્યું છે.

(૪) સહસ્રફળા પાર્શ્વનાથ—મુરતવાળા રતનચંદભાઈના ભાઈ પ્રેમચંદ ઝવેરચંદ ધુમનું સામેના મંદિર જેવું જ આરમનું સુંદર બંધાવેલું છે તેમાં પણ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિઓ રાજી ને મનોરમ્ય છે. આ પાને મંદિરોના ઉપરના ભાગમાં ચોમુખજી છે.

(૫) અજિતનાથ—પાલણપુરવાળા મોદીનું બંધાવેલ છે

(૬) ચંદ્રમણનું મંદિર—મહુધાના નીમા શાવકેતું બંધાવેલ છે.

(૭) ચંદ્રમણનું મંદિર—રાધનપુરવાળા શેઠ લાલચંદભાઈનું બંધાવેલ છે.

આ ૬ કના કરતાં ઊંચો છે તેમા ૭ દહેરા ૫૧ દહેરીઓમાં થઈ કુલ પ્રતિમા ૪૮૦ છે. ગણધર પગલાં જોડી ૧૪૫૨ છે

જોડીયાર માતાનું સ્થાનક—મોદીની ટૂંકના કોટ બહાર વિશાળચોટમાં એક કુંડ આવેલો છે. તે કુંડના નીચાણ-

: ૧૧૪ :

ના પગથીઆ પાસે જોડીયાર માંતાનું સ્થાનક છે. તેમાં માતાજીની મૂર્તિ અને ત્રિશૂળો છે. શેઠ કુટુંબની એ કુળદેવી છે. શેઠ કુટુંબવાળાની વરઘોડીયાંની છેડાછેડી અહીં છૂટે છે. પુત્રજન્મના કર પણ અહીં આવીને કરે છે. ચોમાસામાં કુંડ પાણીથી ભરાઈ જાય છે અને પાણી માતાની મૂર્તિના ચરણ પગાસે છે, છતાં ત્રિશૂળો સ્થાનમાં જ રહે છે. માતાજી અમરકારી ગણાય છે.

અદ્ભુત-આદિનાથ—મોદીની દૂક ને કુંડ પાસેથી નીચાણમાં પોણોસો પગથીયાં ઉતરતાં આદિનાથ પ્રભુના અદ્ભુત મંદિરમાં જતાં એક માળી દહેરીમાં શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ છે. તેને લોકો માણ રતન માટે રીસાયેલા માણેક-ગાઈની મૂર્તિ કહે છે પણ તે ભરાણર નથી.

આ શ્રી આદિનાથ પ્રભુની આશ્ચર્યકારી મહાન પ્રતિમા કુંગરમાંથી કોતરી કાઢેલી અને ખરેખર અદ્ભુત છે. તેને ભીમની મૂર્તિ કહેવામાં આવે છે પણ તે આદિનાથ ભગવાનની જ મૂર્તિ છે.

આ ભગ્યકાય મૂર્તિની લિંઆઈ ૧૮ ફૂટ છે અને પહોળાઈ ૧૪ ફૂટ છે. આ મૂર્તિની કોરણી અતિ પ્રાચીન છે. સં. ૧૬૮૬ માં શ્રી ધરમદાસ શેઠે તેની અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા વિધિથી કરાવી છે.

અહીંથી તીર્થરાજ સામે દૃષ્ટિ કરતાં વિજય દેવજ દેર-તાં સુવર્ણ કંજશોથી ઝંજડળતા, નાના મોટા શિખરાથી શોભતા, આકાશગામી મંદિરો ભવ્ય અને રમણીય દેખાય છે.

ખાલાવસી (૮)

પ્રાચીન જંદર ગોંધા-ઘોંધામાં શેઠ દીપચંદ કચ્છાણી નામાંકિત વ્યક્તિ હતા. મુંબઈ જંદરમાં વેપાર ભગી પડ્યો. સફતી વધવા લાગી તેમ તેમ ધર્મકાર્યો કરવા લાગ્યા. પોતાના ઘોંધારી ભાઈઓને મુંબઈ તેડાવી ધંધે લગાડવા લાગ્યા. મુંબઈમાં મુંદર મંદિર જંધાવવાની ભાવના ભગી. મુંબઈના મધ્ય ભાગ તરીકે ગણાતા પાયધુની ઉપર વિશાળ જગ્યા લઈ મહાન. મુંદર મંદિર જંધાવ્યું. એ મંદિર ગોડીજી-પાર્શ્વનાથના મંદિર તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, પણ એ ઘોંધારીનું મંદિર છે. ઘણાં વર્ષો સુધી તેની વ્યવસ્થા ઘોંધારી ભાઈઓના હાથમાં રહી હતી. આ મંદિરની સાથે હાલની ઉપજવાળી મોટી ચાલી જંધાવી, દેશ પરદેશમાં એક ઘોંધારી તરીકે તે પ્રસિદ્ધ થયા છે. શ્રી દીપચંદભાઈનું હુલામણું નામ ખાલા-ભાઈ હતું ને ખાલાભાઈ તરીકે ઓળખાતા. પાલીતાણા યાત્રાએ આવતા એક દૂક જંધવાની ભાવના થઈ અહીં લાખે રૂપીઆ ખર્ચી એક દૂક જંધી, જે ખાલાવસી અથવા ખાલા-ભાઈની દૂકના નામે પ્રસિદ્ધ છે.

(૧) રૂપભદ્રેવ—શેઠ ખાલાભાઈએ મં. ૧૮૬૩ માં જંધાવ્યું છે. આ શ્રી રૂપભદ્રેવની મૂર્તિનું પરવર. ઘણું જ સુંદર અને કળામય છે.

(૨) પુંડરીકસ્વામી—આ મંદિર પણ ખાલાભાઈનું જંધાવેલ છે.

(૩) ચૌમુખજી-મુંગઈવાળા ફનેહચંદ પ્રુથાલચંદના ધર્મપત્ની ઉજ્જવળાઈએ, સં. ૧૯૦૮ માં જાંધાવ્યું છે.

(૪) વાસુપૂજ્ય—કપડવંજના મીઠાભાઈ ગુલાબચંદે સં. ૧૯૧૬ માં જાંધાવ્યું છે.

(૫) અજિતનાથનું મંદિર—ધલોરવાળા માનચંદ વીરચંદે જાંધાવ્યું છે.

(૬) શાંતિનાથનું મંદિર—પુનાવાળા શા લખમીચંદ હીરાચંદે જાંધાવ્યું છે.

મોતીશાની ટૂંક (૯)

વર્ષો પહેલાં ચૌમુખજીની ટૂંક અને શ્રી આતીશ્વર-દાદાની ટૂંક વચ્ચે જાડી ખીણ હતી મુંગઈના ધર્મનિષ્ઠ શેઠ મોતીશાને શત્રુજય તીર્થ ઉપર મંદિર બાવવાની પ્રતિજ્ઞા હતી. તેઓ પાલીતાણા યાત્રા કરવા આવ્યા બીજી દોઢ જમ્યા પાલી નહોતી. શેઠે આ જાડી ખીણ શોધી કાઢી અને આશ્ચર્ય પમાડે તેવી રીતે તે બે ટૂંકને સાંકળરૂપે સાંધતી અદ્વિતીય ટૂંક લાખોના ખર્ચે જાંધાવી. મોતીશા શેઠની શ્રદ્ધાનું આ જ્વલંત દૃષ્ટાંત ભુરિ ભુરિ પ્રશંસાને યોગ્ય છે.

મોતીવસીના મંદિરો—મોતીવસીના મંદિરો ‘નલિની-ગુહમ’ વિમાન આકારે મોટે છે આ ટૂંકની ફરતો ચાર કોઠાવાળો મજબૂત કિલ્લો છે. મુખ્ય મંદિરની આસપાસ મોતીશા શેઠે પોતાના મિત્રો અને સંબંધીઓને મંદિર જાંધાવવા તક આપી પોતાની ઉદારતાનું દૃષ્ટાંત ખેડું કર્યું છે.

આ દૂકની પ્રતિષ્ઠા ૧૮૬૩ના મહા વહીર ના દિવસે
મોતીશા શેઠના સુપુત્ર શેઠ ખીમચંદલાઈએ કરી હતી

(૧) શ્રી ઉપભદ્રેવ—મધ્યમા ગગનચુબી ઊંચા
શિખરોયો શોભાયમાન ભવ્ય દેવાલય છે આ મંદિરમા
શેઠ અને શેઠાણીની મૂર્તિઓ છે.

(૨) પુઠરીકસ્વામી—મોતીશા શેઠે બધાવેલું છે,
પુઠરીકસ્વામીની પ્રતિમા શત્રુજય ઉપરની મૂર્તિઓમા
બહુ જ મનોહર છે આ મંદિરમા એક ગોખમા મરૂદેની
માતા આદીશ્વર લગવાનને ખોળામા લઈ મેઠા છે, સામેના
ગોખમા નાભિરાજની મૂર્તિ છે.

(૩) ધર્મનાથનુ મંદિર—શેઠ હડીસંગ કેશરીસંગ
અમદાવાદવાળાએ બધાવ્યું છે.

(૪) ધર્મનાથનુ મંદિર—મોતીશા શેઠના દિવાન
શેઠ અમરચંદ હમણીએ બધાવેલું છે આ મંદિરમા રાનના
સારીયા, મૂળનાયકની ભીંતે જડેલા છે.

(૫) ચૌસુખજીનું મંદિર—શેઠ મોતીશાના મામા
શેઠ પ્રતાપભલ જોષ્ઠાનુ બધાવેલું છે.

(૬) ચૌસુખજીનુ મંદિર—જયનગરીમા ડામા
હાથે મડપ બધાવનાર ધોલેરાવળા શેઠ વીરજી - - -
બધાવ્યું છે આ જાને આમસના અવેવા

(૭) ઉપભદ્રેવનું મંદિર—૨ નાના

ભાર્ગવ કુલચંદ્ર જેમણે મુળધર્મમાં ગોડીજી મહારાજના દહેરાને
મોટી મિલકત અર્પણ કરી છે, તેમણે બંધાવ્યું છે.

(૮) ચૌમુખજીનું મંદિર—માંગરોજવાળા નાનજી
ચીનાઈનું બંધાવેલ છે.

(૯) શ્રી આદીશ્વરનું મંદિર—અમદાવાદવાળા
ગણાગજાઈનું બંધાવેલ છે

(૧૦) પદ્મપ્રભુનું મંદિર—પાટણવાળા શેઠ પ્રેમ-
ચંદ રંગજીનું બંધાવેલું છે.

(૧૧) પાર્શ્વનાથનું મંદિર—સૂરતવાળા શેઠ તારા-
ચંદ નથુભાઈનું બંધાવેલું છે

(૧૨) ગણુધર પગલાંનું મંદિર—સૂરતવાલા શેઠ
ખુશાલચંદ તારાચંદનું બંધાવેલું છે.

(૧૩) સહસ્રકૂટનું મંદિર—મુંગઈવાળા શેઠ જેઠાયા
નવલથાનું બંધાવેલું છે,

(૧૪) સંભવનાથનું મંદિર—શેઠ અમરચંદ હમ-
ણીના કાકા શેઠ કરમચંદ પ્રેમચંદે બંધાવેલ છે.

(૧૫) મુપાર્શ્વનાથનું મંદિર—અંભાતવાલા પારેખ
સ્વરૂપચંદ હેમચંદનું બંધાવેલું છે.

(૧૬) મહાવીરસ્વામીનું મંદિર—પાટણવાળા શેઠ
દેવગંદ જેઠાંદ પારેખનું બંધાવેલ છે.

આ રીતે મોટાં ૧૬ મંદિરો છે અને કુલ ૨૩૧ હોરીઓ છે. વચ્ચેની બારીઓ મહાપ્રભાવશાળી ગણિ મહારાજ શ્રી સુકિતવિજયજી બ્રહ્મ શ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજની સુદર મૂર્તિ પદ્મપેત્રી છે. આ મુનિરાજ કાઠિયાવાડ ગુજરાતના ૬૦૫ જીવેના મહાન ઉપકારી, વિદ્વાન અને શાસન-દીપક સં. ૧૬૪૫ માં થઈ ગયા છે.

બહાર એક વાવ જેવો મોટો કુંડ છે કુંડના છેડા તરફના કિલ્લાની ઓથે ગાળાની અધિષ્ઠાત્રી કુંતાસર દેવીની મૂર્તિ છે.

મંદિરો ૧૬ તથા હોરીઓ ૧૨૩ માં મળી ૧૬૭૬ પ્રતિમાઓ, ૮૬ ધાતુની પ્રતિમાઓ મળી ૨૦૬૨ મૂર્તિઓ અને પગલાં જોડ ૧૪૫૭ છે

શત્રુંજયની પાગો

પાગ એટલે પગે ચાલીને જવાના વિધવિધ રસ્તાઓ...

ગિરિરાજની યાત્રા માટે જુદા જુદા રસ્તાઓ યોજાએલા છે અને તે દરેકનો મહિમા વર્ણવેલો છે.

(૧) મુખ્ય પાગ—પાલીતાણાની પાગ-જય તળાટીથી શરૂ થતા પ્રથમ રસ્તાને મુખ્ય પાગ કહેવામાં આવે છે. બાણુનું દહેરાસર, વીસામા, દેરીઓ, કુંડો વગેરે દર્શનીય ભાગો જોતાં જોતાં સિદ્ધાચળ ઉપર જઈ શકાય છે.

(૨) શત્રુંજી નદીની પાગ—પાલીતાણામાં તળેટી રોડ ઉપર શ્રી કલ્યાણવિમળની દહેરીના જમણા પડખેના રસ્તે થઈ બે ગાઉ ઉપર શત્રુંજી નદી આવે છે. તે પવિત્ર નદીમાં ન્હાઈને ચઢતાં માર્ગમાં બાઠીનો વીરટો આવે છે. ત્યાં શ્રી ઋષભ પાદુકાની દહેરી છે, ત્યાં દર્યાન કરી ઉપર ચઢતાં વચ્ચે એક ટેકરી ઉપર દહેરી આવે છે તે દહેરી દેવકીજીના છ પુત્રોની કહેવાય છે.

શ્રી મૃન્મયની માતા દેવકીજીને છ પુત્રો હતા, જે બહાર

ઉછર્યા હતા. છ લાઈઓનો રાસ કહેવાય છે તે આ છ લાઈ. આ છ ફેવકી પુત્રોએ શ્રી નેમીશ્વરભગવાનના મુખથી પોતાનું નિર્વાણ શ્રી સિદ્ધાચળ ઉપર થવાનું સાંભળી છએ બંધુએ તીર્થરાજ ઉપર શત્રુંજ નદીના રસ્તાના ખોખરાવાળી ટેકરી પાસે અણમણ કરી મુક્તિપદને પામ્યા છે તેથી અહીં તેઓની દહેરી છે. પાસે શધનપુરવાળા મસાલીઆનો બંધાવેલ કુંડ છે. શત્રુંજ નદી નહાઈને ચડવાની આ પાગ છે.

(૩) રોહિશાળાની પાગ—છ ગાઉની પ્રદક્ષિણાને રસ્તે જોટલે રામપોળની બારીએથી જમણા હાથને રસ્તે ચઢને જતાં એક દહેરીમાં શ્રી આદિનાથની પાદુકા છે તથા પાસે એક કુંડ છે. આ ઠેકાણે થોડે દૂર એક ધર્મશાળા બંધાવવામાં આવી છે, તેમ હાલમાં એક સુંદર મંદિર પણ છે. આ રોહિશાળાની પાગથી શત્રુંજ ઉપર જઈ શકાય છે.

(૪) ઘેટીની પાગ બેયાત્રા—કુંતાસરના મેદાનની પાસે નવ દૂંકતા રસ્તે જતાં આદિપુર-આદપુર ગામને છંડે આ પાગ આવે છે. અર્ધ રસ્તે પ્રથમ એક દહેરી આવે છે. તેમાં ચાવીશ તીર્થંકરના ચંરણકમળ છે, તેની પાસે કુંડ તથા વિસામો છે ત્યાંથી જતાં તળાટીમાં પાદુકા મંદિર સુંદર છે. ફરતી બાળી છે અને ભીંતો સુંદર ચિત્રામણથી મનોહર લાગે છે. આ પાદુકા મંદિરમાં આદિનાથ આદિ ચાવીશ તીર્થંકરોનાં પગલાં છે. અહીંથી ઉપર પાછા ચડીને દાદાના દર્શન કરતાં બે બેયાત્રા કરી કહેવાય છે.

પ્રદક્ષિણા.

દોઢ ગાઉની પ્રદક્ષિણા—રામ પોળની ખારીથો બહારના ભાગમાં કિંદ્યાની આનુબાનુના રસ્તે ફરતાં ફરતાં નવ ટૂંકને ફરીને બહાર ખારીએથી હનુમાનદ્વાર આવી દાદાની ટુંકમાં જઈ દર્શન કરવાથી દોઢ ગાઉની પ્રદક્ષિણા સંપૂર્ણ ગણાય છે.

છ ગાઉની પ્રદક્ષિણા—રામ પોળની ખારી પાસેથી છ ગાઉની પ્રદક્ષિણાનો રસ્તો છે છ ગાઉની પ્રદક્ષિણા હોવાથી રસ્તો બહુ લાંબો અને ભાંચો નીચો છે સવારમાં વહેવા થકી દાદાના દર્શન કરી ઉતરવા મડવાથી એક વાગે મિલવડ પહોંચી શકાય છે કૃષ્ણ વામુદેવના પુત્રો માળ અને પ્રદુમ્ન સાડી આઠ કરોડ મુનિઓ માથે ફાગણ શુદ્ધી સોરથને નિવે મિલિપદને વર્ષા તેથી છ ગાઉની પ્રદક્ષિણાનો મહિમા છે.

રસ્તામાં ઘણી દહેરીઓ આવે છે આગળ જતાં ઉલ્લકાજલ નામે એક પોલાણ આવે છે દાદાનું નમણ અહીં જમીનમાંથી આવતું એવું મનાય છે તેની પોલાણની ગ્યના હોય તો તે શક્ય પણ છે હાલ તો છ ગાઉની યાત્રાના દિવને ખારોટ લોકો નમણ લાવીને તે ખાડામાં ભરે છે, અહીં એક નાની દહેરી છે, જેમાં શ્રી આદિનાથ ભગવાનની પાદુકા છે

ચિદ્વજ્રુતલાવડી-ચામનપતિ શ્રી મહાનીન્દ્રામીના

પટ્ટધર ગણધર શ્રી સુધર્માશ્વામીના મહાતપસ્વી શિષ્ય
શ્રી ચિલ્લુ મુનિ ઘણા મોટા સમૂહ આથે વિમળાચળ તીર્થે
આવતા હતા રસ્તામા સઘ તૃપાતુર થયો સઘે પ્રાર્થના
કરી 'હે તપસ્વી ! લબ્ધિતણા લકાર ! પ્રભુના દર્શન વિના
અમારા પ્રાણ પાણી વિના આલ્યા જશે ' સઘને પીડિત
લેઈને મુનિગળે પાણી દેખાડ્યું પણ તેનાથી તૃપા શાત
ન થઈ તંથી મુનિરાજે તૃપલબ્ધિથી મોટું તળવ પાણીથી
છલખવી દીધું સઘ પાણીથી તૃપ થઈ ગયો આ તલાવડીનું
નામ ચિલ્લુ તલાવડી પડ્યું. તેનું પાણી પવિત્ર છે
તેના પાનથી, મનથી, જિન અભિપેક્ષથી યાત્રાળુ પવિત્ર અને
એકાવતારી થઈ મોક્ષપદ મેળવે છે

અહીં બે હંદેરીઓમા શ્રી અન્નિતનાથ તથા શાન્તિ-
નાથનો પાકુકા છે પામે મિલ્લશિવા છે અહીં યાત્રાળુઓ
યથાશક્તિ કાઉ-સગ કરે છે

ભાડવાનો હુગર—આ ટેકની ઉપર માડી આક
કરોડ મુનિ આથે કૃષ્ણ વાસુદેવના પુત્રો માળ અને પ્રદ્યુમ્ન
કાગણ શુદ્ધ ૧૩ ના દિવસે સિદ્ધિપદને વર્ષા છે. છ ગાઉના
પ્રદક્ષિણાનો મહિમા આ ટેકરીને આલારી છે અહીં એક
હંદેરી છે.

ફાગવુ શુદ્ધ તેજે છ ગાઉની યાત્રા કરી યાત્રાળુઓ એકઠા થાય છે અને મોટો મેળો ભરાય છે અહીં દહી, ઢેગરા, ચા, ભાતુ, શેરડીનો રસ, સાકરના પાણી વગેરે જીરુંજીરું ગૃહસ્થો તરફથી અપાય છે વનભોજનનો આનંદ અહીં આવે છે પાક્કીતાણા જવા માટે ઘોડા ગાડી તથા જેલ ગાડીઓ મળે છ પાક્કીતાણા અહીંથી પાચેક માઈલ છે.

બાર ગાઉની યાત્રા—

બાર ગાઉની યાત્રાએ જવા માટે શત્રુજયા નદીકાંઠે આવેલા પાડેરીયા ગામ થઈ ભડારીયા જવાય છે અહીં શ્રાવકના રથ ઘર છે અને દહેરામર છે. અહીંથી દહળગિરિ જવાય છે

દહળગિરિ—ગાંધી ચોરાશીના જીત્ત તીર્થ કર નીર-વાણીના દહળ નામે ગણધર એક કોડ મુનિ સાથે મોક્ષે ગયા છે, તેથી દહળગિરિ તીર્થનો મહિમા છે.

તીર્થોદ્ધારક આચાર્ય શ્રી વિજયભિસૂરીશ્વરજીની પ્રેરણાથી આ તીર્થમાં નવીન જિનાલપો આદિ થયા છે અને તીર્થનો મહિમા તથા વિશિષ્ટતા વધ્યા છે.

અહીં શ્રી જિનદાસ ધર્મદામની પેઢી છે.

શ્રી દહમ્ભવિહાર પ્રામાદ—આ દહેરામરના પ્રવેશ દ્વારે બે ભવ્ય કાંધીઓ મોનુ સ્વાગત કરે છે. મૂળનાથક શ્રી મહાવીરવામીની મૂર્તિ મનોહર છે.

ખહારના ભાગમાં ૭૫ જેટલી દહેરીઓ છે. શેઠ પોપટ-
લાલ ધારશી તરફથી ખંધાવેલ એક ત્રણ માળનો સુંદર
ઉપાશ્રય છે. તથા એક વિશાળ જ્ઞાનશાળા પણ છે.

યાત્રાળુઓને ઉતરવા માટે બે ધર્મશાળાઓ છે. જમવા-
ની વ્યવસ્થા 'લોજનશાળા' પેઢી તરફથી ચાલે છે અને તેની
વ્યવસ્થા ઘણી જ સુંદર છે.

ઉપર જતાં રસ્તામાં એક સુંદર વાવ આવે છે. તેનું
પાણી નિર્મળ છે.

તળાટીમાં પેઢી તરફથી યાત્રાળુને ભાતું આપાય છે.

આદીશ્વર જિનાલય—પહેલું ઋષભદેવ ભગવાનનું
મંદિર આવે છે. બાજુમાં બે લબ્ધ પ્રતિમાઓ છે, જેની
અંજનશલાકા થવાની છે. ખહારના ભાગમાં ૨૬ દહેરીઓ છે.
ઉપર એક દહેરાસરમાં શ્રી નેમનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે.

વાવડી પ્લોટ તરફ જતાં યત્રુજય પુટ છે. આગળ
જતાં શ્રી નેમનાથ ભગવાનની સ્થામ સુંદર મૂર્તિવાળું મંદિર
છે. નીચે ૧૨૧ પરોણા છે. ઉપર શ્રી સીમંધરસ્વામીની
પ્રતિમા છે.

સોઘી ટોચે ગર્ભ ચોવીરીના નીરવાણી પ્રભુના કદંબ
ગંધર્વ કોઠ મુનિ સાથે મોક્ષે ગયા હતા તેમના અને શ્રી
આદીશ્વર ભગવાનના પગલાં છે.

અહીં કમળાદેવીનું રથાનક છે. અહીં હોળીના દિવસે

હોળી પ્રગટાવવામા આવે છે કુંડર હોવા છતાં આનુગાળુ કથુ નગ્ગાન થતુ નથી કમળાદેવીની મૂર્તિ પ્રગટકરિકલાગે છે

વાવડી ચ્વાટમા પ્રતિમાનો લાડાર છે અનેક જાતના રગભરણી પાસની નાની મોટી લગ્ય મનોદર પ્રતિમા-જીઓ ઘણી છે ઉપરાંત ગૌતમસ્વામી અને દેવ-દેવીઓની મૂર્તિઓ પણ છે ધાતુની મૂર્તિઓ પણ ઘણી છે

હસ્તગિરિ—કદબગિરિથી એક ગાઉ ચોક ગામને પાદર મનુજવા નદીને ઓળંગીને હસ્તગિરિ જવાય છે. સરત રાજના દાનેગે આ મ્થળે મરણ પામી મ્થળે ગયા તે હાથોના મ્થળ નિમિત્તે હસ્તગિરિ તીર્થ મનાયું.

શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી તરફથી નીચે શ્રી આદીશ્વર લગ્નનાનતુ મંદિર છે ઉપર એક દહેરીમા આદિ નાથના પ્રગલા છે

ખંચ તીર્થી

જેસર—પાત્રીતાણાથી બેલગાડી રસ્તે ઘેટી થઈ હાથ-સણી થઈ જેસર જવાય છે. અહીં ઋષભદેવ લગવાનતું નાનકડું મંદિર છે અહીં ઉતરવાને ધર્મશાળા તથા ઉપા-અય પણ છે

છાપરીઆળી—આ ગામ લાવનગરના મહારાજાએ દેરાના રક્ષણ માટે એક આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીને આપેલું છે, અહીં મોટી પાંચરાપોળ છે, તેની વ્યવસ્થા પેઢી તરફથી થાય છે અહીં એક દેરાસર તથા ધર્મશાળા છે

મહુવા—જાવડશા અને હંસમંત્રીના પુત્ર જગદુશા, આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વર, આચાર્યશ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વર, અમેરિકા જઈ જોન ધર્મનો પ્રચાર કરનાર શ્રી વીરચંદ્ર રાધવજીની આ જન્મભૂમિ વીરક્ષેત્રના નામે પ્રસિદ્ધ છે. અહીં જીવિતસ્વામી શ્રી મહાવીરસ્વામીની મનોહર પ્રતિમા છે. મંદિર બહુ જ મોટું અને વિશાળ છે. બાબુમાં આચાર્ય-પ્રવર વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણાથી નવીન દેવપ્રાસાદ બંધાવવામાં આવેલ છે.

પ્રથમ શ્રી પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં પાપાણ્ડુમા કોતરેલ તળાક તોરણ નજરે પડે છે. અહીંની કોરણી બહુ જ સુંદર છે. ભગવાન પાર્શ્વનાથ તથા શ્રી શાન્તિનાથજીની પ્રતિમાઓ મનોહર છે. બીજા મંદિરમાં શ્રી મહિનાથજી ભગવાનની સાથે નીકળેલા શ્રી શાંતિનાથજી પ્રભુ ગિરાજમાન છે.

ભોરગના શ્રી નેમનાથ પ્રભુના અલૌકિક પ્રતિમાજ સૌને આકર્ષે છે. બાબુમાં આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું પાપાણ્ડુમા કોતરેલ બાવલું જોવાલાયક છે. અહીં કસોટીના પંથરમાંથી કોરી કાઢેલ ભગવાનશ્રી આદીશ્વર પ્રભુની ૧૦૮ આગળ પ્રભાણી ભવ્ય પ્રતિમા છે. મહુવાના કળાકારે કોરી કાઢેલ અદ્ભૂત ભવ્ય પ્રતિમાજી આપણને આશ્ચર્ય-સુગંધ કરે છે. ઉપર ચોમુખજીની દેરી છે. અહીંથી શત્રુજય ગિરિરાજના દર્શન થાય છે.

ભગવાન મહાવીરસ્વામીનો વિહાર સૌરાષ્ટ્રમાં થયો ત્યાં સિદ્ધાચળથી આગળ વધી સમુદ્રકિનારાના શહેર

મધુમતી (મહુવા)મા પધાયો હશે તેમ મહુવા દહેરાસગમાં હાલ પ્રતિષ્ઠિત શ્રી મહાવીરસ્વામીના પિળ જે છવિત-સ્વામીના નામથી જોળખાય છે અને જે ઘણા મમયથી વીરક્ષેત્ર કહેવાય છે તે ઉપરથી જણાય છે

આ ઉપરાત લગવાન મહાવીરસ્વામીએ વઢવાણમા સ્થિરતા કવેલી હોવી જોઈએ વઢવાણને વર્ધમાનપુર કહેવામા આવે છે સમુદ્ર મહુવાની પાસે છે અહીં નીમર આવે છે અને વહણો સફર કરે છે

સ્ટેશન ઉપર શેઠ કસળચંદ કમળશીની ધર્મશાળા છે ચહેરમા પણ ધર્મશાળા તથા ભોજનશાળા છે શ્રી ચશોવૃદ્ધિ નૈન ગાવાશ્રમ જોવાલાયક છે

મહુવાના હાથીદાત, લોકડાના રમકડા જહું જ પ્રખ્યાત છે ઉપરાત જમાદારી આગાની કેરી, નાગીયેર, સોપારી, વિલાયતી જાણુ તથા સમકળ અને સરઘવાના શાક માટે પણ પ્રસિદ્ધ છે

દાઠા—ઊંચી બાધણીનુ ગી શાતિનાથ લગવાનનું મંદિર છે ધર્મશાળા પણ છે

તળાવ—ભાવનગરથી બત્રીસ માઈલ ‘તળાવ’ નામે સુદર ગામ છે મહુવાથી ભાવનગર મુખી રત્નેની સગવડ છે તળાવમા ધર્મશાળા અને ભોજનાલયની સુદર સગવડ છે અહીં શ્રી તાલધ્વજગિરિ સુવતી તોરણમાગ જેવો શોભે છે તાલધ્વજ એ શત્રુજયની એક દૂક ગણાય

છે આ નાનકડા રત્ની ભણ્યા કુગર ઉપરથી મમુદ્રને લેટતી શત્રુજયી નદીનો વિશાળ પટ, ગોપનાથ મહાદેવનો દ્વીપ-કટપ, મમુદ્રના મોજાનો ચળકાટ, શત્રુજયગિરિની ઉજ્જવળ શિખરમાળ આખને આનંદ આપે છે.

અહીં કુગરનું ચઢાણ બહુ સુવલ છે નરસિંહ મહેતાનું જન્મસ્થાન તળાવ છે અને કુંગર ઉપર નરસિંહ મહેતાની નિગાળનું સ્થાન છે એભલમંડપના નાનથી પ્રસિદ્ધ શુદ્ધ-બોદ્ધ શુદ્ધાના અવશેષનું સ્મરણ કરાવે છે

અહીં બોદ્ધ ધર્મના બિહુઓના અભ્યાસ માટે પ્રાચીન વિહાર હતો અને શુભમતિ-ચિરમતિ જેવા વિદ્વાનો તળાવ વિહારમાં રહ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે

કુગર ઉપર એક સુદર મંદિર છે તેમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ મનોહર છે બીજી ટૂંકમાં શ્રી સુમતિનાથ દાદા-માયા દેવતી ચમત્કારી મૂર્તિ છે ત્રીજી ટૂંકમાં ચૌમુખજીનું મંદિર છે ત્યાં એક કીર્તિસ્તંભ છે.

ત્રાપજ-તાણુસા—આ જાનેમાં શ્રી પાર્શ્વનાથના મંદિરે અને ઉત્તરમાં માટે ધર્મશાળા છે.

ઘોઘા—ઘોઘા વર્ષો પહેલાં ઘોઘા મોટું જાંદર હતું. આજે આખું તે ભાગી પડ્યું છે મોટું દહેર ૫૨ નવખડા પાર્શ્વનાથનું સુદર મૂર્તિ પ્રાચીન અને અવૌકિત છે તેના ગઢમાં બીજા ચાર મંદિરો છે

ચદ્રપ્રભુનું અને છરાવળા પાર્શ્વનાથનું મંદિર છે ઉત્તરવાને શેઠ હઠીભાઈની ધર્મશાળા છે હઠીભાઈ શેઠના ધર્મપત્ની હનકુવર શેઠાણી ઘોઘાના જ હતા.

ભાવનગર—મોટું શહેર છે મોટા મંદિરના પાસે શેઠ હીંગલાલ અમૃતવાલની ધર્મશાળા છે પાને જૈન ભોજન-શાળા પણ છે ભાવનગરમાં ચાર મોટા દરેરામરા છે.

શહેરમાં મોટું દહેગસર શ્રી આદીશ્વર ભગવાનનું છે, તેમાં ખીજા ચાર દહેગસરા છે.

ગોડીજીનું દહેગસર ચોરા બનતગમાં જતા આવે છે તેમાં ખીજા ત્રણ દહેરાસરા છે.

વડવામાં શ્રી ચદ્રપ્રભુનું સુંદર મંદિર છે. દાદા-સાહેબમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીનું મોટું મંદિર જોવા લાયક શહેરની પહાર છે ત્યાં ધર્મશાળા તથા જૈન બોર્ડિંગ છે દરેરાસરને ૬ તો ટોટ છે. પ્રસિદ્ધ મુનિશ્રી મૂળચંદળ મહારાજ તથા મુનિશ્રી વૃદ્ધિચંદળ મહારાજની આરમની સુંદર જાળીવાળી નકશીદાર દહેરીઓમાં પગલા છે.

શહેરમાં શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા અને શ્રી જૈન આત્માનંદ મળા, જન વિદ્યાધીભુવન, ચચોવિજયજી અથ માળા, ત્રિ ભા જૈન કન્યાશાળા વગેરે સંસ્થાઓ છે પીલગાર્ડન, બોરવગાવ, સુવતો પુલ, તખ્તસિ હજી, હોસ્પીટલ વગેરે જોવા લાયક છે.

શીહોર—પાલીતાણાનું શિહોર જંકશન છે, શિહોરમાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું સુંદર મંદિર છે ધર્મશાળા પણ છે તેન ભોજનશાળા પણ થરૂ થઈ છે

શિહોરના પેંડા, ત્રાંગા પિત્તળના વાસણો અને તમાકુ વખણાય છે.

શહેર યાત્રા.

મોટું દહેરૂ —શહેરના મધ્ય ભાગમાં શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી પાસે એક રમણીય મંદિર છે સં ૧૮૧૭ માં દીવ બંદરનિવાસી શેઠ રૂપચંદ ભીમશીએ બાંધાવ્યું છે. શ્રી આદીશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા અલૌકિક છે આ મંદિરને ફરતો કોટ છે. પૂજા ભણાવવાનો આરસમય સુદર ચોક્ક છે. ફરવાવાના મોટા હાથીઓ ત્રી કોઈને આકર્ષે છે

ગોડીજીનું દહેરૂ —સં. ૧૮૫૦ માં મુસ્તનિવાસી ભણુશાળી હીરાચંદ ધર્મચંદના ધર્મપત્ની શ્રી હેમકુંવર શેઠાણીએ પોતાને રહેવાના મકાનમાં ઘર દહેરાસર તરીકે બાંધાવ્યું હતું. તેમાં ધાતુના પ્રતિમાજી મૂળનાયક તરીકે હતા. આ. ક ની પેઢી તરફથી આ દહેરાસર નવું ચણાવવામાં આવ્યું. સં ૧૯૯૦ ની માલમા આચાર્યશ્રી વિજય-લલિતસૂરિજીના વરદ્ હસ્તે જેઠ શુદ્ધ ૧૧ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી હતી મૂળનાયક તરીકે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાજી છે.

અત્રેના સંઘના પ્રયાસથી આ અલૌકિક પ્રતિમા ધોલે-
રાથી લાવવામાં આવ્યાં હતાં અને સંઘ તરફથી તેની પ્રતિષ્ઠા
થઈ હતી. જોનાં બે શ્રી પાર્શ્વનાથજીનાં પ્રતિમાજી શત્રુજય
ઉપર નેમનાથની ચારીવાળા મંદિરમાં સમારકામ કરતાં એક
ભાતમાંથી નીકળ્યાં હતાં તે પણ મનોહર છે.

શ્રી શાંતિનાથનું દહેરું—કાપડ જાલરમાં દરબાર-
ગઢની જાણમાં ખરતગચ્છના ચતિચર્ય શ્રી કરમચંદજી
હેમચંદજીએ પોતાના કળાવાળા વિશાળ હેલાની અંદર
મેડી ઉપર સં. ૧૬૫૦ માં એક મંદિર બંધાવ્યું છે તેની
વ્યવસ્થા ચતિચર્ય શ્રી લક્ષ્મીચંદજી મહારાજ કરે છે. તેમાં
શ્રી શાંતિનાથજી ભગવાન તથા જીજી પ્રતિમાજીઓ અને
પગલાં છે.

શહેર બહારના મંદિરો.

નરશી કેશવજીનું દહેરું—થેક નરશી કેશવજીની
ધર્મશાળામાં ચૌમુખજીનું મંદિર છે સં. ૧૬૨૧ માં એક
દહેરાસરની પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે. ઉપર પણ ચૌમુખજીનો
સુદર પ્રતિમાઓ છે.

નરશી નાથાનું દહેરું—થેક નરશી નાથાની ધર્મ-
શાળામાં મોટા દરવાજા પાસેની મેડી ઉપર મંદિર છે.
આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૨૮ માં કરવામાં આવી છે.
મૂળનાયક શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી છે.

શ્રી મહાવીરસ્વામીનુ દહેરૂ—શ્રી વીરબાઇ પાડશાળા અને લાઇબ્રેરી માયે અંદરના ભાગમા શેઠ કેશવજી નાયકના ધર્મપત્ની વીરબાઇએ સ ૧૯૫૪ મા એક ભવ્ય મકાન બાધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે મૂળનાયક શ્રી મહાવીરસ્વામી છે.

મોતી સુખીયાનુ દહેરૂ—મોતી સુખીયાની ધર્મ-શાળામા એક શિખરણ ધ દહેરાસગજી છે સં. ૧૯૪૮ માં પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે પ્રતિમા ૧૪ છે મૂળનાયક શ્રી આદીશ્વર પ્રભુ છે

કંકુબાઈનુ દહેરૂ—કદવાણુ ભુવનની બાબુમા કંકુ બાઈની ધર્મશાળામા મેડી ઉપર એક મંદિર છે. આદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ છે. બીજા પણુ પાર્શ્વનાથ વગેરે ભગવાનની પ્રતિમાજીઓ સુંદર છે.

જમકુવરનુ દહેરૂ—મુરતંનિવાસી જમકુવરગહેને મ ૧૯૪૯ મા ધર્મશાળા બાધાવીને જુદા કમ્પાઉન્ડમાં શિખરણ ધ દહેરૂ કરાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે કુલ પ્રતિમા ૧૩ છે મૂળનાયક શ્રી પાર્શ્વનાથ ૯ ભાવન છે.

માધવલાલ બાબુનુ દહેરૂ—ડલકતાનિવાસી માધવલાલ દુગ્ગઠ બાબુએ સ. ૧૯૫૮ મા એક ધર્મશાળા બાધી તેમા શિખરગ ધ દહેરૂ કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે કુલ પ્રતિમાજી ૩૧ છે મૂળનાયક શ્રી સયા દેવ સુમનિનાથ છે.

દાદા માહેળનાં પગલાં—કટ્યાણુ લુવન, ચાદ
 લુવન ધર્મશાળાની બાબુના આચાર્ય ગોરજીની પાડીમા
 ખરતર ગચ્છના આચાર્યશ્રી જિનદત્તસૂરીશ્વજીના પગલા છે
 મોટા ખરચ નવું મંદિર તૈયાર કરાવવામા આગ્યુ છે સુંદર
 પગલા ભેડી છે.

જૈન ગુરુકુળનું દહેરુ—રટેશનની સામે જૈનગુરુ-
 કુળ જોવાલાયક મન્થા છે તેમા એક દહેરાસરજી છે મૂળ
 નાયક શ્રી સુમતિનાથ છે આ દહેરાસરમા પાટણની પ્રાચીન
 કારીગરીવાળું નજીશીદાર આપ્પની કારીગરીની ચાઠ આપે
 તણુ સુંદર સિદ્ધાશ્વન કળાનો નમૂનો છે ઉપતાત ઉપા શ્રી
 યશોવિજયજી મહારાજ, ગુરુકુળના સન્વાયક શ્રી ચારિત્ર
 વિજયજી મહારાજ તથા હમવાહિની મન્સ્વતી દેવીની
 મૂર્તિઓ જોવાલાયક છે.

જૈન બાળાશ્રમનું દહેરુ—૧લાટી ગંગેજતા જૈન
 બાળાશ્રમ આવે છે તેમા એક દહેરામરજી છે. મૂળનાયક
 શ્રી પાર્શ્વનાથ છે

પરિપાટી કરતાં સંઘ અહીં દર્શન કરવા આવે છે

આજ સુધી અહીં ખુલ્લી જગ્યા હોવાથી ઘણી આશા-
તના થતી હતી. આ ક પેઢાના મુનિમ શ્રી ચુનીલાલભાઈએ
પ્રયાસ કરી સુદર કોટ કરી કબજો કરી લીધો છે.

લલિતાસર પાસેની દહેરી—કચ્છી રણસિંહ દેવ-
રાજની ધર્મશાળા પાસે ગલીમાં એક જૂની દહેરી આવેલી
છે. દહેરી ફરતો કોટ કરેલો છે. ઋષભદેવના ચરણપાદુકા
વગેરે પગલાં ભેડી ત્રણ છે. અહીં વસ્તુપાળ નેજાપાળે જાંધા-
વેલું વિશાળ લલિતાસર નામનું સરોવર હતું.

ગોડીજીનાં પગલાં—ધાધરકા ઘાટ ઉપર સ્મશાનથી
થોડે દૂર એક દહેરી આવેલી છે. આ પલ્લુ લલિતાસર તળાવ-
નું સ્મરણ છે ઓળી પર્વમાં ઓળી કરતારાઓ દશમને દિને
અહીં દર્શન કરવા આવી ધ્વજા ચડાવે છે

(૩) ત્રીજો ઉદ્ધાર સીમન્ધરવામીનાં ઉપદેશથી ઈશાનેન્દ્રે કરાવ્યો.

(૪) ચોથો ઉદ્ધાર માહેન્દ્ર નામના દેવેન્દ્રે કરાવ્યો.

(૫) પાચમો ઉદ્ધાર ઈન્દ્ર મહારાજે કરાવ્યો.

(૬) છઠ્ઠો ઉદ્ધાર ચમરેન્દ્રે કરાવ્યો.

(૭) સાતમો ઉદ્ધાર સગર ચક્રવર્તીએ કરાવ્યો.

(૮) આઠમો ઉદ્ધાર વ્યંતરેન્દ્રે કરાવ્યો.

(૯) નવમો ઉદ્ધાર ચન્દ્રચંદ્ર રાજાએ કરાવ્યો.

(૧૦) દશમો ઉદ્ધાર શાન્તિનાથ તીર્થંકરના પુત્ર ચક્રાચુકેએ કરાવ્યો.

(૧૧) અગ્યારમો ઉદ્ધાર મુનિસુવ્રતસ્વામીના સમયમાં નામચન્દ્રેન્દ્રેએ કરાવ્યો.

(૧૨) બારમો ઉદ્ધાર નેમિનાથ તીર્થંકરની વિદ્યમાનતામાં પાન્ડવોએ કરાવ્યો.

અતિહાસિક યુગના ઉદ્ધારો

(૧૩) મહુવા-મધુમતીના જાવડશાહે સં. ૧૦૮માં તેરમો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

(૧૪) ચૌદમેા ઉદ્ધાર કુમારપાળના સમયમાં સં.
૧૨૧૩ માં ળાહડે મંત્રીએ કરાવ્યો.

(૧૫) પંદરમેા ઉદ્ધાર સમરાશાહ ળોસવાળે, સં.
૧૩૭૧ માં કરાવ્યો.

(૧૬) સોળમેા ઉદ્ધાર સ. ૧૫૮૭ માં શા કરમા-
શાહે કરાવ્યો.

સંસ્થાઓ

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી

આ મઝ્યા શ્રી શત્રુંજય તીર્થના વહીવટ, મંદિર, વ્યવસ્થા અને યાત્રાળુઓની અનેક પ્રકારની સગવડ માટે આખા હિન્દુસ્તાનના જુદા જુદા હેશના સંઘના આગેવાનો-પ્રતિનિધિઓની ળનેલી છે. આ મઝ્યાની હેઠ ઓફિસ મુખ્ય પેઢી અમદાવાદમાં છે. આણંદ-કલ્યાણી સઘના નામે આ પેઢીનું નામ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી રાખવામાં આવ્યું છે.

.. આણુદળ કયા પુણી પેઢીનુ કામ પાવીતાણામા વિવિધ પ્રકારનુ છે

। તીર્થ-મરણાણુ—ગિરિરાજ શનુજય અને તેના ઉપરના મેઢડો મહિરો, હનરો મૂર્તિઓ તથા પાડુઓ વગેરે બધાની જ્યવસ્થા તેમજ સંરક્ષણ

સાધુ-માઢવી—સાધુ-સાધ્વિને પાનના પાના, વાટકા, તંપડી વગેરે ગોચરીને લગના ઉપકરણો પૂા પાડે છે ઉપરાત અઠાર, કસ્તુરી અને કાયાકુટી આદિ તેવ દવાના સાડ અપાય છે વિહારના આવાગમન માટે મજ્જૂર અમુક મજન સુધી આપવામા આવે છે. ચાતુર્માસમા પાટ, પાટવા, કુડી, ઘડા વગેરે જરૂરી ચીજો પણ પૂરી પાડવામા આવે છે ઉપરાત જરૂરી વૈયાવચ્ચ કન્વા માટે પૂરી ફેખરેખ રાખવામા આવે છે

યાત્રિકો માટે—યાત્રિકો માટે અને જાતની કાળજી રાખવામા આવે છે શિહોર સ્ટેશને એક ઠારકુન રાખવામા આવે છે જે આવતા જતા યાત્રાળુઓને માટે અનેક જાતની મગવડ આપે છે પાવીતાણા સ્ટેશને જાન્ને વખત એક ઠારકુન તથા એક પટાવાળો આવે છે અને પ્રત્યેક યાત્રાળુઓને ઉપયોગી વર્ધ પડે છે ઠામ-વાસણો કે ગાદવા-ગોદડા જરૂરીયાત પ્રમાણે અપાય છે ગિમાર યાત્રાળુઓને માટે પેઢી તરફથી દેશી ઓષ ડાલવ જમકુવરની ધર્મશાળા બહાર રાખવામા આવેલ છે જરૂરીયાત પ્રમાણે વૈદ્ય ધર્મશાળાઓમા પણ વ્યવ

છે. આ ઉપરાંત યાત્રાળુઓની નાની મોટી બધી જરૂરીયાતો પૂરી પાડવા માટે અનેક જાતની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે.

ઉપકરણો—પૂજા, આંગી વગેરે માટે કેસર, બરાસ, સુખડ, અગળાત્તી, દશાગધૂપ, બાદલું, વરખ આદિ પૂજાના ઉપકરણોની તમામ વસ્તુઓ શુદ્ધ અને જિંદી જાતની મુફલ લાવે આપવાની સારી સગવડ કરવામાં આવી છે.

મદદ—નિરાધાર જૈન કુટુંબો કે સાધન વિનાના શ્રાવકોને યોગ્ય મદદ પણ અપાય છે.

પાણીની વ્યવસ્થા—ડુંગર ઉપર વિસામે વિસામે, જગ્યાએ જગ્યાએ, ઠંડા જિના પાણીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે.

ભાતાની વ્યવસ્થા—યાત્રાળુઓની ભક્તિ નિમિત્તે તળાટી ભાતું આપવાની વ્યવસ્થા વર્ષોથી ચાલી આવે છે, જે કોઈ ભાઈ-બહેનને પોતાના તરફથી ભાતું વહે ચલું હોય તે પેઢીમાં લખાવીને ઇચ્છિત વસ્તુની વ્યવસ્થા કરાવી શકે છે. મતધારીઓ માટે આઠ માસ કાયમ ઉકાળેલું પાણી તૈયાર રહે છે. દર ચોદશે તેમજ ચૈત્રી ઝોળીમાં આયંબીલ તપની જોગવાઈ રાખવામાં આવે છે.

પાંજરાપોજા—ગિરિરાજનું સંરક્ષણ અને યાત્રાળુઓની વ્યવસ્થા તથા સેવા ઉપરાંત નાનાંમોટા સખ્યાજ ધ પશુઓનું રક્ષણ પેઢી તરફથી કરવામાં આવે છે શ્રી ભાવનગર દગ્ગારે પાંજરાપોજના રક્ષણાર્થે છાપડીયાળી નામનું ડુંગરી ગામ બક્ષીસ આપેલ છે.

આ પાજરાપોળની વ્યવસ્થા પેઢી તરફથી થાય છે હજારો જીવોને તેમાં પોષણ ને રક્ષણ મળે છે પાલીતાણામાં પણ પાજરાપોળનું વિશાળ મકાન છે

સંસ્થાલન—ગિરિગજ ઉપર એક ઈન્સપેક્ટર ઉપરાંત ગોઠીઓ, ચોકીદારો, મહેતા, કામવાળા સીપાર્શ-લેયા આદિ પૂતી સખ્યામાં રાખવામાં આવે છે ઉપરાંત શહેરમાં મોટા દહેરામરજીનો પામે નાના દુગ્ગારના નામથી પ્રસિદ્ધ પેઢી આવે છે, જેનું સંસ્થાલન કાર્યદક્ષ, બાહોશ મુનીમ કરે છે અને અનેક મહેતા ઝારકુનોથી સંસ્થાની વ્યવસ્થા સુધર રીતે ચલાવે છે.

- શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

મુનિમહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી(કચ્છી)એ બત્રીસ વર્ષ પહેલાં આ સંસ્થાની શરૂઆત સંસ્કૃત-પ્રાકૃત પાઠ-શાળા તરીકે કરી હતી તે ૧૯૭૩ માં શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના નામથી સંસ્થા શરૂ થઈ આજે સંસ્થા સુધર પ્રગતિ સાધી રહી છે સ્ટેશન સામે ગુરુકુળના બંધ મકાનો યાત્રાળુઓને આવકારે છે સંસ્થામાં ૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરે છે ત્રણ વર્ષ પહેલાં સંસ્થા તરફથી વ્યાપારી શિક્ષણ વધારવાની દૃષ્ટિએ એક વાણિજ્ય વિદ્યા મંદિર (Commercial High School) શરૂ કરેલ છે કાઠીઆવાડમાં આવો સંસ્થા ચડાવવાનો યશ ગુરુકુળને છે. ધાર્મિક સંસ્કાર, ધાર્મિક શિક્ષણ, વ્યાયામની તાલીમ, સંગીતના વર્ગ તથા બેન્ડની તાલીમ વગેરે દ્વારા સંસ્થા દિનપ્રતિદિન

સુદર વિકાસ સાધી ગ્રહેલ છે વાણિજ્ય વિગ્રામ દિગ્ગન્તા ભવ્ય મંડળનું ખાતમુહૂર્ત થઈ ગયું છે પાંચેક વર્ષમાં આ સંસ્થા કાઠિયાવાડમાં પ્રગતિશીલ ગમ્યા મનવાના ઢોઢ સેને છે

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન ખાસાશ્રમ

૪૦ વર્ષ પહેલા શરૂ વએલી આ સંસ્થા તળેટીના રત્ના ઉપર આવેલી છે એ જટલા વિદ્યાર્થીઓને માટે સુદર વ્યવસ્થા છે શ્રી ગાંધી ચત્રચુર મોતીવાદ વિદ્યા હયતી યોજના થઈ છે અને બેએક વર્ષમાં એક સ્વતંત્ર વિદ્યાલય શરૂ કરવામાં આવનાર છે સંસ્થાએ આજમુધીમાં ઘણા ઘણા વિદ્યાર્થીઓને તૈયાર કર્યા છે ગરીબ-નિરાધાર વિદ્યાર્થીઓને પ્રથમ નાન આપવામાં આવે છે ધાર્મિક અભ્યાસ માટે એ જમનાભાઈ લગુભાઈના નામની ધાર્મિક પાઠશાળા આવે છે તેમાં હ મેશા બવા વિદ્યાર્થીઓને એક ઠવા- ધાર્મિક શિક્ષણ આપવામાં આવે છે

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન શ્રાવિકાશ્રમ

ગમા આ વિધવા બહેનોની કન્યાગ્રાન્થક નિવૃત્તિ, સમાજમાં ઓછોનો અજ્ઞાન દશા તથા ઓ-શિક્ષણની જરૂરી-આવની દૃષ્ટિએ બાલીમ વર્ષ પહેલા શ્રી હરકેર બંદેન તથા શ્રી સૂરજબહેન મિત્રાચંદની પવિત્ર ભૂમિમાં આ સંસ્થાની સ્થાપના કરી

આ આશ્રમમાં જૈનદોમની મધવા, વિધવા, કુમારિકા બહેનોને દાખલ કરવામાં આવે છે તેઓને હેરા, જમવા,

કપડાં, પુસ્તકો આદિ તમામ સગવડ તથા શિક્ષણ આપવામાં આવે છે.

અભ્યાસમાં ગુજરાતી ભાષાજ્ઞાન ઉપરાંત ધાર્મિક, શિવજી, ભરત, ગુંથજી, સંગીત વગેરેનું શિક્ષણ આપવા ઉપરાંત સુસંસ્કારો આપવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

શ્રી જિનદત્તસરિ પ્રહયર્યાશ્રમ

આ સંસ્થાની સ્થાપના સં. ૧૯૮૨ માં બીકાનેર-નિવાસી શેઠ પ્રેમકરજી મરોટીના પ્રયાસથી થયેલ છે. આ સંસ્થાનું પોતાનું સુંદર મકાન છે અને તેમાં થોડો જાગ્યાત્રાણુએને ઉતરવા માટેનો પણ રાખવામાં આવ્યો છે. હાલ ૪૦ વિદ્યાર્થીઓ છે. વિદ્યાર્થીઓ હાઈસ્કૂલમાં અભ્યાસ માટે જાય છે. ધાર્મિક અભ્યાસ નિયમિત ચાલે છે. સંગીતનું શિક્ષણ પણ આપવામાં આવે છે. વાર્ષિક આઠથી દસ હજારનું ખર્ચ છે.

શ્રી જૈન સેવા સમાજ

આજથી ૨૪ વર્ષ પહેલાં જૈનયુવકોમાં સંગઠનદ્વારા સેવાભાવના ખીલવવા અને સમાજસેવાનાં કાર્યો કરવાના ઉદ્દેશથી શ્રી જૈન સેવા સમાજની સં. ૧૯૭૮ માં સ્થાપના કરવામાં આવી.

આ અરસામાં તીર્થોદ્ધારકે આચાર્ય શ્રી વિજયતીતિ-સૂરીશ્વરજી પાલીતાણા પધાર્યા અને તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી

સમાજે સ્થાયી રૂપ લીધું અને સભ્યોમાં સેવાની ધમય જાગી.

સેવા સમાજ તરફથી સં. ૧૯૯૫ થી એક સાર્વ-
જનિક દવાખાનું ચાલે છે. આ દવાખાનું પાલીતાણુના
આળાલવૃદ્ધ-ગમે તે હોમ અને ગમે તે ધર્મના લોકોને,
દરેક પ્રકારની રાહત આપી સવાનું અનુપમ દર્પાંત આપી
રહ્યું છે. માધુ-સાધ્વી અને ચાત્રિડોને પણ દરેક રીતે
રાહત મળે છે.

આયંબિલ ભુવન

આ ભુવનની સ્થાપના સં. ૧૯૨૮ માં મુનિશ્રી સિદ્ધિ-
વિજયજી દાદાના શિષ્ય શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજના
ઉપદેશથી ધર્મપ્રેમી શ્રી વેણીચંદ સુરચંદના પ્રયાતથી થયેલ
છે નવા મકાનમાં યાત્રા કરી આવેલ ભાર્ગ-ગહેનોની
વિશ્રાંતિ માટે બે હોલ ગાળવામાં આવ્યા છે. ધાર્મિક ક્રિયા
કરવા માટે જુદા હોલમાં સંગવડ છે આમો-ચૈત્ર મામની
ઓગીમાં મોટા પ્રમાણમાં આયંબિલ કરનારાઓ માટે પણ
આવી સંગવડના છે આયંબિલમાં ૩૦ થી ૨૫ ચીજો
દરવાગાળાં આવે છે

ગૌરક્ષા.

આ સંસ્થા સં. ૧૯૫૫ માં શરૂ કરવામાં આવી છે.
છેલ્લા '૮૭' વર્ષથી ચતુર્વિધની ખવિત ભૂમિમાં હુલ્લાં-લંગડા,
અપંગ, અશક્ત અને વસુદ્રી ગયેલાં, રચાડતાં, ગામ-પર-

ગામનાં ગાયો, વાછરડાં વગેરે બનવડોનું પાલન-પોષણ કરે છે.

આ ગૌરક્ષાના મૂંગા પ્રાણીઓના ચગણુ માટે નામદાર મહારાજ સાહેબ બહાદુરસિંહજી સાહેબ નરકથી શત્રુજય ડુંગરની બે ધાગે દાગબને માટે ઘાસ ચરાણના માટે આપવા ઉદ્ધાતા દર્શાવેલ છે. હમણાં હુમ્મણ પણ શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

શ્રી જૈન ઐયસ્કર મંડળ

ધર્મનિષ્ઠ શ્રી વેણીચંદ સુરચંદ સંસ્થાપિત શ્રી જૈન ઐયસ્કર મંડળ મહેસાણાની શાખા પાલીતાણામાં પારમાર્થિક દૃષ્ટિએ સુંદર કાર્ય કરે છે.

શ્રી લખિંધસૂરિ જૈન સેવા સમાજ

સં. ૧૯૮૩ ના અષાઢ વદ ૩ ના રોજ આચાર્યશ્રી વિજયલખિંધસૂરિની પ્રેરણાથી શરૂ કરવામાં આવ્યો છે, આ સેવા સમાજમાં ઠીક સહયો છે. બધા યુવક ભાઈઓ સમાજના ઉદ્દેશ અનુસાર પ્રસંગે પ્રસંગે ઉત્સાહપૂર્વક સેવા કરે છે.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર મોટી ટોળી

આ સંસ્થાની સ્થાપના સં ૧૯૨૭ માં મુનિ મહારાજ-શ્રી મૂળચંદજી મહારાજના પ્રયાસથી મુનિશ્રી દર્શનવિજયજીએ કરી હતી. ૭૫ વર્ષથી ચાલતી આ જૂની સંસ્થા છે. પૂજા લાણાવવાની કળા તેમની પ્રસિદ્ધ છે. પાઠશાળા તથા

જ્ઞાનભંડાર છે. આ માટેનું સ્થળ મોતીકડીયાની ધર્મશાળા છે.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર નાની ટોળી—આચાર્ય શ્રી વિજય-
નીતિસૂરીસ્વરની પ્રેરણાથી એ ચાલે છે. તેમાં ઉપાશ્રય તથા
પાઠશાળા છે. શામનચોલાના કામ કરવામાં સજ્યો આનંદ
માને છે.

પુસ્તક ભંડાર અને લાઈબ્રેરીઓ

જૈન સાહિત્ય મંદિર—તળાટી જતાં હેરીસ હાઈ-
સ્કૂલની સામે શ્રી જૈન સાહિત્ય મંદિરનું ભવ્ય મકાન તથા
તેનું મનોહર દર્શન પ્રત્યેક યાત્રાળુને આર્જ્ય છે

આચાર્યશ્રી વિજયમોહનસૂરીસ્વરજીના ઉપદેશથી તથા
તેઓશ્રીના વિદ્વાન શિષ્યોના અવિરત પરિશ્રમથી સાહિત્ય
મંદિર અદ્વિતીય બન્યું છે.

હસ્તલિખિત તથા મુદ્રિત સંસ્કૃત પ્રાકૃતના ગ્રંથો
બહુ જ સંભાળપૂર્વક રાખવામાં આવ્યાં છે. ઉપરાંત તમામ
પુસ્તકોનો સંગ્રહ પદ્ધતિસર કરવામાં આવ્યો છે. અપ્રાપ્ય
પુસ્તકો અને બહુમૂલ્ય પુસ્તકોનો પણ સંગ્રહ છે. આ
સાહિત્ય મંદિરનો લાભ વિદ્વાનો અને લેખકો લ્યે તો સાહિત્ય
મંદિરના પ્રેરક અને સંસ્થાપકનો ઉદ્દેશ સફળ થયો ગણાય

શ્રી દેવર્દિગણિ દામાદામણ જૈન લાઈબ્રેરી

શ્રી જમકુંવરની ધર્મશાળામાં શેઠ આણંદજી કલ્યા-

જીજીની દેખરેખ નીચે એક જ્ઞાનમંદિર ચાલે છે. સંસ્કૃત-પ્રાકૃત-ગુજરાતી પુસ્તકોનો સારો સંગ્રહ છે.

શ્રી વીરભાઈ જૈન લાઈબ્રેરી—શેઠ કેશવજી નાયકના ધર્મપત્ની શ્રી વીરભાઈના સ્મરણાર્થે આ સંસ્થા શરૂ કરવામાં આવી છે આ પુસ્તકાલય સં. ૧૯૫૫ માં સ્થાપવામાં આવેલ છે અહીં બહુ જ ઉપયોગી અને કીમતી પુસ્તકોનો સારો એવો સંગ્રહ છે. પાઠશાળા તથા જિનાલય છે.

શેઠ તલકચંદ માણેકચંદ લાઈબ્રેરી—ચતુર્જય દરવાજા બહાર એક લાઈબ્રેરી છે વાંચનાલયનો લાભ યાત્રાળુઓ સારી રીતે લે છે.

મહિલા પુસ્તકાલય—લાઈઓ તથા ગદ્યાં ગદ્યોનો પણ લાભ લઈ શકે તે હિંદીએ એક મહિલા પુસ્તકાલય શરૂ થયું છે.

આ ઉપરાંત બાણુની ધર્મશાળામાં પત્રાલાલ લાઈબ્રેરી, ઉજ્જવળાઈની મેડીમાં શ્રી મોહનલાલજી લાઈબ્રેરી, શેઠ આણંદજી દેવાણુની પેઢીમાં ‘અંગાલાલ જ્ઞાનભંડાર’ તથા તળેટી ઉપરના મંદિરમાં બાણુ ધનપતસિકે જ્ઞાનભંડાર, અને મોટી ટોળી પાસે એક જ્ઞાનભંડાર છે.

પાઠશાળાઓ

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પાઠશાળા—શેઠ આ. ક. ની

પેઢી તરફથી.

શ્રી સૂક્ષ્મતત્ત્વબોધપ્રકરણાદિ પાઠશાળા—જૈન
શ્રેયસ્કર મહાન તરફથી.

શ્રી હરિબાઈ સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા—શેઠ
હરગોવિંદદાસ રામજીભાઈ તરફથી.

શ્રી વીરબાઈ પાઠશાળા—દૂસરીઓ તરફથી.

શ્રી નીતિસૂરીશ્વરજી જૈન પાઠશાળા—જીવન-
નિવાસના સંચાલકો તરફથી.

શ્રી બાબુ ભુક્તિસિંહજી જૈન પાઠશાળા—મોટી
ટોળી તરફથી.

શ્રી નીતિસૂરીશ્વરજી જૈન પાઠશાળા—નાની
ટોળી તરફથી.

ધર્મશાળાઓ

૧ દિગમ્બર ધર્મશાળા	૧૬ અંધા નિવાસ
૨ સાતઘોરડાની ધર્મશાળા	૨૦ દંડુબાઈની ધર્મશાળા
૩ મગાલીઆની ધર્મશાળા	૨૧ પુરગાઈની ધર્મશાળા
૪ વોરા અમગ્યંદ જસરાજ	૨૨ ખુશાલ જીવન
સાવનગરવાળાની	

- ૫ શેઠ હેમાલાઈની હવેલી ૨૩ મહાજનનો વડો
 ૬ ,, , ધર્મશાળા ૨૪ શાંતિ ભુવન
 ૭ શેઠ મોતીશાની ધર્મશાળા ૨૫ શેઠ નગી નાથા
 ૮ હઠીસીંગ કેશરીમગની ૨૬ શેઠ દેવગી પુનરી
 ૯ લલ્લુભઈની ધર્મશાળા ૨૭ શેઠ મગન મોદી
 ૧૦ સૂરજમલની ધર્મશાળા ૨૮ પ્રદ્યુમ્નશ્રમધર્મશાળા
 ૧૧ ગણેશી દેવરાજની ધર્મશાળા ૨૯ ભુવન નિવાસ
 ૧૨ નગીનદાસ કપૂરચંદ સુરત ૩૦ જસકુવરની ધર્મશાળા
 ૧૩ શેઠ નરશી કેશવજી ૩૧ કોટાવાળાની ધર્મશાળા
 ૧૪ ઘેઘાવાળાની ધર્મશાળા ૩૨ પનાલાલ ગાબુની ,,
 ૧૫ જામનગરવાળાની ધર્મશાળા ૩૩ માધવલાલ ગાબુની,,
 ૧૬ મોતીસુખીયાની ધર્મશાળા ૩૪ પાટણવાળા રતનચંદની
 ૧૭ ચાંદ ભુવન ૩૫ નહાર-ગીટડી ગ
 ૧૮ કંદયાણુ ભુવન ૩૬ ભાવસારની ધર્મશાળા
 ૩૭ આરસી ભુવન
 ૩૮ આત્માનાંદ ભુવન
 (૫ જાળી)

યાત્રાના મુખ્ય દિવસો

કાર્તિકે શુદ્ધ ૧૫—શ્રી કમલદેવજીના પાત્ર દ્રાવિડ,
 વારિખિત્ય, અર્ધમુક્તા અને નારદજી દશ કોંઠ મુનિ સાથે

કાર્તિક શુદ્ધિ પુનમના દિવસે સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. આ ચારે મહા તપસ્વીઓની મૂર્તિઓ શત્રુજય ઉપર જતાં હીરણાઈના કુંડ પાસે એક દહેરીમાં છે. કાર્તિક પુનમના ઉત્સવનો મહિમા આ દહેરીને આભારી છે.

ફાગણ શુદ્ધિ ૧૩—શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવના પુત્ર સામ્બ ને પ્રધુમ્ન સાહી આઠ કોડ મુનિ સાથે આ તીર્થના ભાડવા કુંભારવાળા વિભાગ ઉપર સિદ્ધિપદને પામ્યા તેથી ફાગણ શુદ્ધિ તેરશે છ ગાઉની પ્રદક્ષિણાએ જવાનો દિવસ છે પણ એ છ ગાઉની પ્રદક્ષિણાએ જવું એ પણ એક તપશ્ચર્યા છે. રસ્તો જરા વિકટ છે. સશક્ત માણસોનો પણ કમોટી થઈ જાય છે. પાણીની મુશ્કેલી રહે છે.

ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫—શ્રી પુંડરીક ગણધર પાંચ કોડ મુનિ સાથે સિદ્ધિપદને પામ્યા છે.

વૈશાખ શુદ્ધિ ૩—શ્રી ઋષભદેવ ભગવંતે આ અક્ષય તૃતીયાને દિવસે વશ્મીતપત્રું પારણું શ્રેયાંસક્રમારતા હાથે ઇંદુરસારે ઠરેલું હોવાથી વશ્મીતપના પારણાનો દિવસ.

માગાદ શુદ્ધિ ૧૪—પર્વત પરની ભૂમિનો માર્ગ વર્ષા-ઋતુને કાગે ડવાકુળ ધર્મ જાય તેથી ચાર માસ પર્યંત યાત્રાનાં કાલ ન લઈ શકાય તે હેતુએ લાંગા વખત મુઠ્ઠી દર્શનનો વિરહ થવાથી યાત્રાનો છેલ્લો દિવસ નક્કી થયેલો છે.

આ ઉપરાંત પોશ વહિ ૧૩ શ્રી ઋષભદેવના નિર્વાણુનો દિવસ, કાશ્યુન શુદ્ધિ ૮ શ્રી ઋષભદેવજી સિદ્ધાચળ પર મમવમર્ચા, કાશ્યુન શુદ્ધિ ૧૦ નમિવિનયિ બે કોડ મુનિ સાથે ત્રિદ્વિપદને પામ્યા તથા કાશ્યુન શુદ્ધિ ૧૫ પુંડરીક ગણધર તથા પાચ કોડ મુનિઓનો અણસચુનો દિવસ તથા કાશ્યુન વહિ ૮ ઋષભદેવજીના જન્મકલ્યાણક તથા દીક્ષા-કલ્યાણકની તિથિ અને પૈશાખ વહિ ૬ ઋષભદેવના જિંઞની પ્રતિષ્ઠાનો દિન અને આસો શુદ્ધિ ૧૫ પાંચ પાંડવો વીશ કોડ મુનિ સાથે ત્રિદ્વિપદને પામ્યા, તેથી આ દિવસો પણ યાત્રાના મોટા દિવસો ગણી શકાય.

ધાર્મિક કાર્યોના લાગા-તકરો.

શત્રુજયની યાત્રા કરવા આવનાર યાત્રાશુઓને વિધ-વિધ ધર્મકાર્યોમાં નીચે પ્રમાણે લાગા આપવાના હોય છે. તેની વ્યવસ્થા શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી કરે છે.

નવકારસી જમણુ	રૂ. ૩૫-૦-૦
સ્વામીવત્સલ કે મોટો મંઘ	રૂ. ૨૧-૪-૦
નવાણું ટોળીનું જમણુ	રૂ. ૧૧-૪-૦
ચોમાસી ટોળીનું જમણુ	રૂ. ૫-૪-૦
સામૈયું-ધંદ્રધ્વજ	રૂ. ૫-૪-૦
ઠાંતળવાળા ઘોડા દરેક દીઠ	રૂ. ૨-૦-૦
દરેક સાદા ઘોડા દીઠ	રૂ. ૧-૦-૦

લાકડાના હાથીનો રૂા. ૧-૪-૦

કારખાનાના મીપાર્થઓને રૂા ૧ ૧૨ ૦

ઉપરાત દેવ, નગારા ચરણાઈતુ ઠંરાગ્યા પ્રમાણે

તીર્થમાળ રૂા ૫૧-૦-૦

રથયાત્રા-ગિરિરાજ ઉપર રૂા. ૨૫-૪-૦

ઉપરાત ધીના રૂપીઆની બોલી બોલાય છે.

સમવસરણ પૂજા ૭-૦-૦

ગામના દહેરે પૂજા લાણાવવાના ૫-૮-૦

* નદિસમવસરણ—વિધવિધ વ્રત ઉચ્ચારતા નાદ માંડવામાં આવે છે. તેમા રૂપાની નાદના રૂા ૧૧-૪-૦ લાકડાની કમળી જરી પહાવાળી નાદના રૂા ૫-૪-૦ આગી મટે જેવા પ્રકારની આગી કરાવવી હોય તે પ્રમાણે પેઢીમા લખાવવાથી નકરો નક્કી કરવામા આવે છે.

પ્રતિમા સ્થાપન માટે નક્કી કર્યા પ્રમાણે લેવાય છે.

વાસણ ગોદડા માટે હ મેશના ગાદલા દીઠ ૮-૦-૬ ગોદડા દીઠ ૮-૦-૩ ણ ધી મુહતના ગાદલા દીઠ ૮-૧૦-૦ ગોદડા દીઠ ૦-૫-૦ છુટક નાના વાસણો દિવસ ૧૫ ના ૦-૦-૩ મોટા વાસણોનો ૦-૧-૦

ટેલીચો—કોઈપણ પ્રકારના જમણવારો, વ્યાખ્યાન, આંગી આદિનો સાદ પડાવવા માટે ટેલીઆને ૦-૪-૦ આપવાનો રિવાજ છે.

પાલીતાણા સુધીનું રેલભાડું

વઢવાણ રસ્તે

ધંધુકા રસ્તે

મેઇસ

લોકલ

મેઇસ

લોકલ

દિલ્હી	૧૪-૧-૯	૧૨-૨-૯	૧૩-૧૩-૦	૧૧-૧૪-૦
મહેસાણા	૪-૩-૯	૩-૧૩-૯	૪-૧૧-૦	૪-૦-૦
બામબેસેન્દ્રલ	૧૦-૮-૦	૮-૧૩-૦	૧૦-૨-૦	૮-૭-૦
અમદાવાદ	૪-૫-૦	૩-૧૨-૦	૩-૧૩-૦	૩-૫-૦
જામનગર	૫-૩-૦	૪-૯-૦		
વેરાવળ	૬-૭-૦	૫-૧૪-૦		
વીરમગામ	૩-૬-૦	૩-૦-૦		
મહુવા	૨-૨-૬	૨-૨-૬		
સાવરકુંડલા	૧-૧૫-૦	૧-૧૫-૦		
હાવરા-કલકત્તા	૨૪-૧૦-૦	૨૨-૧૧-૬	૨૪-૫-૯	૨૨-૬-૯
મદ્રાસ	૨૫-૧૪-૦	૨૨-૭-૦	૨૫-૮-૦	૨૨-૧-૦

તા ૧-૩-૪૭ થી રૂપીએ એક આનો વધારે

પગલે પગલે પવિત્ર ભાવના

કાંકરે કાંકરે અનંતા સિદ્ધા, આ સિદ્ધભૂમિને વંદન
 સિદ્ધ થવા નમું સિદ્ધ અનંતા, શુદ્ધ થવા નમું સિદ્ધ અનંતા.
 જગદીશ્વર ! દેવાધિદેવ ! જીવન જીવતાં શીખવો.
 જગત્શુર ! રાગદ્વેષની જાળજાળથી બચાવો.
 જગઆલંબન ! વિભુ ! પરાવર્તનથી છોડાવો.

જગદાનંદ! પ્રેમુ! આંખોમાં દેનો પ્રાપ્તિ કરાવો.
 જીવિતેશ્વર! સમગ્ર જીવનની દૃષ્ટિ આપો.
 જગજ્ઞાથ! ભવબ્રમણ્યથી ઉગારો, ઉગારો
 જગજીવન! જીતેન્દ્રિય જાનવા જાણ આપો.
 જગત્ આધાર! ભવો ભવ તમારે શરણ હોજો
 જગત્ દીપક! અમારા જીવનમાં પ્રકાશ પૂરો.
 જગત્પત્સલ! પ્રેમભક્તિના પાન કરાવો.
 તારકદેવ! સસારસાગરથી તારો, તારો.
 ગુણમાગર! ગુણ દૃષ્ટિ ઉઘાડો, ઉઘાડો.
 સવજ્ઞ દેવ! જ્ઞાનદ્રષ્ટિ આપો, આપો.
 વીતરાગ પ્રભુ! ગગ-દ્રેષનો નાશ કરો
 કૃપાસાગર! મનગુહિની કૃપા કરો.
 ભગવત! આપના દર્શન ભવોભવ આપો
 દેવાધિદેવ! મુક્તિનું દ્વાર ખતાવો, ખતાવો

હે તીર્થધિરાજ! પગવે પગવે અમારી ભાવનાઓ
 ઉચ્ચ ને ઉચ્ચ જાનો અમારું મન નિર્મળ જાનો, અમારો
 આત્મા પવિત્ર-શુદ્ધ જાનો. અમારા જીવનમાં પ્રાણ
 પ્રગળવો, સિદ્ધ સ્વભાવની સાધના કરવા આમર્થ્ય આપો

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ